

Planinski vestnik 10

glasilo Planinske zveze Slovenije

oktober 1982

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

oktober 1982

10

letnik LXXXII izhaja od leta 1895

vsebina

	XIV. dan planincev na Lisci	525
Valentin Vider	Na Matkovem, II. del	529
Božo Jordan	Po velebitških stezah	534
Edo Torkar	Visočica	539
Barbara Napotnik	Suljeska—Neretva—Jablanica— —Tjentište	545
Ivan Korošec	Stol	546
Stanko Sreš	Na Pohorje	549
Janez. J. Švajncer	Naše stare planinske značke	550
	Društvene novice	553
	Varstvo narave	562
	Iz planinske literature	563
	Alpinistične novice	565
	Razgled po svetu	568
	Na kratko...	570

Naslovna stran:

Svet Pateških Ponc z Zelenice — Avtor dipl. ing. Božidar Lavrič.

uredniški odbor

Lastnik: Planinske zveze Slovenije, Ljubljana — Glavni in odgovorni urednik: Meriljan Krišelj, p. p. 44 61109 Ljubljana. Uredniški odbor: ing. Tomaž Banovec, ing. Janez Bizjak, Aleš Dohertlet (fotografija), Stanko Hribar, dipl. oec. Božidar Lavrič, prof. Evgen Lovšin, prof. Tine Orel (tehnični urednik), Iztok Osojnik, dr. Miha Potočnik, Nada Praprotnik (varstvo narave in okolja), Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, ing. Albert Sušnik (fotografija), Franc Vogelcnik, dr. Tone Wraber — Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvorakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon 312 553. — Planinski vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 450 din, plačljiva tudi v dveh obrokih, za tujino 30 \$. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila; navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismana odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

6. oktober 1977:

Tedaj je Edvard Kardelj sprejel delegacijo kranjskega PD, ko mu je ob tej priložnosti podelila člansko izkaznico z listino častnega člana in veliko plaketo PD Kranj.

Tovariša Kardelja in tovarišico Pepco Kardelj je zanimala predvsem gradnja Kranjske koče na Ledinah, saj so bile Ledine ozroma Savinjsko in Jezersko sedlo področje, kjer je Kardelj ilegalno prehajal z Okrešlja čez obe sedli v Belo na Koroško. Na enem izmed teh prehodov, leta 1932, je zdrnil po snežišču pod vrhom Ledin (snežna strmina pod vzhodno steno Velike Koroške Babe) in drsel deset metrov. Tedaj se je tudi lažje poškodoval. Sicer pa je to področje in te prehode opisoval tudi tovarišu Titu, ko je leta 1947 obiskal Jezersko.

Ob tej priložnosti — pred petimi leti — so se posebej spomnili 1. maja 1977, ko je tovariš Tito sprejel častno članstvo in obe transverzalne znački za Kranjske vrhove in za Gorenjsko partizansko pot. Delegacijo so tedaj sestavljali: Franc Ekar, Franc Thaler, Stane Boštjančič, Edo Vončina in Emil Herlec.

Foto Joco Znidaršič

XIV. DAN PLANINCEV NA LISCI

(Govor Zdravka Krvina, sekretarja republiških sindikatov — 12. sept. 1982)

Spoštovane tovarišice in tovariši, spoštovani planinci!

Dovolite, da vas na današnjem tradicionalnem XIV. zboru planincev Slovenije, tu na prelepi Lisci najprej pozdravim in vam zaželim veliko prijetnih doživetij v naših planinah tudi v prihodnje.

Sevniški in posavski planinci slavite danes na Lisci pomembne jubileje: 80-letnico postavitve Jurkove koče, 50-letnico izgradnje novega planinskega doma na Lisci in 30-letnico obnovitve sedanjega Tončkovega doma. Ta pomembna planinska svečanost pa je najtesneje povezana tudi z 90-letnico rojstva tovariša Josipa Broza Tita, ki je Lisco tudi večkrat obiskoval.

Naše planine obiskuje mnogo delovnih ljudi različne starosti, še posebej mladine. Planinska organizacija vključuje čez 100 000 članov in je najbolj množična v Socialistični republikli Sloveniji in je tudi med najstarejšimi, saj bomo drugo leto praznovali 90-letnico organiziranega planinstva pri nas. Pomembno je njeno poslanstvo v zgodovini slovenskega naroda, tako med obema vojnama, še posebej pa med NOB in socialistične revolucije in v pospešeni obnovi in gradnji naše domovine po vojni.

Veliko je pri nas društev in organizacij, ki na podlagi različnih interesov povezujejo ljudi, le malo pa je takih, ki so znale z društvenim delom, gospodarjenjem in življenjem tako temeljito preseči socialne, izobrazbene, generacijske, nazorske in druge razlike

in ki so znale pri svojih članih zanimanje posameznika usmerjati in ga povezati tudi s splošnim družbenim interesom. Zato je za našo planinsko organizacijo značilno, da je kot le malo katera druga, znotraj socialistične zveze zanesljivo in trdno zakoreninjena ter povezana v boju za napredek, za njegovo afirmacijo, v novih družbenoekonomskih odnosih z bogato materialno in duhovno kulturo, ki ji bolj od drugih omogoča razvoj socialističnih in samoupravnih odnosov.

Planinska organizacija sega v dve temeljni celici naše družbe: v temeljno organizacijo združenega dela in v krajevno skupnost. Zlasti v združenem delu je njen pomen izreden, delavcu nudi koristno rekreacijo, kar je v času, ko tudi v vseh naporih naše družbe zmanjšujemo fizičen napor neposrednega proizvajalca, izredno pomembno. S planinskimi aktivnostmi povezujemo velike delovne sisteme v Sloveniji in Jugoslaviji, to so predvsem planinci poštarji, železničarji ipd. Izreden je delež planinske organizacije med mladimi, ki jim ustrezen program omogoča, da stalno spremljajo nove amaterske kadre za delo v organizaciji.

V planinskih postojankah, do katerih so speljane dobro vzdrževane markirane in zavarovane planinske poti, najde delovni človek potreben oddih, pravo iskreno planinsko vzdušje in razvedrilo. V vsem tem najde človek neizčrpen vir pravega naravnega življenja v tovarištvu, prijateljstvu in solidarnosti. Planinstvo ni namenjeno samo razvedrilu, ampak je tudi neizčrpen vir vitalnosti, odpornosti delovnih ljudi, ko v takem okolju človek pridobi nove vzpodbude in ko se odkrivajo plemeniti značaji, nesebičnost, poštenost. Planinstvo širi in utrjuje turistično izobrazbo; brez nje ne bi mogli izrabiti naravnih lepot v turističnem gospodarstvu, ki nam jih dajeta naša prelepa Slovenija in Jugoslavija. Zato premalokrat pomislimo na velik trud, prelit znoj in velikansko število ur, ki so jih tihi in požrtvovalni planinski delavci opravili. Prav tako premalo poudarjamo pomembno delo oskrbnikov v planinskih postojankah, in drugega osebja, ki ne pozna uradnih ur in največkrat za manjše nagrade vestno opravlja svoje delo od ranega jutra do pozne noči, vse v dobro obiskovalcev naših planin in planinskih postojank. Prav tako je v naših planinah več tisoč kilometrov markiranih in vzdrževanih poti, po katerih prideš do vseh vrhov in planinskih postojank. Tudi te poti vzdržujejo požrtvovalni planinci, ko so v to delo vložili veliko napora in največkrat nevarnega prostovoljnega dela.

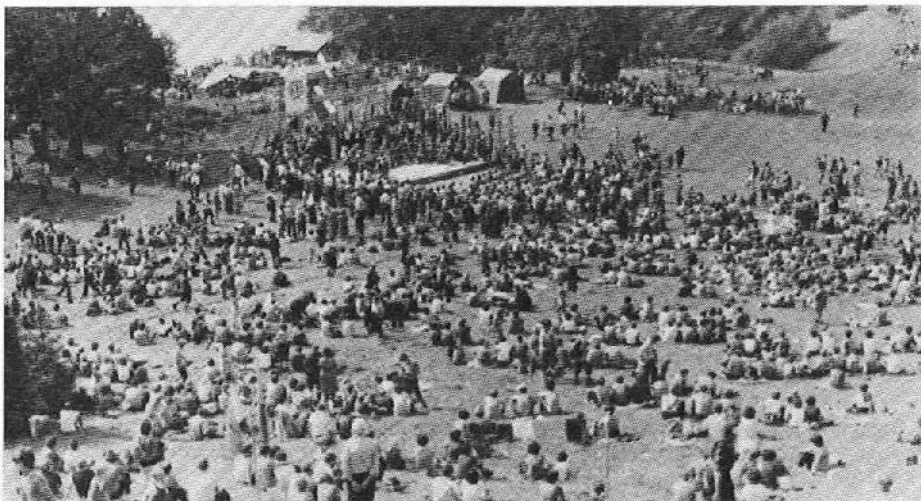
Planinsko gospodarstvo je prispevalo velik delež ugledu planinske organizacije, ki s skromnimi sredstvi pametno gospodari, jih vlaga v planinske objekte, zlasti v visokogorske, jih razširja in na splošno izboljšuje pogoje za vsestranski razvoj planinstva.

To pa je bilo mogoče zato, ker je organizacija planincev vedno slonela na principu samoupravljanja, povezovanja, dogovarjanja, odprtosti brez meja in na vsestranskem razvoju socialistične osebnosti. Tako je organizacija lahko ponosna, da je z razvojem samoupravljanja tudi programsko delo organizacije demokratično samopravno organizirala in tako prispevala k uveljavljanju samoupravljanja in samoupravnih družbenih odnosov.

V novih pogojih gospodarske stabilizacije se vedno znova lahko vprašamo ali smo dobro izkoristili prostovoljno pripravljenost in navdušenost delavcev in občanov, da poleg svojih delovnih obveznosti naredijo še kaj več. Čeprav kažejo podatki, da je aktivnost

Na slovesnosti ob 14. Dnevu planincev je bilo letos navzočih 8000 planincev!

Foto J. Dobnik

... Planinska organizacija je organizacija, ki je znala preseči socialne, izobrazbene, generacijske, nazorske in druge razlike in je znala pri svojih članih zanimanje posameznika usmerjati in ga povezati tudi s splošnim družbenim interesom ... (Zdravko Krvina)

Foto J. Dobnik

članov društev v naši republiki velika, bi lahko vseeno naredili še mnogo več. Med najbolj pomembnimi nalogami je prav gotovo ustrezno moralno vrednotenje takega dela. Skrb za visokogorje, za zgornjo polovico slovenskega prostora nad 650 m seveda družba ni zaupala samo planincem, pričakujemo pa, da bodo skupaj enakopravno z gozdarji, kmetijci, lovci pa tudi s turisti in smučarji naredili še več, upoštevajoč enkratnost slovenskega prostora, pa tudi dejstva, da ga namenjamo človeku — delavcu in občanu, prijatelju in ljubitelju naše domovine in narave.

Tovarišice in tovariši!

Gospodarska trdnost in stabilnost je eden poglavitnih elementov v moči našega samoupravnega sistema naše samostojnosti in nadaljnjega uspešnega razvoja. Sedanja situacija zahteva od vseh nas, da se dosledno ravnamo po sprejetih sklepih na vseh ravneh našega družbenega življenja. Prav v sedanjem času je še posebej pomembna neločljiva povezava z utrjevanjem družbenoekonomskega položaja delavca v združenem delu. Zato je naša skupna in odgovorna naloga, da hitreje z akcijo socialistične zveze, sindikata in zveze komunistov ustvarjamo razmere, v katerih bodo samoupravno organizirani delovni ljudje lahko sprejemali odločitve in prevzemali celotno odgovornost na podlagi svojih interesov, pravic in obveznosti. Odgovornost pa moramo uveljavljati tudi zato, da bi se ti interesi zliili s skupnimi in splošnimi družbenimi interesi. Vsaka druga pot je napačna, posebej tista, ko neredko popustimo skušnjavi administriranja in ko sprejemamo odločitve tisti, ki ne nosijo njihovih neposrednih posledic in ki niso v skladu z realnimi interesi in potrebami delovnih ljudi. To moramo dosledno spoštovati še posebej sedaj, ko na nas pritiskajo gospodarske težave, da vse odločitve sprejemamo z neposrednim odločanjem delavcev.

S tem moramo ustvariti predvsem zanesljive in trdne materialne temelje hitremu razvoju proizvodjalnih sil pa tudi splošnemu družbenemu kulturnemu in političnemu razvoju. Sem sodi predvsem zahteva, ko si moramo priznati, da smo dolgo in kar dobro živeli nad našimi resničnimi možnostmi in da moramo zdaj več in bolje delati, vsak posameznik in vsi skupaj, da v delo vlagamo več znanja, uporabljamo boljše tehnologijo, boljše organizirano delo, vodimo računa o izkoriščanju delovnega časa, materiala in energije in o tem, koliko dinarjev porabimo za to, da ustvarimo en nov dinar. Sele tedaj, ko bomo z razmeroma malo vloženi sredstvi ustvarili veliko, več kot danes, ko bo produktivnost in kakovost našega dela ter tistega kar ponujamo tujemu kupcu taka, da bo vzdržala konkurenco drugih ekonomij, tedaj se bomo lahko veliko in bolj prepričljivo pogovarjali o tem, za kaj, v kakšne namene, v kakšnem razmerju med produktivnostjo in neproduktivno porabo bomo to, kar smo ustvarili, lahko delili. Zdaj pa smo dohodek porabili dostikrat prej kot smo ga sploh ustvarili. Obnašali smo se kot slab gospodar,

ki ne misli na jutrišnji dan. In prav zaradi tega je toliko pomembnejše, da vse odločitve, posebej tiste, ki zadevajo pogoje dela, gospodarjenja in življenja delovnih ljudi, sprejemajo delovni ljudje sami v temeljnih samoupravnih organizacijah, skozi organe našega političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Človek, ki ve zakaj se odloča in kakšne bodo posledice njegove odločitve, se je pripravljen marsičemu odpovedati, je pripravljen marsikaj žrtvovati, toda vedeti mora, da enako odgovorno ravnaajo vsi, in ne sme biti izigran. In to je predvsem velika odgovornost tistih strokovnih, upravnih in drugih organov, ki mu rešitve in vsebine odločitev predlagajo. Naše izkušnje, ki jih moramo prav v sedanjem času dosledno uresničevati, pa kažejo, da smo najtežje probleme reševali uspešno takrat, ko so odločitve sprejemali delavci, ki so hkrati zavestno prevzeli tudi vse posledice svojih odločitev.

Tovarišice in tovariši!

To današnje slavlje je posvečeno tudi 90-letnici rojstva tovariša Tita, velikega ljubitelja narave in še posebej planinskega sveta. Življenje našega tovariša Tita je življenje, ki ga bo živel naš delavski razred, delovni ljudje in občani, uresničevalci vseh sporočil, zadolžitev in pridobitev, ki nam jih je zapustil in s katerimi je trajno zadolžil sedanje in prihodnje rodove. Josip Broz je vstopil v našo zgodovino kot Prometej, ki je prižgal vse ognje, spremenil napredne sanje minulih rodov v realistično obliko enotnega boja za bolj humano družbo, za človeka, za smelost v revolucionarnih dejanjih brez primere. To se je zgodilo takrat, ko so na krvavem evropskem prizorišču padala pred ofenzivo fašizma mnoga gibanja, izgubljala svoja oporišča in kapitulirala ne glede na to, pod kakšnim borbenimi gesli so se bojevali. Tito je v tej dramatični in ostal realen marksist pogumnih korakov, velikih predvidevanj, zmagovalec, ki je na čelu partije in ljudske fronte dosegel vse tisto, kar je bilo v bistvenem naporu številnih narodov težnja in končen cilj. V tem stoletju ni take osebnosti kot je bil Tito, ki bi tako uspešno oblikovala čas in odnose, ki bi s svojo vsestransko intelektualno, moralno in revolucionarno politično silo zadolžila svet, postala sinonim boja brezpravnih narodov, milijonov ponižanih, njihov vzgled in izhodišče v boju pri osvajanju prostora, svobode, socializma, človeškega življenja in za enakopravnost. Med Titom revolucionarjem in Titom človekom ni bilo in tudi ni moglo biti razlike. Svojo človeško toplino, ljubezen do človeka, tovariša, sodelavca, do mladine in svojih soborcev, do borcev NOV, do vseh narodov, ki se težko, vendar hrabro bojujejo za svobodo, za obrambo človekovega dostojanstva, je izkazoval v slehernem koraku, v slehernem svojem dejanju. Naša in bodoče generacije morajo doumeti, da prejšnjim pokolenjem ni bilo nič podarjenega. Da je ta država in vse kar smo ustvarili, sad boja, dela, znanja, samoodpovedovanja, požrtvovalnosti in revolucionarne zavesti ter akcij milijonov njihovih prednikov vseh naših narodov in narodnosti delavskega razreda in njihove avantgarde, komunistične partije Jugoslavije

Planinci PD Llsca iz Sevnice so se potrudili, da je bilo letošnje srečanje ob Dnevu planincev slovesno in prijetno

Foto J. Dobnik

ozlroma Zvezo komunistov Jugoslavije s tovarišem Titom na čelu. To je socialistična samoupravna, neodvisna in neuvrščena Jugoslavija, skupnost bratskih in enakopravnih narodov in narodnosti.

Tovarišice in tovariši planinci!

Čestitam vam iskreno ob letošnjem prazniku, ko ste za praznovanje izbrali Lisco, ta vznemirljivo lep kotiček slovenske zemlje. Prav tako čestitam tudi tistim, ki ga praznujejo v drugih krajih in gorah naše lepe domovine. Na tem mestu pa se moram zahvaliti še našemu gostitelju, Planinskemu društvu Lisca Sevnica in vsem domačinom, ki so tako skrbno in prijetno pripravili današnje praznovanje, zato naj vam zaželim veliko delovnih uspehov in veliko lepih doživetij v naših slovenskih in jugoslovanskih svobodnih gorah.

NA MATKOVEM, II. DEL

VALENT VIDER

Najemanje družine in razporeditev na delo

Kmet, gospodar, je prosil hlapce in dekle do šmarčke, Martinove nedelje, 12. novembra, za naslednje leto. To pa zato, ker so takrat prignali ovce s planin in so si jih vsak svoje razločili. Hlapec ali dekla, ki bo šla ob novem letu služiti k drugemu kmetu, je ob tej priložnosti morala prignati svoje ovce že k novemu gospodarju. V tropu ovac so namreč imeli najeti člani, kot tudi člani družine, določeno število svojih ovac. Tako so imeli še posebne dohodke od nastrižene volne in prirastka.

Ko je gospodar, kmet, naprosil novega hlapca ali deklo za naslednje leto, mu je dal aro, ali likof (naplačilo). Če si je ta premislil in ga na Novo leto ni bilo, je bil dolžan aro vrniti dvakratno. Če pa si je najeti član družine premislil po Novem letu do Svečnice (2. februar), mu je ara ostala kot zaslužek. Ovce so torej prignali že ob šmarčki nedelji, selitev pa je bila v tednu pred Novim letom.

Na Novega leta dan je gospodar že napajal stare in nove člane družine v eni ali drugi gostilni v vasi. Med hlapci in deklemi so bili nekateri, ki so vse življenje ali desetletja dolgo ostali pri istem gospodarju, nekateri so pa tudi vsako leto menjali kmetijo in gospodarja. Ko je gospodar pred Mihelom prosil družino, je rekel: »Pridi k nam za ,ta več'ga', ,drojga' ali ,tretjaka!« Tedaj je naprošeni takoj vedel, kaj bo delal in kakšno vlogo bo imel pri novem ali dosedanjem gospodarju, kjer bo služil prihodnje leto. V čast mu je bilo, če je napredoval npr. od »tretjaka« za drugega hlapca. Vsi najeti člani družine, hlapci kot dekle, so dobro vedeli, katero mesto je njegovo in kakšno opravilo ga čaka in to brez navodila ali opomina tistega, ki je bil pomembnejši pred njim. Prvi je bil seveda gospodar, ki si je izbral najboljšega, razumnega, zdravega in marljivega možakarja za »ta več'ga« hlapca: bil je nekakšen namestnik gospodarja. »Ta drugi« hlapec je bil za njim, sledil je tretji ali »tretjak«. Potem je bil še pastir ali pa starejši moški, ki mu paša po nevarnih strminah na gorskih zelenicah še ni delala preveč težav. Temu v pomoč je bil še kak mlad fantič, za jagnjetara. Kozar je bil navadno tudi mlad fant, ki je, poleg skrbi za koze, lahko pomagal še pri raznih drugih delih. Pozimi so za rejo bili določeni »rejuci« za vsako vrsto živine drugi, da si niso segali drug drugemu v delo. Po ženski strani pa je bilo takole: gospodinja, »hištrna« to je prva dekla, »ta druga« in še »ta tretka« dekla, ki je bila navadno še varuška otrok in v pomoč gospodnji; pri večjih glavnih kmetijskih delih je pa tudi imela svoj posel in odgovornost.

Kakor pri delu, tako je bila družina razporejena tudi pri mizi. Ko si prišel v hišo, je na desnem prvem oglu mize, na klopi pri oknu, sedel gospodar. Na njegovi desni so se po obeh straneh razvrstili po vrsti »ta več«, »ta drugi« hlapec, »tretjak« in naslednji. Na levo od gospodarja so se na obeh stolah razvrstile dekle in drugi družinski člani. »Hištrna« je seveda sedela na kraju stola, da je lahko vsak čas vstala in nosila jed na mizo.

Ko je bilo pri hiši še več ljudi, rokodelci in dninarji, so ti jedli pri posebni mizi. Prav tako tudi otroci.

Ko so sedli za mizo, je kozar potegnil žličnik izpod stropa in dal vsakemu svojo žlico zaznamovano. »Ta več« je narezal kruh na koščke in ga vsul v juho. Po večerji je gospodar na splošno določil, kaj se bo prihodnji dan delalo. Ta je potem razdelil delo na posamez-

Macesnik, domači ob žetvi pri mallet; skrajno desno je zdaj že pokojni gospodar Jože Krivec, Macesnik

Foto Rok Štifter

nike, če je bilo na vrsti več različnih del. Če katerega od družine ni bilo pri večerji, je »ta več« hlapec skrbel, da je tudi ta vedel za razpored naslednjega dne.

Tudi ženske so že od davna vedele, kakšno dolžnost in delo ima vsaka na kmetiji, kar se tudi ni spreminjalo, razen ob bolezni, pa še to le začasno. »Ta več« dekla ali »hišterna« je zastopala gospodinjo. Ona je mesila kruh, gospodinja pa ga je pekla. Zjutraj je vstala prva, skuhala, nosila na mizo, pospravila mizo, jo pomila, pomila še skleda in žlice, nakrmila prašiče, pripravila svinjski kotel in skuhala, nato pa pozimi predla volno ali predivo ali pa je šla na delo s »ta večjim« hlapcem. »Ta druga« dekla je zjutraj pomolzla krave, nato pa, ko so vstali hlapci, jim je prinesla tople vode v lesenem »žehtarju« v čeber, da so se umili. Po zajtrku je pomila še nepomite piskre in »ponovce«, katerih »hištrna« ni pomila, pometla hišo, lopo in kuhinjo in nato šla na delo s »ta drugim« hlapcem. »Ta tretja« dekla je gnala že pomolzene krave na pašo in zvečer šla ponje, varovala otroke in bila gospodinji v pomoč: ob večjih delih pa je šla na delo s »tretjakom«.

Mlačev

Po novem letu so najprej omlatili žito, kolikor ga jim je ostalo do praznikov. Teden pred Novim letom so samo okrmili živino, sicer pa je bil ves teden praznik za selitev k drugemu kmetu ali za šivanje ali za »obkance« (obiske).

»Ta več« hlapec, »ta drugi«, »tretjak« in še »ta četrti«, če je bil, so vsak imeli še pomoč. »Ta več« »hištrno«, »ta drugi« »drugo deklo« itd.

Na sredo skednja so položili nasad 12 snopov skrižema tako, da je bilo klasje skupaj v sredini. Tak nasad sta mlatila dva mlatiča, hlapec in dekla, ki je k njemu »slišala«. Če je bilo več mlatičev, štirje, šest ali osem največ, je za vsaka dva mlatiča prišel zraven še po en nasad, a vsi tako, da je bilo klasje z zrnjem v sredini. Ko so nasade na pol premlatili, so jih obrnili in zmlatili do kraja. Seveda je bilo pri vihtenju cepcev potrebno tudi znanje in vaja, da so ti udarjali na točno določeno mesto v klasju in ne po glavah drugih mlatičev. Pri mlačvi je začel »ta več«, za njim pa vsi po vrsti in to tako, da je od udarcev s cepci ob tla in v klasje nastala znana melodija — pika poka pika pok; bilo jo je prijetno poslušati.

Hlapec je nato naredil iz škope — slame pas, dekla je snopje dobro stresla, da je izpadlo še zadnje zrnje in hlapec je nato snopje povezal v škope. Slama za škopu je morala biti lepo poravnana, ker so škopu potrebovali za pokrivanje streh, posebej tedaj, če niso imeli macesnovih skodel (»šikelnov«). Ko so že imeli mlatilnico na ročni pogon (na vodni pogon, »gepelj«, ki ga je vrtela živina, voli, konji ali na motorni pogon), so rž še vedno mlatili in to zaradi »škope« za streho. Z mlatilnico se je slama preveč raztrgala in ni bila uporabna za streho. Na kmetiji je bilo dosti poslopj, zato je bilo vsako leto treba nekaj streh obnoviti ali vsaj zakrpati. Lesa za skodle je zato marsikje primanjkovalo.

Ko za mlatilnice niso imeli še drugega pogona, so gnali mlatilnico na roke in to tako, da sta se vedno po dva in dva menjavala. Kakor pri mlačvi: »ta več« in »hištrna« itd. Vrtenje mlatilnce je bilo težko delo, ker je bilo dosti prahu.

Zmlačeno žito so nato najprej presejali na radosejo na »prvo roko«, potem pa še enkrat na bolj gosto radosejo, da se je še bolj prečistilo. Tako prečiščeno žito je »tretjak« počasi vsipal v vevnik, »ta drugi« je sukal vevnik, da je piš odnesel še pleve. Nato so žito »opravljali« (očistili smeti) še na rešetu. Opravljanju so po koroško rekli, da so žito »obsodili«. Hlapec »četrtjak« je pomagal, kjer je bilo treba. Mera za žito je bila »piskrič«. Doma, po točni meri iz lesa napravljen. Držal je okrog 18 kg žita različno od vrste in klenosti žita. »Polonica« je bila pol piskriča. »Birn, birnski žakelj«, je držal štiri piskriče, to je do 80 kg. »Celšak« je bila večja mera, v Solčavi malo rabljena in je držala 22 do 23 kg.

Ko je »ta več« meril in vsipal v vrečo po dva »piskriča«, je dekla še dosula en obrok z rešeta na vrh, da je bila mera dobra ali polna. »Ta več« je moral nositi žito v »kašto«, tam ga je vsul v pripravljen »košt«, na steno pa zaznamoval vsako breme, ko je prinesel, da so vedeli, koliko so pridelali.

Po končani mlačvi je vsak hlapec in dekla dobil hleb soržičnega kruha (mešana pšenica in ržena moka), to je vsaj dva kilograma, da ga je odnesel, komur ga je hotel.

Drva

so sekali med letom, kadar so utegnili, jih postavili pokonci, da so se sušila, jeseni ali pozimi so jih z volmi zvozili na saneh domov na »drviše« pri »drovnici« (prostor za drva — drvišče pri drvarnici). Tu sta jih »ta drugi« in »tretjak« žagala, »ta več« jih je cepil, »četrtjak« ali kak drug otrok, starček ali kozar pa jih je poravnaval v »cile« (skladovnice) v »drovnici«.

Smrečarija

Živina v hlevih ni bila privezana, bila je le razporejena po »kotchih« in v njih prosto hodila, zato ji je bilo treba dobro nastiljati. Za nastilj je prišlo v poštev le smrečje, smrekove vejice, medtem ko so praprot in suho listje bolj malo napravljali in to za prasce in še za kakšno drugo bolj občutljivo žival, zlasti mlado, ko se je še »ulegla« (zvalila).

Smrečje so napravljali ob poseku lesa, če je to bilo blizu doma, večji del pa so ga klestili. Klestili so jeseni »ta več« in »ta drugi« hlapec, »tretjak« je spravljal do poti, dekletke so ravnale.

Če je bilo treba do pota vlačiti po drči, so smrekove veje poravnali v vlako, jo otvezli z vrvjo in potegnili do pota. Tam so vlako preravnali v kupe. Domov so vozili smrečje na »garah«, če pa jih je prehitel sneg, pa s sanmi. Pogosto jim je stelje primanjkovalo in tedaj so morali še pozimi klestiti in spravljeti smrečje domov. To je bilo hudo delo. Doma so smrekove veje hlapci na debelo razsekali, dekletke pa so s sekiro »drobnivnico« zelenje razsekala na drobno, veje pa na približno pol metra dolge paceljne. S temi so kurili oziroma kuhali v kotlu za prašiče in tudi za peko kruha v pečli so bili odlični. Bili so smolnati, zato so suhi dajali veliko vročino in počasi so goreli. Pri sekanju smrečja so pazili, katera dekletka je delala najlepše paceljne, jih je čimbolj čisto očistila lubja, ker je le tako imela upanje, da se bo še pred pustom omožila.«

Ograja (»graja«)

Za kilometre dolgo ograjo, plot okrog posestva ob meji s sosedi, za odgraditev nevarnih pečli in prepadnih sten, globeli itd., da bi tja ne zašla živina, za ograditev obdelanega sveta njiv, travnikov in za ograditev novin, to je le za nekaj let potrebno ograjo na posekih, ki so jih napravili in požgali, prekopali ter vsejali rž ali ajdo, so večinoma rabili vrsto plota, ki so ga imenovali »turski plot«. Turski plot je bil izgotovljen najhitreje, dva kola navzkriž, na ta križ so dali ranto, dolgo gol, da je z enim koncem molela kvišku, z drugim pa je ležala na tleh. V primerni razdalji sta to gol prekrizala druga dva kola tako gosto, da je bilo vse zvezano in potem spet gol itd. Seveda je bil tak plot primeren le za strm svet.

Druga vrsta plota je bil »kramarski plot«. Ta je bil primeren za raven svet. Dva kola so zabili v zemljo tako skupaj, da je med njiju mogla priti podolžna gol. Drugi par kolja je prišel na vrsto spet po dveh, treh metrih, odvisno od dolžine »graje« in kako močan plot so potrebovali. Na kolje so natikali trte, goli pa vodoravno med kolje na trte tako dolgo, da je bil plot dovolj visok. Tretje vrste plot se je imenoval »pokončni plot«. Ta je bil namenjen za breg in je bilo kolje nasajeno par za parom 60 do 80 cm narazen. Goli so polagali na enem koncu med kolje na trto, na drugem pa v breg. Tako je »graja« segala še od zemlje do vrh plota, druga gol za njo spet nekoliko naprej itd.

Za kolje so cepili votle macesnovne mrhe; to so debela, ki so se rada cepila. »Ta več« in »ta drugi« sta »arkle« razžagala na pravo dolžino in cepila kolje na debelino roke. »Tretjak« jih je očistil od trsk in ošilil na enem koncu. Kolje in ograjo so pripravljali,

Dva »Jaka«,
levi je »Ta dolgi
Jaka« (Černe Jaka)
† 1950 na Robanovem;
desni je
»Logarski Jaka«
(Štifter Jaka), padel
v partizanih 1945

ko je bil čas, da je spomladi šla »graja« naglo naprej. Ti dve vrsti plotov so delali bolj okrog njiv, od hleva po obeh straneh »gonje«, okrog vrta in sploh tam, kjer je bil potreben močan in gost plot. Zapiro v plotovih so delali s pritakami ali prelazi. Za prelaze so na vsako stran pota zabili kol, zvrtili v njiju po pet ali šest lukenj, zabili vanje cveke in nanje položili goli, ki so jih na kol pritrčili s trto. Prelaz je bilo lahko razdreti in spet postaviti nazaj. To so delali le na potih, ki so jih redko uporabljali.

Za trte je bilo treba napraviti na tisoče mladih tankih in dolgih smrekovih vojic. Trte je napravljali »tretjak« ali kozar. Veje so »oštrigljali«, očistili vejic, sparili nad ognjem v gozdu, da so postale urne (prožne) in so jih lahko zvali v trte. Včasih so jih parili tudi po peki kruha v peči. »Ta več« je gledal, da so bile trte v redu zvite, dovolj velike in močne. Trikrat ali štirikrat je morala priti okrog, sicer jo je zavrgel. Lepo sparjene trte so bile kot impregnirane in so »trpele« (vzdržale) tudi po deset in več let. Trte so nato zbrane po velikosti nabrali na »ronce«, to je šiba, ki je imela spodaj neodsekano vejico, da so trte ostale na njej. Tako pripravljene trte so shranili, ali pa jih sproti napravljali. To posebej, če so pričeli zgodaj graditi in veje za trte še niso dobile spomladanske soči. Hlapci so torej imeli razdeljeno delo takole: Trte je napravljali »tretjak« ali kozar, »ta drugi« hlapec je napravil ali pripravil in nasadil kolje, »četrtjak« je vlačil skupaj goli in drugo, »ta več« hlapec je pa gradil. To zlasti pri turskem in kramarskem plotu. Kako vestni in natančni so bili pri svojih delih pove to, da je »ta več« hlapec obračal trte vedno tako, da je bil debeli konec obrnjen navzdol, češ da se bolje odteka in zato trta dlje »trpi« (traja). Tudi so vse trte bile obrnjene na isto stran plotu, da je bil »lepši videz«. Moški so imeli pri postavljanju »graje« po južini pravico do ene ure počitka.

V času, ko so moški najprej obnovili ali popravili plotove okoli njiv in travnikov in šli potem graditi meje, so ženske potrebile travnike in odpadke požgale.

Gnojevoža in satev

Zaradi dolge zime so sejali po njivah le jara žita. Le v novinah so sejali oziroma rž in to do 15. avgusta, zato da se je še obrasla in so jo do zime še popasli. Ajdo so sejali le malo in še to v novinah. V prejšnjem stoletju so sejali domačo črno ajdo, pozneje so dobivali s Koroške sicer bolj čvrsto sivo ajdo, ki pa se je že naslednje leto sprevgla v divjo »tursko ajdo« — turkinjo.

Na Matkovem so našli na njivah približno po 300 visokih njivskih kop žita. Kopa je dala od enega do dva piskriča, to je 20 do 40 kg žita, kakor je »gratalo« (kavršno je bilo pač leto). Sejali so največ pšenico, nekaj rži, ovsu in tudi ječmena, predvsem za žgance. S setvijo so začeli takoj, ko je bilo kopno in suho. Oves je moral biti v zemlji do 12. maja. Če so ga pozneje, je bil ob žetvi le še »ovsek«, to je slab pridelek. Oves so sejali v »ladino«, to je v spočito, več let nezorano njivo in mu niso gnojili.

»Gnojevoža« je bilo težavno delo. Po tri dni so vozili gnoj iz enega hleva. Dosti živine in dobro nastlano je dalo gnoja, da ga je bilo res težko spraviti na njive. Seveda so vedeli za vrednost vsakega gnoja. Najboljši je bil ovčji gnoj, potem kozji in goveji. Za svinjski gnoj so rekli, da je mrzel in so ga zvozili v »grede«, to je v vrt, kamor so sejali solato, kolerabo in vrtno zelenjavo. Peso in zelje so gojili na sončni strani. Večinoma so kupili sadike v vasi, kjer so zaradi nižje lege prej zrasle. Za gnojevožo so potrebovali po nekaj gar, tako da ni bilo zastoja. Kot na tekočem traku v tovarni so priganjali drug drugega v procesu »gnojevože«. Gare so zapeljali prav v hlev. »Ta več« hlapec je kidal gnoj in nakladal na prednji del gar, »ta drugi« na zadnji del. Težak, stlačen gnoj je seveda terjal močne kidavne vile. S »ta večjim parom« volov, s »ta drugim«, tretjim in še četrtem so vozili drug za drugim do »škrpca« in se vračali z drugimi garami, ki so že prazne čakale, v hlev. Po škrpcu, to je na jekleno vrv privezane polne gare, je vodil »tretjak« in zatočil, da je gnoj sam zletel z gar na točno določeno mesto na njivi, tam ga je »ta več« dekla, »hištrna«, z vilami, troscami raztrosila, po potrebi ji je še druga dekla pomagala, ali pa je ta vozila z volmi. Čeprav je bila vajena težkega dela, je bilo trošenje gnoja često za njo le prehudo. Pred žulji na rokah so jo varovale usnjene rokavice, enako kot pri ravnanju smrečja in hlapce pri vitju trt. Odvisno od tega ali so gnojili gornje njive ali spodnje, blizu ali daleč, v večjem ali manjšem bregu, je bilo treba primerno organizirati ves potek, da je šlo hitro in brez motenj. Z napravami na vodni pogon se je potek »gnojevože« spremenil in olajšal.

Ko so orali, je »ta več« oral s »ta večjimi« volmi, drugi z drugimi, »tretji« je pa, če je bilo ljudi in živine dovolj, oral drugo, manjšo njivo. Ko so orali še s starimi rali, je s »ta mladimi« volmi brazdo najprej zarezal z rezavnico, da je potem za njim že lahko lepše in »globočje« oral kar z ralom. S »ta večim« hlapcem in volmi je hodila »hištrna«, da je nakopavala kraj in po potrebi brazdo, za drugimi volmi in hlapcem »ta druga« dekla. Vodili so že otroci od petega leta naprej. Težko je bilo to zanje pri hoji po bregu še paziti na voli in jih voditi. Kaj lahko se je zgodilo, da mu je vol z vsvo težo stopil na nogo.

Če je gospodarja in »rejuca« zima ogoljufala, da je predolgo trajala, ali da so imeli čez zimo preveč živine in je krme zmanjkovalo, so je toliko še vedno hranili, da so zvozili gnoj in so žito posejali. Ob suhi krmi, senu in slami so voli še zmogli težko delo, medtem ko bi ga od paše in trave zmladičeni ne zmogli. Ko so orali, so nanje pazili, da ob malici ali južini ali počitku voli niso bili obrnjeni proti soncu, ampak stran od njega.

Vprega za par volov: jègo, gòš (to je jermen »za vdjat čez oje«), da je bilo oje povezano z jègom. Usnjen »podiz«, napolnjen z žimo, »jermen za povezati«, na vsakem kraju »ježesa« pa je bil lesen cvek — »pregelj za oje pripet«. Voli so imeli naučene: Vodič je velevat: hejc, hejc; orač: hej in ohaa; »zgor v brazdo«, »dol v brazdo«; »štizad« (nazajt!). Vsak vol pa je imel svoje ime.

(Dalje)

Planinska društva prosimo, da pošiljajo edicije, ki jih izdajajo za svoje planinske potrebe, tudi na naslov Planinskega vestnika. Prav tako naj na svojem območju zainteresirajo tiste delovne organizacije, ki izdajajo svoja interna glasila, naj ta glasila redno pošiljajo na naš naslov. Tako boste odprli možnost, da so o planinskem delovanju obveščeni tudi drugi planinci po Sloveniji. Planinski vestnik bo namreč tako zbrano gradivo objavljaj v svojih rednih rubrikah Društvene novice in Na kratko.

Uredništvo Planinskega vestnika

Cenjene naročnike prosimo, da poravnajo zaostalo naročnino za Planinski vestnik do 20. novembra. Naročnina za eno leto je 450 dinarjev in jo je treba nakazati po položnici na naslov: PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, 61001 Ljubljana, Dvorčakova 9, p. p. 214. Tekoči račun: 50101-678-47046.

Tistim naročnikom, ki te obveznosti ne bodo poravnali, bomo prisiljeni dolžni znesek izterjati po sodni poti. Prosimo vas za razumevanje.

Uprava Planinskega vestnika

533

PO VELEBITSKIH STEZAH

BOŽO JORDAN

To, kar je Olimp Grkom,
Lovčen Crnogorcem,
Triglav Slovencem,
to je Velebit Hrvatom.

(dr. Ž. Poljak)

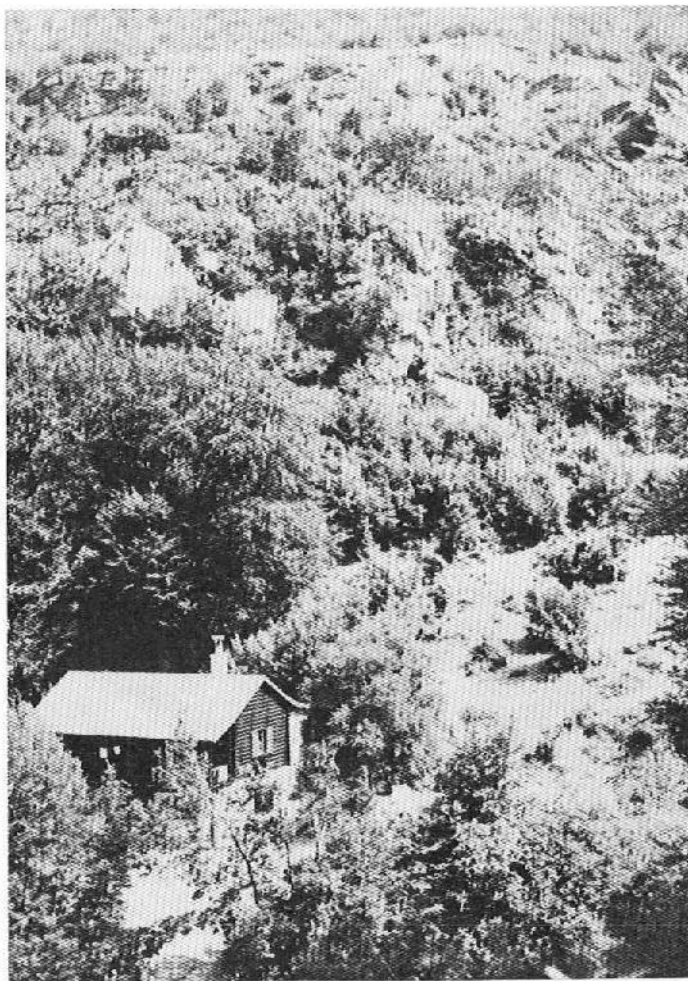
Prvič smo obiskali severni Velebit tedaj, ko smo pričeli obiskovati vrhove jugoslovanske planinske poti (glej zapis o tej poti v PV 43/77). Drugič smo bili tam, ko smo želeli obiskati še obvezne vrhove za hrvaško planinsko pot (po planinama Hrvatske). Bili smo na Velikem Zavižanu, 1677 m in na Malem Rajincu, 1699 m. V tretje gre rado, pa smo sklenili opraviti še Velebitsko planinsko pot (VPP, oznaka »V« poleg osnovne markacije). Lanskih problemov v dostopu do Zavižana ni bilo, ker so klade in drva preselili bolj južno.

Pot smo zastavili pri planinskem domu na Zavižanu, 1594 m, na južnem pobočju Vučjaka, 1645 m; tu je tudi vremenska opazovalnica. Le četrt ure hoda od njega je velebitski botanični vrt (ust. 1966). Hoja po Premužičevi stezi je res prijetna (zgradili so jo leta 1930—1933). Do odcepa za Gromovačo, 1676 m, ni daleč, prav tako ne do Rossijeve kolibe, 1580 m (zgradili so jo leta 1929, dve leti za Krajačevo kočjo na Zavižanu). Tako smo prišli v središče Rožanskih kukov, ki predstavljajo najzanimivejši predel severnega Velebita. Morda so prav zaradi nenavadnih in fantastičnih oblik vrhov, kjer kraljuje kras na tako skromni površini (na 18 km² je okoli 50 vrhov visokih nad 1600 m!), izbrali Crikveno, 1614 m, za obvezno točko jugoslovanske planinske poti. Ta del so skupaj s Hajdučkimi kuki razglasili leta 1969 za strogi naravni rezervat pod zaščito države. Ostal je še del poti do ceste čez Veliki Alan, 1379 m. Tu je gozdarska kočja, ki je zavetišče tudi planincem. Zob časa jo je že načel, čeprav je ob prometni cesti. Lani je bil tu gozdni čuvaj, letos ga tu nismo našli več. Za kočjo je velika cisterna, v njej pa tako malo vode, da so jo s skodelico komaj zajeli. Nekdo je del žleba obrnil tako, da je voda otekala mimo. Opazili pa smo, da so ob novih počitniških hišicah cisterne skrbno zaklenjene.

Kolona proti Štirovcu

Foto Stane Štorman

Odpeljali smo se do Štirovače. To je kraško polje, ki ga z vseh strani zapirajo gozdni gorski grebeni. To dolino sestavlja pet delov, najsevernejši je Štirovača, 1100 m, ki jo poznajo tudi zunaj meja Velebita. Leta 1870 so tu zgradili parno žago, ki pa je danes ni več. Les sekajo tu tudi za naš ilirskobistriški Lesonit. Tu je gozdarska koča in več manjših barak. Za gozdarsko kočo je izvir hladne vode (5° C), male prodajalne pa ni več. Tu smo postavili svoj tabor.

Popoldne smo se odpravili na Šatorino. Pot si lahko skrajšaš, če se znajdeš v sistemu gozdnih cest, saj je vse precej podobno Kočevskemu gozdu. Gozdni delavci so nam svetovali, naj se ne zanašamo preveč na vodnika, tako smo našli za »padežem« (znaničen krajevni naziv za »dolac«, kar pomeni manjšo dolinico, poraščeno s travo in obdano s smrekovim gozdom), odcep gozdne ceste in obračališče. Nekdo je kar v smreko vrezal napis — Šatorina. Pot se proti vrhu enakomerno vzpenja. Hoja je zelo prijetna, ker je dovolj gozdna. Kontrolna točka je zunaj gozda. Na tej poti smo naleteli na mladega »poskoka«; mirno se je odplazil mimo nas, za nas pa je to pomenilo edino srečanje s kačo na tej poti.

Drugo jutro spet odšli na pot zgodaj. Zahtevna 22 km dolga gozdna pot nam je vzela dve uri in pol. Mimogrede smo zravnali nekoliko drv, ki so jih ob poti puščali konji. Ta zanimiva in drzna gozdna cesta bo odprla lažji dostop, manjka še dober zemljevid. (Za silo je mogoče uporabiti Generalkarte Dalmatische Küste I, Stuttgart 1971/72. Bodico o njej je zapisal tudi Pavliha!). Z lahkoto smo našli odcep na planinsko stezo. Do Oštarij smo potrebovali tri ure. Tako piše in to tudi drž! Mi smo šli v nasprotno smer, na Bačić kuk. Ob poti je tudi oznaka za vodo. Na sedelcu se markacije porazgube.

Znašli smo se v dolinici, kjer je bil verjetno nekoč pašnik. V tej dolinici je stezo le s težavo mogoče slediti. V zgornjem delu je treba na desno, na sedlo, kjer je dobro označeno razpotje v gozdu (B. Kuk, B. kosa, Skorpovac, čez B. brda, B. duliba). In spet smo se znašli v dolinici, kjer je kontrolna točka. Poplačan je bil trud, ki je bil potreben, da smo se vzpeli na vrh, z enim samim klinom. Oblike teh »kukov« so res enkratne, prav tako je tudi z razgledom. Vrnili smo se spet do Oštarij.

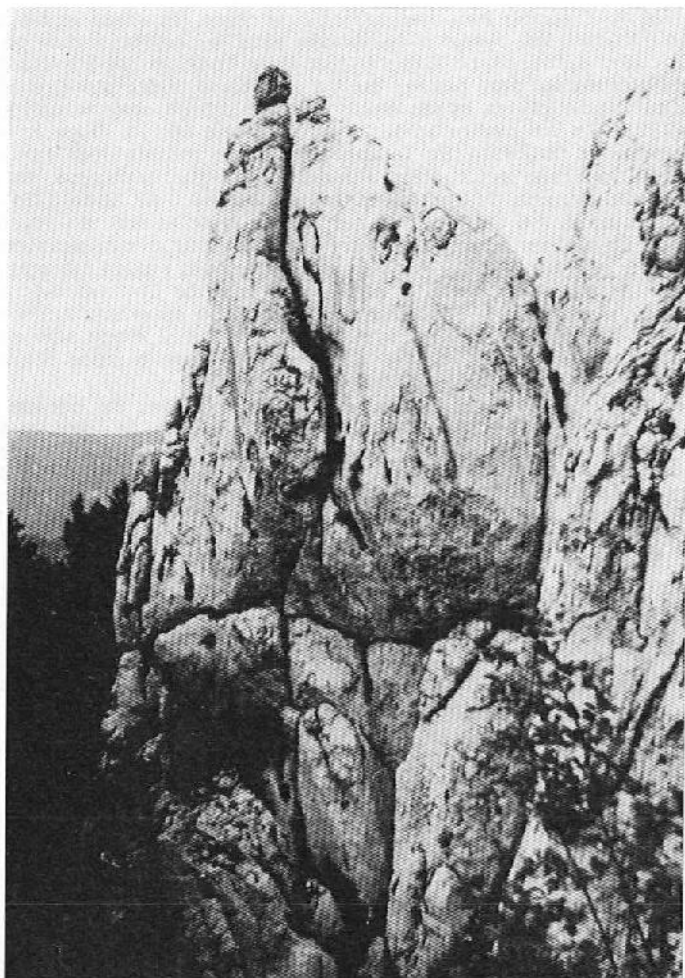
Široka asfaltna cesta povezuje Karlobag z Gospićem. Planinsko zavetišče je v privatni hiši, ki jo ima že drugo desetletje v zakupu PZH. Blizu njega je hotel »Velebno«. Onstran ceste je tudi opuščena osnovna šola. Spustili smo se do Brušan. S težavo smo našli odcep za Šugarsko dolubo. Z vasi smo se strmo dvigali ob potočku do sedla. Tu so se markacije končale. Šli smo na goli vrh, potem smo se pa spustili nekaj metrov niže, ker smo vedeli, da mora biti tam nekje pot VPP. Res, prišli smo do nje, vendar prepozno. Začelo se je mračiti, zagorele so svetilke, in tako smo pot nadaljevali. Na eni izmed bukev je pisalo Medin dolac. Tako smo vsaj vedeli, kje smo. Šli smo naprej, markacije so bile dobre, ni pa bilo več moči za iskanje prave poti; od prehojene poti smo bili utrujeni. Začelo je tudi deževati. Odločiti smo se morali za bivak. Lučo je poiskal primeren prostor ob stezi, zakurili smo ogenj in določili dežurstvo. Imeli smo le eno bivak vrečo, dvoje šatorskih kril, pa tisto, kar smo imeli na sebi. Na srečo noč ni bila hladna, pa tudi deževalo ni; le tam proti Visočici se je bliskalo. Preživeli smo noč, ki nam bo ostala v spominu. Nihče ne bo pozabil prisilnega bivaka, saj smo z njim pridobili res prave planinske izkušnje, kar je več vredno kot teorija.

Jutro je bilo mračno in kmalu je pričelo deževati. Napredovali smo v močnem nalivu. V gozdu smo končno našli slabo označen priključek tiste poti, ki smo jo prejšnji dan

Vzpon na vrh Crikvene

Foto Stana Štorman

»zgrešili«. Prišla je tudi megla in kmalu smo prišli do cisterne v Šugarski dulibi, 1210 m. Tu smo našli vodo, kočo so pa porušili že leta 1918. Med počitkom je še vedno deževalo, pred nami pa je bila Jelova ruja.

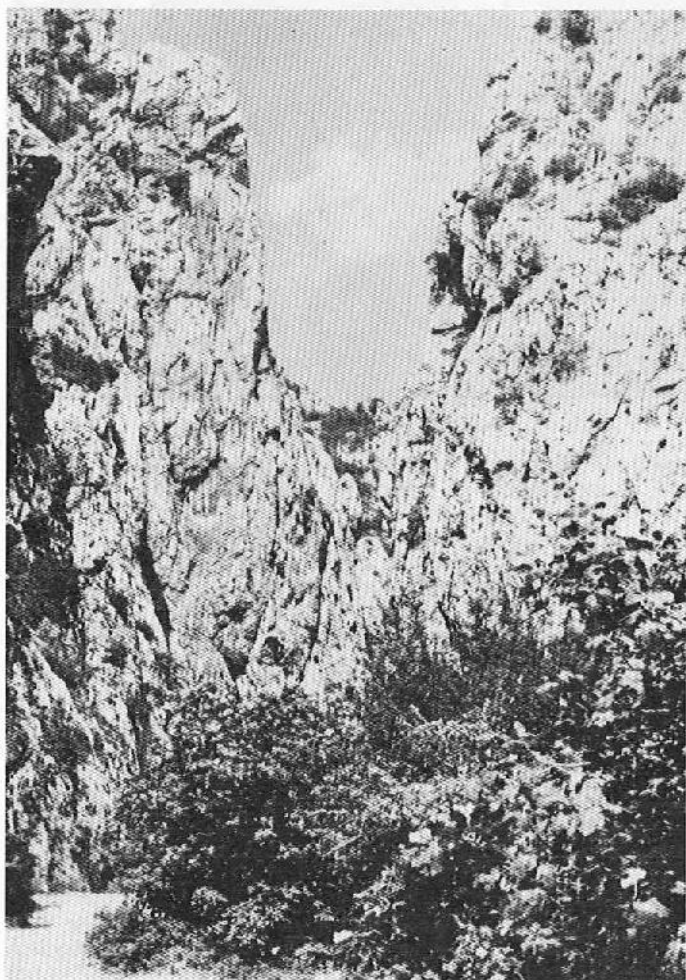
Dež je počasi ponehaval. Ko smo prišli na cesto, smo zavili na levo. Tam smo našli tabor, kjer nas je čakal avtobus. Bili so v skrbeh za nas. Gozdarska koča je opuščena, tla trohnijo, edino streha je še dobra. Le zakaj tako? Kontrolnega žiga tu ni. Morda ga zato ni, ker jo je pred leti tu skupil neki planinec iz Gospiča. Ko je pobral žig s tal, ga je v prst pičil modras. Le takošnja injekcija seruma mu je rešila življenje. To je bil v zadnjih sedmih letih edini tak dogodek. Šli smo še na Visočico, do Gojtanovega doma. Tudi to pot smo prehodili v dežju. Dom je lep, razgled menda tudi? Tega nam Visočica ni pokazala. Spustili smo se v dolino in se odpeljali v Oštarije v planinsko zavetišče. Odpočili smo se, saj smo bili po taki noči počitka res potrebni.

Odbrzeli smo v Gospič in tam napolnili nahrbtnike za drugi del poti. Obiskali smo tudi Anteja Rukavino, znanega planinca in pisca knjige Velebitskim stazama (PSH, Zg. 1979). Razložil nam je prenekatero podrobnost pa tudi to, kje smo zašli. Opisal nam je tudi pot, ki je bila še pred nami. Na železniški postaji v Gospiču je na voljo žig za jugoslovansko železničarsko planinsko pot, ki gre tod čez Velebit. Odpeljali smo se do Medaka. Ustavili smo se pri cerkvi in ob bližnji domačiji. Avtobus je stal v Zagorački varoši, pločevinaste markacije na jeklenih ceveh pa so nam pokazale začetek poti. To je tako imenovana Medačka steza, stara zveza med Liko in morjem. Na zgornjem delu poti je jama Puhaljka; tu neprestano piha (globina je 320 m). Šli smo čez tri travnate dolinice in nad zadnjo, imenuje se Čorina Prosina, je planinski dom pod Štirovcem,

1350 m. V dobrih treh urah smo bili pri koči. Na srečo je bil tu »čuvar« in tudi sicer je bil odprt, ker pasejo ovce. Zimska soba je neurejena, dom pa lepo vzdržujejo. Opravili smo še vzpon na Badanj, 1638 m, s Tonetom pa sva šla še do Marasovca in si ogledovala pot proti prelazu Buljma, kjer bomo hodili jutri. Prenočili smo v domu.

Zjutraj smo bili na nogah nekaj po tretji uri. Šli smo na najvišji vrh — Vaganski vrh, 1757 m. Ta vrh pastirji z ene strani imenujejo tako, z druge pa drugače. Ta del poti je zanimiv in razgleden. Pot je speljana tudi po mnogih dolinicah. V eni izmed le-teh smo našli opuščeno ovčjo stajo. Po približno šestih urah hoje, ko smo srečali pastirja s 700 ovcami, smo dosegli zadnji višji vrh Velebita, Sv. Brdo, 1751 m. Vrniti smo se morali do razpotja. Na skali piše: Sv Brdo 2 h in se spustili do zavetišča pri Ivinih vodících. Pod zavetiščem je skromen izvir vode. Zavetišče je bolj opuščeno, toda ob večji kulturi bi bilo prav uporabno. To je bila naša prva točka Pakleničke planinske poti (PPP, oznaka P). Tu smo se oddahnili. V načrtu smo imeli še Crni vrh. Kar precej smo se prepotili, preden smo prišli na vrh. Skica v dnevniku se ne sklada z markirano potjo. Hodili smo v veliki vročini in tudi na vrhu je žgalo sonce. Z njega smo se spustili k Borisovemu domu v Veliki Paklenici. Nekaj »šerp« se je vrnilo izpod Štirovca do avtobusa in se prepeljalo v Paklenico. Tu smo zaključili VPP.

Naslednji dan smo se zarana povzpeli proti Buljmi. Pri odcepu pa smo pustili nahrbtnike in se vrnili. Ob poti na Veliki Golić, 1266 m, je voda. V škatli nismo našli žiga. Po golem grebenu smo se spuščali v dolino, do opuščeneh domačij (na hišni tabli je pisalo — Stari grad 177) in se povzpeli še na predzadnjo točko PPP, Vidakov kuk. Vrnili smo se do hiš in poiskali blede markacije za dom. Žal smo jih kmalu zgrešili in potem sledili opuščeni stezi do soseda, ki nas je pripeljala v dolino Paklenice, 20 minut

pred domom. Po krajšem počitku smo se spustili do parkirišča. Zapisati velja, da planinci ne plačajo vstopnine za narodni park Paklenica. Vsaj nam tega ni bilo treba. Odpeljali smo se v Seline in tam nad vasjo prenočili. Zjutraj smo odpravili še vzpon v Malo Paklenico ob dveh jeklenicah in nekaj klinih do zadnje točke PPP. Po vrnitvi smo se namočili še v morju in sredi dopoldneva odpeljali domov.

Tako smo spoznali obširno gorovje v sosednji republiki — Velebit. Čeprav tu ni visokih vrhov, je pa s svojo gorsko širjavo navzoč v kulturi hrvatskega naroda, v njegovi zgodovini, gospodarstvu in v znanosti. V njegovem južnem delu so najlepši naravni predeli — kanjon Velike in Male Paklenice, ki so ga leta 1949 razglasili za narodni park. Naravno vrednost Velebita cenijo v svetu, saj je UNESCO 10. 2. 1978 razglasil za »del mednarodne mreže rezervatov biosfere«.

VISOČICA

EDO TORKAR

Stojim prav na robu bjelašničke planote, pri pravoslavnem pokopališču v vasi Blace; na eni strani Blatačko jezero, obkroženo z belim pasom ovac, ki se napajajo ob vodi, in z zelenim pasom bujne močvirske trave. Na robu jezerske kotanje ždi vas, za vasjo se vzpenjajo v nebo vrhovi Bjelašnice. Če pa pogledaš na drugo stran, ti pogled kar potone v globočine kanjona Rakitnice, ki v ostrem rezu deli planino Bjelašnice od Visočice. Štrmi, najprej z redkim, potem pa zmeraj bolj z gostim gozdom porasli bregovi padajo z obeh strani proti ozki strugi rečice Rakitnice. Hiša starega Cvetka Kuljanina je edina človeška naselbina v tej odmaknjeni divjini. Z roba Bjelašnice, kjer stojim, je videti kot drobna pika na travnati preprogi sredi gozdnega zelenja, če pa pogledam skozi daljnogled, leži kot na dlani pred menoj. Vidim senene kope, konje, ki se pasejo na pašniku pod hišo, vidim žensko v dimijah in z belo ruto na glavi, ki okopava krompir, vidim dečka, ki naganja koze s polja. Vidim tolmane rečice Rakitnice, bel prod in skale, mimo katerih se vije, in tam daleč naprej, kjer dela rečica ovinek in se mi izgubi izpred oči, vidim prepadne stene neprehodne soteske Džehe-nem, kjer se dobro počutijo samo ribe in ptice. Če se bom kdaj naveličal civilizacije in si zaželel življenja v divjini, mi ne bo treba iskati samotnih otokov na daljnih morjih, pač pa se bom naselil v kanjonu Rakitnice. Rib je v rečici v izobilju, tudi divjačina je dovolj v gozdu, divjine in samote bom imel, kolikor mi je bo srce poželelo, in še več. In če se bom lepega dne naveličal samote in prestrašil divjine — kar bi se mi nekoč gotovo zgodilo, saj sem človek in ne zver — se bom zatekel v hišo Cvetka Kuljanina, kjer mi bojo postregli s pristno slivovko iz domačega sadovnjaka in z dišečo turško kavo, ki mi jo bo skuhala Cvjetkova snaha.

Morda bi še dolgo poležaval na robu kanjona, se razgledoval z daljnogledom, jedel, dremal in se sončil, če me ne bi nagnalo tja, kamor gre še cesar peš; in da pri tem opravi ne bi bil preveč na očeh koscem z bližnjega travnika, pastirčkom z bližnjega hriba, vaščankam s hišnih dvorišč in pokojnikom s pokopališča, sem si oprtal nahrbtnik in se umaknil dol za grmje in skale. In ker se mi potem ni več ljubilo hoditi nazaj gor, sem jo mahnil kar dol v kanjon. Dve debeli uri hoje po strmi in serpentinasti konjski stezi sem potreboval, da sem prišel do dna. Po trhli leseni brvi sem prečkal rečico, vrgel nahrbtnik na prod in potopil razgreto glavo v ledeno mrzlo vodo. Potem sem sezul čevlje, slekel preznojene čunje in se okopal v rečici, ne da bi se mi bilo treba bati, da se bo kdo zgražal nad mojo nagoto. Celo obril sem se in pri tem opravi ni sem prav nič pogrešal tople vode in kreme za britje, za losion pa sem uporabil konjak iz stekleničke.

In ker se mi ni prav nikamor mudilo, sem razgrnil porodu šotorsko krilo in se pustil usnavati toplemu soncu, šumenju rečice in vetriču, ki je vel skozi drevesne krošnje.

Prebudili so me človeški glasovi in topot korakov na mostu.

»Kje ste bili?« zakličem četi planincev in planink, ki je strumno korala čez trhlo brv.

»Na Džamiji.«

»Kam greste?«

»Na Krvavac. Že deveti dan smo na poti.«

»Transverzala?«

»Transverzala. Pa ti?«

Blatačko jezero na Bjelašnici. Zedaj Visočica

Foto E. Torkar

»Nič. Malo se razgledujem po planinah.«

»Pa kar sam?

»Tudi sam sebi sem dobra družba.«

»O tem ne dvomimo. Pa poglej tale naša dekleta. Kaj jim manjka?«

»Nič, prav prijetna dekleta so. Pa hodijo tudi tako dobro?«

»Se bolje. Komaj jih dohajamo,« so rekli fantje, dekleta pa nič. Ene so se muzale, druge pa so me po strani gledale češ, od kod pa je naplavila Rakitnica tole smet, kaj pa dela ta dvonožna žival na tem kamenju?

Ko so vrli planinci že zdavnaj odšli, sem sam pri sebi še kar naprej kuhal mulo: še pred dvajsetimi leti je bila Rakitnica tako neznana in nedostopna, da so vanjo pošiljali raziskovalne ekspedicije, zdaj pa ti primaršira vanjo kar cela četa nekakšnih hribo-lazcev! Sicer pa, kaj naj bi drugega pričakoval na markirani planinski stezi? Travnik ob vodi je bil poln praznih konzervnih škatel in odvrženih polivinilastih vrečk, tako da me je minilo vse veselje, da bi se tu utaboril in si skuhal juhico, kot sem imel prvotno v načrtu. Star, lesen mlin ob vodi je bil zaklenjen, tako da se mi je zdelo še najbolje, da vzamem pot pod noge in se do večera skušam vzpeti na Visočico. Morda bi tisti dan res še prišel na Visočico, če ne bi nekaj sto metrov nad Cvjetkovo hišo naletel na poseko, polnih sladkih gozdnih jagod. Odložil sem nahrbtnik in se debelo uro pasel po jagodičevju kot mlad kozliček. Ko sem se napasel, se je že mračilo in za vzpon na Visočico je bilo kajpak prepozno. Prenočevat sem šel dol k Cvjetku.

Kakšen je ta človek, ki si je izbral za domovanje to nedostopno divjino v kanjonu Rakit-nice? Najprej sem zagledal dva kuštrava dečka v spranih in raztrganih trenirkah, potem Cvjetkovega sina, ki jo je primahal s travnika s koso na rami — molčečega, zaraščene-ga divjaka pri petintridesetih, potem snaho, ki je prignala čredo volov v hlev, nazadnje pa še samega Cvjetka Kuljanina, hišnega gospodarja, živahnega, zgovornega starca. (Vsaj tak se mi je zdel v primerjavi z drugimi družinskimi člani, iz katerih je človek izvlekel komaj kakšno besedo.)

Ko se je stemnilo in je bila živina že vsa v hlevih in ogradah, sita in napojena, je gospodinja zunaj na verandi pred letno hišo prižgala petrolejko in pristavila za kavo, stari pa je poslal vnuka po slivovko. Tema se je že do kraja zgostila v kanjonu in na nebu so se zalesketale prve zvezde, ko je prišla na mizo še večerja — nekakšna mineštra s fižolom in krompirjem, pa prekajena svinjina.

Če kaj jagode nabirata, sem spraševal otroka med večerjo.

Da nimata časa in da morata delati, sta mi odgovorila.

Če kaj ribe lovita v Rakitnici, sem ju še naprej spraševal.

»Nič,« sta odkimala, »nimava časa.«

»Kam pa hodiš v šolo?« sem pobaral starejšega.

»V Konjic,« je rekel.

»Iz Rakitnice?«

»Ne, čez teden sem v Konjicu, čez nedeljo pa pridem domov.«
 »Kako pa prideš do Konjica?«
 »Dve uri peš do Blaca na Bjelašnici, od tam pa še eno uro s kombijem.«
 »Pa pozimi?«
 »Tudi.«
 »In kadar zapade veliko novega snega?«
 »Gazim.«
 »Te ni nič strah volkov in medvedov?«
 »Volkov je pri nas malo, medvedi pa pozimi spijo.«
 »Pa poletijo?«
 »Včasih nam raztrgajo kakšno ovco ali kozo. Tudi vole so že napadli, a so se jih ubranili.«

Po večerji sta šla fanta spat, gospodinja pa je pospravila krožnike z mize in še enkrat pristavila za kavo na preprostem kamnitem ognjišču v letni kuhinji. Pili smo kavo in se pogovarjali, ko smo spodaj iz kanjona nenadoma zaslišali klice. Klici so se še nekajkrat ponovili.

»Nekdo je zašel,« je rekel Cvjetko, njegov sin pa je prislonek dlani k ustom in se klicu odzval.

Spet so se oglasili klici, zdaj še bliže kot prej.

»Saj vidi luč, bo že prišel, kdorkoli je,« je Cvjetko rekel sinu.

In res, čez kakih deset minut sta prisopihala do hiše dva možakarja; po obleki in opremi sodeč je bil eden lovec, drugi ribič.

»Lovila sva ribe in naju je ujela noč,« je rekel lovec, očitno domačin, saj sta se s Cvjetkom pogovarjala kot stara znanca.

»Bogami, kakšna divjina,« se je pridušal ribič iz Sarajeva, ki je bil tokrat prvič v Rakitnici, in si z rokavom brisal pot z obraza. Cvjetko jima je nalil žganja, gospodinja pa je prinesla suhi srajci, da sta se preoblekla, saj sta bila vsa premočena od potu. Ribič je stresel svoj plen iz malhe — kakšnih ducat za dlan velikih ribic, ki bi jih, kolikor se spoznam na ribiška pravila, moral vse pometati nazaj v vodo, saj niti ena ni dosegla predpisane dolžine.

»Moral bi loviti na blinker, velike ribe ne prijemajo na muho,« ga je poučil Cvjetko.

»Poleg tega si namakal trnek v plitvi vodi, velike ribe pa se zadržujejo v tolmunih.« Sarajevčan je kar malce osramočen hitel čistiti svoje ribice pri koritu in se še kar naprej pridušal čez te divje kraje, v katere je zašel. »Če ne bi bilo vas tu, gospodar, bi morala nocoj spati pod kakšno pečino...«

V takih kolibah preživljajo poletja pastirji na bosanskih planinah

Foto E. Torker

Konjska paša na Visočici

Foto E. Torkar

»Saj mogoče niti ne bi bilo tako slabo,« je rekel lovec. »Zanetila bi ogenj in pekla ribice, noč bi nama mimogrede minila.«

Še pozno v noč smo posedali ob prižgani petrolejki na verandi, srkali žganico, prisluškovali šumu vetra v kanjonu in oddaljenemu žuborenju rečice in se pogovarjali o lovskih in ribiških zadevah: kje so največje postrvi, kako jih najlaže uloviš, kakšne so nagrade za odstrel volkov in koliko kazni plačaš, če ubiješ medveda. Kako je lov na medveda sicer z zakonom prepovedan, pa lovska društva v Bosni kljub temu izdajajo dovolilnice za odstrel bogatim lovcem iz tujine, ki so pripravljene zanje plačati težke milijone v devizah...

Oba novodošla sta šla spat v sobo za goste, jaz pa sem si izbral ležišče v seniku nad hlevom. Vonj dišečega sena me je hitro uspaval in ko sem se zjutraj zbudil, sta možakarja že dolgo preizkušala ribiško srečo v Rakitnici, pa tudi domači so bili že vsi pokonci. Skuhali so mi zajtrk in potem, ko sem pri koritu napolnil čutarico in stisnil staremu Cvjetku dvajset starih jurjev za prenočišče in hrano, sem se zagrizel v strmo pobočje Visočice.

Po treh urah utrudljivega vzpenjanja skozi bukov gozd sem dosegel 1400 m visoki zgornji rob planine, imenovan Ivica. Od tam se mi je odpiral prelep razgled na kanjon Rakitnice in na planino Bjelašnico kakor tudi na prostranstva Visočice pred menoj, nad katerimi je kraljeval njen najvišji vrh Džamija, 1974 m. Ker sem se že poprej odločil, da ne bom sledil transverzali in da na Džamijo ne bom lezel, in zaradi tega dobre volje, ker me ta dan ni čakala nobena hujša strmina več, sem se potem, ko sem se do sitega najedel, napil in nagledal bližin in daljav, zleknil pod drevo in zadremal. Šele po dveh urah, ko mi je odtekla vsa utrujenost iz udov in vsa zaspčnost iz oči, sem krenil naprej. Pot me je dolge ure vodila po nekakšni zeleni dolini med skalnatimi vrhovi, polni pastirskih stanov, ograjenih travnikov in pašnikov. Na začetnem, najnižšem in najširšem delu doline, so bila tudi polja rži in krompirja, po vsej dolžini doline pa so se gomilili kupi kamenja, ki so ga pastirji dolga desetletja in stoletja pobirali iz trave in zlagali na kupe, da bi si izkrčili prostor za travnike in njive. Više zgoraj, v Čolakovića Dolovih, se je dolina zožila, pot se je izmenično vila po skalnatih ožinah in kot miza ravnih travnatih poljih, po katerih se je trlo ovac in govedi. Možakar, ki me je spotoma povabil v svoj katun na kozarček slivovke, mi je povedal, da ob jesenskem dežju vsa ta polja poplavi voda in da se dolina spremeni v niz majhnih jezer.

Že precej visoko v planini sem. Hodim ob suhi hudourniški strugi, katunov ni več, tudi živine je zmeraj manj. Izvir Točak, o katerem so mi pravili pastirji in ga imam vrisanega tudi na karti, sem po vsej verjetnosti zgrešil; prazna čutarica mi že več ur bingija na nahrbtniku, nebo se je do kraja zjasnilo, žarko popoldansko sonce me že v hrbet, usta imam izsušena od žeje, še za en pošten pljunek ne morem zbrati sline v njih.

Na drugi strani dolinice žene mlada, pisano oblečena in v ruto zavita pastirica ovce s paše. Ko me zagleda, si sname ruto z glave, kodri zlatih las se ji vsujejo čez ramena.

»Kam greš?« mi zavpije.

»Že nekam.«

»Od kod prihajaš?«

»Že od kod.«

»Ne zezaj se, resno te sprašujem. Od kod pa si?«

»Iz Slovenije, če veš kje je to.«

»Ne vem,« mi popolnoma resno odgovori dekle. »Je to daleč?«

»Odvišno, kako potuješ. Če imaš poljšjo hišico na hrbtu, je daleč, če imaš ptičja krila, je blizu.«

»Si oženjen?«

»Omoži se z mano, pa bom.«

»Ah, zezaš se,« se zvonko zasmeye pastirica in gre svojo pot naprej, za ovčami, ki jo potrpežljivo čakajo spodaj na polju.

Više kot se vzpenja pot, manj trave in več kamenja uzre oko. In potem — ali me varajo oči? Ali ušesa slišijo, česar ni? Ali je res ali pa se mi samo zdi, da spodaj v strugi, ki me že dolge ure suha in bela spremlja na poti — žubori voda? Stečem bliže in res je — voda! Malo mlačna sicer in ne prav čista, a vendar voda! Nobena glasba žejnemu bolj ne razveseli srca, nobena umetnost mu bolj ne poteši duha, kot tista, ki zmore v suhi kamniti pokrajini pričarati vodo.

Dolina se je končala tako, kot se je začela — zeleno. Velike zelene preproge pašnikov, črede konj v svetlobi zahajajočega sonca, igra svetlobe in sence, sonca in oblakov; zlate sončne lise se sprehajajo po pašnikih, sence oblakov zatemnjujejo skalnate vrhove. Na koncu te dolge gorske doline leži jezero, imenovano Veliko jezero, ki pa zdaj po dveh sušnih mesecih pač ni vredno svojega imena. Na travnati planjavi ob jezeru so nametani bogumilski nagrobniki ali stečki, kakor jim pravijo domačini — približno ducat skrbno izklesanih, z vdolbenimi ornamentli ozaljšanih, dva metra dolgih in meter visokih kamniti klad. Človek preprosto ne more doumeti, da so v teh divjih, še danes težko dostopnih in od vsakršne civilizacije odmaknjenih planinah, že pred tisoč leti prebivali ljudje in da so se celo mučili s klesanjem nagrobnikov, ki bi še dandanes vsak kamnosek imel dosti opraviti z njimi.

Večerilo se je že, prišel je čas, da si poiščem prenočišče. Kolibe na planini Poljice so bile preveč visoko v bregu, da bi se mi ljubilo lesti do njih, zato sem se skozi gozdnato grapo Koljevko spustil do vasi Luka. Dekletce v Poljicah, ki sem jo pobaral, koliko časa bom potreboval za pot do vasi, mi je reklo, da dvajset minut, hodil pa sem celo uro. Ženskam pač ni verjeti.

Vso pot skozi Koljevko sem bil na trnih: ali naj prespim zunaj za kakšno kopico sena ali naj prosim za prenočišče pri kmetih. Zunaj se mi ni zdelo dovolj udobno, prositi pri kmetih pa mi je bilo nerodno. Kako prav bi mi prišli na tej poti naši dobri stari

Bogumilski nagrobniki pri Velikem jezeru na Visočici

Foto E. Torkar

slovenski seniki! Žal v teh krajih senikov ne premorejo; seno spravljajo v kope ali pa ga sproti vlačijo domov na skednje.

Ravnal sem že po preizkušeni metodi: pri prvi hiši, pred katero sem naletel na ljudi, sem povprašal, kako daleč je do naslednje vasi in če bi bilo mogoče spotoma kje prespati. In takoj sem dobil pričakovan odgovor: »Kaj boš hodil naprej, pri nas prespi!« Oče Bajro je bil sicer kmet, a zelo razgledan mož z izdelanimi religioznimi, političnimi in moralnimi nazori, tako da sem se lahko z njim marsikaj pogovoril. Njegov petin-dvajsetletni sin Ahmed je bil diplomirani ekonomist, ki se je bil spomladi vrnil od vojakov — bil je v Mariboru — in je zdaj že četrty mesec zaman iskal delo, vmes pa preganjal čas s kmečkimi opravili in z vasovanjem pri dekletih...

Ker je bila hiša muslimanska, mi niso postregli z žganjem, pač pa z obvezno kavo, sirom in kislim mlekom. Potem se je vrnil domov še najmlajši sin Alija in marsikatero smo razdrli, preden smo šli ležat. »Alija! Ahmed! Pozno je že, peljita gosta v sobo, in tudi vidva pojđita spat, jutri zarana bosta morala v košnjo!« ju je rotila mati. In tako še nekajkrat, preden smo se spravili v postelje.

Že ob štirih zjutraj pa:

»Alija! Ahmed! Vstanita, sonce je že vzšlo, zjutraj je trava rosna in kosa v rosi najlepše teče«

Aliju in Ahmedu kajpak še na misel ni prišlo, da bi se zbudila, kaj šele, da bi vstala. Mati pa spet:

»Alija, Ahmed, otroka moja, poslušajta svojo mater, ki vaju roti, da vstaneta. Sonce bo vsak čas posušilo roso.«

O soncu seveda ni bilo še duha ne sluha in to sta prav dobro vedela tudi Alija in Ahmed, ki sta še kar naprej sladko spala.

»Alija, Ahmed, življenja mi, vstanita že vendar! Sosedovi že brusijo kose, vidva pa še kar v postelji«

Ko ju je mati tretjič prišla buditi, je Alija v spanju zamrmral: »Že vstajam« — in spal naprej.

Ko ju je mati četrtyč prišla buditi, je Alija odprl eno oko, Ahmed pa je nekaj nerazločne-ga zamrmral v blazino in se še tesneje zavil v odejo.

Ko je mati prišla petič v sobo, je Alija slednjič vstal — ne pa tudi Ahmed. Ta se je še kar naprej oklepal blazine, edine stvari, ki mu je še dajala potuho pri jutranjem lenarjenju.

Ko je mati prišla šestič, je bil Alija že obut in oblečen, Ahmed pa je zavpil: »Daj mi mir, sem že pokonci« — in si potegnil odejo čez glavo.

Ko je mati prišla sedmič, se je slednjič tudi Ahmed vzdignil iz postelje. Mel si je oči, kot da se še zdaj ne more sprjazniti s tem, da je konec sladkega spanja in da je na milost in nemilost izročten neusmiljenemu dnevu.

Pol šestih je bila ura in sonce še ni pogledalo izza hribov in še ni posušilo rose na travnikih. Ob šestih bosta Alija in Ahmed že brusila kose na travniku za vasjo, oče bo gnal vole na pašo, s sabo bo vzel koran ali kakšno drugo knjigo, mati bo šla past koze... Tako bo do jeseni, ko se bo Alija oženil s sosedovo Hamšo, ko bo Ahmed (če bo) našel službo v Sarajevu, ko se bo živina s pašnikov preselila v hleve. Vas Luka je pred nekaj leti dobila cesto v dolino, zdaj čakajo na električno. V Bajrovi hiši že visijo žarnice pod stropom, tudi vtičnice in stikala so že v zidovih — samo elektrike še ni. Iz doline jim obljublajo, da bojo še pred zimo postavili drogove in napeljali žice... in ko bo Hamša čez leto ali dve rodila Aliju otroka, ji ne bo treba več izpirat plenice k potoku, pač pa jih bo vrgla v pralni stroj in zavrtela gumb. A dela ji verjetno kljub temu ne bo zmanjkalo. Moškim v teh odročnih hribovskih vaseh že morda kdaj zmanjka dela, ženskam nikoli.

SUTJESKA—NERETVA—JABLANICA— TJENTIŠTE

BARBARA NAPOTNIK

Ljubezen do hribov me je že nekaj let vlekla, če ne že čez mejo pa vsaj v drugo republiko, saj sem bila doslej vseh devet let, odkar planinarim, zvesta le slovenskim Alpam, planinam, goram... Toda priložnosti za take izlete ne padajo iz neba.

Pa vendar, v začetku junija me je presenetilo povabilo na prvo brigadirsko srečanje v Bavšici. Če sem šla? Seveda!

Nova spoznanja, ideje, pogovori... Najde se pa tudi kdo, ki velikodušno razlaga svoje načrte...

Bila je iz Maribora kot jaz. Tako mimogrede mi je povedala, da gre na »marš« v Bosno. Kar topila sem se že od želje, da bi šla na to pot. Toda, ali bo šestnajstletno deklico moj ljubi očka pustil tako daleč? Pa sva uredila tako, da je bilo prav za oba.

Pohod! Organiziran pohod! Sedem dni po Bosni... Nisem še veliko slišala o tem, zato si nisem mogla predstavljati, kako bo. No, tisti zgodovinski, minuli, so bili nekaj čisto drugega. Že sama beseda »marš« zveni tako privlačno, po drugi strani pa tako resno in skrivnostno. Saj ima svoj poseben čar! Čeprav je kratka, samo nekaj črk, pa skriva svoj pomen zelo čvrsto nekje na sredi. Če se odločiš za takšno pot, ga prav gotovo spoznaš in skromnemu bitju, kot je človek — planinec, neverjetno mnogo pomeni. In le tisti, ki jo preživijo, jo lahko ocenijo in pretehtajo. Ostalim je o njej dovoljeno le razmišljati in poslušati.

V Mostar smo odrinili 26. 6. Iz Maribora nas je odšlo enajst. Bili smo v varstvu tov. Milana Medena iz PD Matica.

Domačini so nas v vročem Mostarju več kot prisrčno sprejeli. Ko smo stali v zboru pred sobo SPD »Prenj«, sem izvedela, da so z nami še planinci iz Trebinja, Vršca, Tetova, Reke in Mostarja... Nato smo s pesmijo in zastavami (SFRJ, PSD »Prenj«, marša) pod vodstvom komandanta Zdravka Mihajlovića in komisarja Ivana Solopeka šli na prvo »skupno pot« do partizanskega spominskega pokopališča z več kot 700 padlimi borci.

Prebrali so pozdravno pismo predsedništvu SFRJ in CK ZKJ, sledila je prisega, položili smo venec in počastili spomin na padle z minuto molka.

Z avtobusom so nas odpeljali v Jablanico. Čudovit kraj! Pred nami je stal legendarni most na Neretvi. Tam se je začelo... Ponosni smo stopili na pot enajstega marša — »Po borbeni poti Mostarskega bataljona v četrti in peti sovražni ofenzivi«, ki nas je ta dan vodila v ldbar, v majhno, prijetno, hercegovsko vas.

Kraji ob poti in pokrajina. To so slike, ki jih ne moreš pozabiti niti opisati. Vsak kilometer (teh je bilo v sedmih dneh za nami kar 250) ti postreže in preseneti z novimi edinstvenimi doživetji, z občudovanjem. Srečen si, ko spoznaš, kako lepo je živeti z naravo. Kaj vse ti daje, nudi, če si voljan to sprejemati, spoštovati in ji vračati.

Vsake večer smo po dolgi, utrudljivi poti, ki smo jo premagovali tudi po dvanajst ur na dan, prišli v drug kraj in skoraj povsod so nas domačini slovesno pričakali. Peli smo, plesali in zdelo se nam je, kot da se že dolgo poznamo. Kraji, kjer smo prenočili, so bili majhni in revni (to so bile vasi z nekaj hišami), s preprostimi, skromnimi, a ustrezljivimi ljudmi. Sama ne vem, ali smo v teh nočeh »čevali« mi te gostoljubne domačine ali so oni nas.

Noči so bile kratke, a polne nepozabnih trenutkov, ki so odhajali z nami, z vsakim novim jutrom, ko smo vztrajno nadaljevali pot, po kateri so nekoč hodili partizani, ranjenci.

Bijela, Ljubina planina, Luka, Morine, Čemerno... Povsod tu nas je vodila pot in med nami se je vse bolj krepilo tovarištvu.

Naj omenim, da smo v Morinah preživeli eno najbolj mrzlih noči, saj so ob 6. uri namerili tam komaj 6° C, medtem ko so se v Mostarju v tem času že slačili od vročine. Toda čez dan je bilo vseh sedem dni tako vroče, da so nam (nekaterim) otekle ustnice. Vso svojo lepoto je pred nami razkrilo tudi Boračko jezero. Ta dan se je lesketalo v soncu in nas vabilo. (Tam je bil septembra 1941 formiran Jezerski bataljon.) Še prej smo se ustavili pri spomeniku s topom, katerega si je 25. oktobra 1941 priboril bataljon v boju proti 700 ustašem.

Izvir Sutjeske je bil suh, zato pa nič manj mikaven. Prečkali smo ga in se povzpeli na najvišji vrh Volujaka — Studenac (2294 m). Jezero, ki smo ga gledali z vrha, je bilo v Črni gori. Trnovačko jezero, ki je bilo najprej prava paša za oči, je kmalu postala »sreča« za vode željno telo. Pot do Suhe gore je bila po umivanju seveda prijetnejša.

Okusili smo »medvedji luk«, zeleno rastlino, ki je rasla ob poti: in je med vojno mnogim rešila življenja (okus ima po česnu in čebuli).

Za informacijo naj dodam, da je na začetku pete ofenzive, 15. maja 1943, tretji bataljon X. hercegovske brigade, imenovan Mostarski bataljon, štel 325 borcev, na koncu 13. junija 1943 je zapustil Tjentište z 120 borci, na Trnovačko jezero pa je 15. junija prispelo le 70 borcev.

Naš najvišji vrh je bil Maglič (2386 m). Edini, ki nas je pozdravil v soncu, saj sta nas oba Zimomor (1912 m) in Volujak preganjala v vetru in megli. Na poti v Tjentište smo občudovali Peručico, pragozd s slapom Skakavcem.

Ustavili smo se ob grobu Šerifa Loje, rože pa so ta dan okrasile tudi samotni grobek Nurije Pozderca v Dragoš sedlu.

Tokrat je bilo slovesno po vsej domovini, ki se je začela zgodaj prebujati. Tudi Tjentište je oživele v ranih urah.

Pred nami je bil najslovesnejši trenutek. Pohod smo zaključili v legendarnem Tjentištu, v kraju, ki nas je sprejel prav tako pristržno in toplo kot vsi ostali.

Prevzel nas je občutek zadovoljstva in sreče, saj smo znova, že enajstič, zbranim ljudem pokazali, kako znamo spoštovati tradicijo, ki jo je začrtala naša zgodovina, tista dolga in krvava.

V tem čudovitem dnevu, ko so se zbirali v prej tih dolini ljudje iz vse domovine, delovne brigade, sem skupaj z dvema najmlajšima članoma pohoda položila venec na spomenik 7356 padlih borcev v bitki na Sutjeski.

Ne spominjam se, na kaj sem v tem trenutku mislila, bila pa sem srečna. Srečna, ker živimo v miru, ker smo opravili veliko nalogo, ker je bilo toplo, ker je sijalo sonce...

Prišlo je mnogo, mnogo ljudi... Nismo se spomnili samo mi. Tudi oni so se. Da, bil je 4. julij.

O nepozabnih podvigih naših herojev je med potjo pripovedoval naš komisar, tudi sedaj je neko govoril, nas pozdravljaj in nam čestital.

Zvečer smo se poslavljali, stiski rok in »srečno« je odmevalo po postaji.

Ostale so le želje, spominske značke in dnevniki, ki smo jih sprejeli dan prej, pred zadnjim tabornim ognjem in pred večerjo z jagenjčkom.

Odšli smo, obogateni z novimi doživetji in z novimi izkušnjami.

STOL*

IVANKA KOROŠEC

Skozi okno najine spalnice vidiva ravno na Stol. Celo z blazine ga vidim, niti glave mi ni treba obrniti. Prva jutranja slika je zmerom Stol. Če je njegov vrh jasen, sva zadovoljna. Lep dan bo. Če ima Stol »kapo«, se pa ne obeta kaj dobrega. Včasih se po več dni ne prikaže iz megla in oblakov, a vseeno, nanj se ozrem vsaj enkrat na dan...

Velikokrat sem si zaželela, da bi se povzpeli nanj. A konec koncev, Stol le ni sv. Peter ali Dobrča in ne moreš tja gor neopremljen, pomanjkljivo oblečen in obut. Preden smo si nakupili vse potrebno, je nič kolikokrat prišlo »kaj vmes«. Najprej zidava oziroma popravilo hiše, potem premajhni otroci, nato tista značilna lenoba, ki je zasidrana v udobju. Kljub temu pa smo ujeli letošnje leto tisti čas, ko sta otroka že toliko samostojna, da je z njima mogoče priti povsod; no, midva pa se štejeva kljub kakšnemu sivemu lasu še zmeraj med »mlade«. Nabavili smo si torej pumparice, ki jih je bilo treba doma sparati, ker sta možka izjavila, da ne bosta hodila z zaplatami okrog; planinske čevlje je bilo treba zamenjati dvakrat, potem so tu še pisane dokolenke, anoraki

* Naj vam na kratko predstavimo avtorico tega sestavka:

Ivanka Korošec je uslužbenka. Njen delovni dan je »natrpan kot vreča«, kot sama pravi, »saj nimamo nobene zlate stare mame, ki bi pomagala pri vzgoji otrok in v gospodinjstvu... Vso potrebno sprotitev in mir mi zato pomeni narava. Kadar le utegnemo, jo mahujemo (Ivanka ima namreč še dva otroka, Boruta, 10 let in Darjo, 14 let, njen mož pa je delavec PTT, če ne dlje pa do Sv. Petra ali do Šobca, ki bo zdaj, ko so ga trume turistov že zapustile, kar prijetna izletniška točka. V naravi zlahka najdem svoj srčni mir; upam, da bosta tudi moja otroka imela to v sebi, da bosta znala videti, ne samo gledati, in globoko doživljati, ne samo živeti.«

Z Malega na Veliki Stol, 1980

Foto Franci Sluga

in nahrbtniki. Treba je bilo vskladiti družinski urnik, če ima kdo strelsko tekmovanje, pevske vaje ali glasbeni nastop ali pa je najmlajši v šoli v naravi. Res, težko je najti dan, ko bi bili vsi štirje prosti. V začetku julija pa smo pometli z vsemi obveznostmi in se prvo nedeljo zgodaj zjutraj odpeljali z vlakom do Zirovnice; tam smo bili že čez štiri minute. Povratno karto smo zaupali vodji naše »odprave«, to se pravi očetu, v varstvo; spravil jo je hlačni žep, zavaroval z zadrگو in še z gumbom.

Postaja je dremuckala ob tirih, pred nami pa je prebadal nebo mogočen orjak, ki smo ga nameravali obiskati. Sonce se je že prebudilo in dobre volje smo zakorakali v naravo. Hodili smo z lahkoto, jutranja svežina nas je prijetno božala in mimogrede smo se povzpeli do Završnice. Tu smo naleteli na pastirja in na čredo krav. Krave so v grmičju visoko v bregu iskale travo, pastir pa jih je zavračal. Odštevali smo minute, ko smo se kmalu po tistem srečanju s kravami znašli ob spečem Valvazorjevem domu. Tu smo zavili v hrib — v gosjem redu in s palicami v rokah, zelenje ob poti pa je bilo še rosno.

Mikala nas je narava, pa neznane dehteče cvetice in spoznali smo, da v botaniki pač nismo doma. Bilo je sončno, proti Stolu pa so se vlekle rahle meglice. Polegale so po pobočju in veter jih je kot za šalo metal čez grebene na drugo stran. Zapustili smo planino, kjer so se pasli prelepi konji, vrance in serci; in začeli smo se strmo vzpenjati. Vroče je postalo, žeja se je oglašala in nekje sredi poti smo odprli steklenico z vodo in jo popili do zadnje kaplje. Steklenico smo vzeli s seboj, za varčnimi Gorenjci res ni ekoloških težav... Ko smo gledali v dolino, smo videli Valvazorjev dom, dolina pa je bila motna. Skozi tančico se je risala železniška postaja, železarna na Javorniku, Bled pa smo v tej motnini le slutili.

Nahrbtnik mi je bil kmalu odveč, zazdel se mi je težak kot omara. Solidarno sta ga vzela nase Darja in Borut, celo prepirala sta se, kdo ga bo lahko nosil. Prišli smo do kamnite doline, torej sem sklepala, da smo že skoraj na vrhu. A kako sem se zmotila! Še in še smo se vzpenjali, vrha pa ni bilo videti. Kaj sploh žene človeka po strminah na temena vrhov? Kakšna je nagrada za trud, za znoj? Nemara je to premagovanje samega sebe, preskušanje volje, značaja, telesnih zmogljivosti? Res pa je tudi, da tisti, ki nikoli ne doseže vrha, ne ve, kako je, če je človek z eno nogo na zemlji, z drugo pa na nebu.

Veter je pihal vedno močnejše; nosil meglice s sabo čisto pri tleh. Med kamenjem so poganjale drobne vijoličaste in rumene cvetke. Končno se je pred nami pokazala Prešernova koč. Nad njo sta krožili dve planinski kavki in se v zraku lahkotno dvigali in padali. Kočo so ravno popravljali in čeprav je bila nedelja, so delali. V koči je bilo

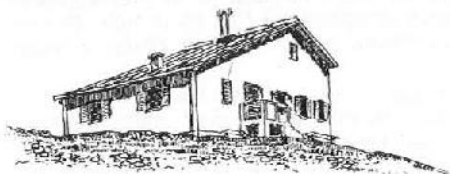
precej planincev, naših pa tudi tujih. Tu se nismo zadrževali. Povzpeli smo se še na vrh Stola. Pihal je neprijazen veter; pred njim smo se zavarovali z jopami in anoraki. Kakšen razgled bi šele bil, če bi bilo jasno. Videli bi Mačensko planino, tam naprej Medvedji dol, na oni strani pa Mali vrh, vrhovi pod nami pa so vseh oblik, kot v pravljici deželi. Odločili smo se, da se kljub zgodnji uri vrnemo, ker je pihal vedno hujši veter, ki ni prinašal nič dobrega. Nismo bili še dosti pod vrhom, ko smo začutili, da se je zračni tok preusmeril. Temne gmote so se začele valiti z avstrijske strani na našo. Pospešili smo korak, da nas ne bi presenetil dež. Pa ni bil to samo dež, ampak pravo neurje. Vsulo se je brez opozorila, naenkrat in z vso močjo. Nataknilo smo si kapuce, zavezali vse žepa na nahrbtnikih. Vetru je bil všeč Borutov zeleni klobuček, zato smo ga raje strpali v nahrbtnik. Ubrali smo jo kar čez drn in strn, mimo vseh markacij navzdol. Niti pet korakov naprej nismo videli. Veter je pihal v takih sunkih, da je Boruta, čeprav obteženega z nahrbtnikom, nekajkrat zaneslo in je moral prijeli očeta za roko. V takem vremenu na gori sem prvič zares spoznala, kaj pomeni človek v primerjavi z naravnimi silami, kako slaboten in brez moči je. Ustavili smo se in obračali vetru hrbet, da smo sploh lahko zajeli sapo, po kapulah pa je še bobnel dež. Skrbelo me je, da ne bi začelo povzru vsega še grmeti. Še tega bi se manjkalo. Saj me je še tako in tako oblivala zona. Pomislila sem, kaj bi bilo treba v takem primeru storiti. Treba je počepniti, dati roke na glavo, noge tesno skupaj, sem se nenadoma spomnila nasveta. Joj, kaj nam je bilo tega treba!

Prešli smo vse skalovje in stopili na travnato pobočje, ko smo ugotovili, da sploh ne vemo, kje hodimo. Markacije ni bilo nobene, poti tudi ne. Obšla me je groza. Nekje desno zgoraj nad nam smo zaslišal glasove in Jože me prepričuje, da smo prav blizu poti. Prečili smo nekakšno s skalami posejano vrtačo, da smo prišli na desno, na rob grebena. Glasovi so se bližali. Kako lepa muzika za moja ušesa! Kmalu smo bili na označeni poti. Navzdol pa je prihajala neustrašena (ali nespametna) družina z dvema dečkoma, samo v majicah s kratkimi rokavi in v copatkah za tenis. Da ljudje neodgovorno hodimo po takem vremenu, bi človek še razumel, če pa so zraven še otroci, to je pa že več kot preveč!

Dež je ponehaval, megle so se porazgubile. Ko smo prišli do roba gozdne meje, je bilo že jasno. Pot je bila razmočena in nam je drselo. Moji trije hribolazci so se mi smejali, češ da uporabljam posebno plezalno tehniko, ker sem na nekaterih mestih kar počepnila in tako v takem položaju lažje sestopila. Postajalo je vse bolj toplo, kot da bi lezli v kotel. Pod nami je kot na dlani ležalo Blejsko jezero. Nebo je bilo jasno, zrak je bil kot umit. Gledali smo na vasice, bele ceste in na šahovnico polj in travnikov. Jožetova ura se je ustavila. Bila je rosna pa tudi mi smo bili do kože premočeni. Tako mokri smo se fotografirali ob nekih mogočih smrekah za spomin na to pot, če se že na vrhu Stola ni bilo mogoče.

Na Valvazorjevem domu smo razobesili mokre jope, anorake in srajce na plot, hlače pa smo sušili kar na sebi. Jože je potegnil iz žepa svaljkan, premočeno vozno karto. Previdno smo jo odlepili, zravnali in sonce jo je posušilo. Stol nad nami se je kopal v soncu in nas posmehljivo in nekako zviška opazoval.

Po sončnih poteh smo potem odšli v Žirovnico in ravno pravi hip ujeli tudi naš vlak. Še ga gledam, vsako jutro znova ga gledam. Zdaj z nekako drugačnimi občutki. Poznam ga in vem, da ni samo od daleč mogočen in veličasten. Res je tak.

Prešernova koča na Stolu 2193 m, PD Javornik — Ko-roška Bela
Vinjeta F. Drolfenik

NA POHORJU

STANKO SRES

»Koča, končno Ribniška koča,« rečem. Vroče je, pravo junijsko sonce žge, mi pa že dve uri hodimo od Ribnice sem — malo po cesti, malo pa po bližnjicah. Danes sta z menoj žena in štiriletna hčerka Sabina.

Od Plesnika naprej smo hodili po cesti. Nikakor nisem mogel najti prave smeri po gozdu, pa smo se odločili za cesto. No in zdaj zavijamo na desno proti koči, na levi pa je Jezerski vrh.

»Koča, koča!« je vsa srečna Sabina, ki je precej hribov prepotovala tudi v mojem nahrbtniku.

Hitimo v kočo, žejni smo, lačni in prijetno utrujeni, nato pa naprej proti Črnemu vrhu. To je res prijetna pot. Hodimo med redkimi smrekami. Tudi vročina ni tako neznosna tu zgoraj. Pihlja rahla saplica in nas hladi. Tako nam je pot na vrh kar hitro minila.

»Tu bomo nekaj časa posedeli,« predlagam.

»Tu je res lepo,« dé žena. Sabina pa že teka naskrog, potem pa omaga natanko na vrhu. »Kako lepo je,« je prevzelo ženo; razgled na Uršljo in Peco pa dol proti Pungartu in Veliki Kopi.

»Vesela sem, da sem sem prišla.«

»Dolgo sem razmišljal, kam bi šli. Pa sem se odločil za ta zahodni del Pohorja!« Kar ne da se nam naprej. Pa vseeno moramo, ker moramo še priti do Pungarta.

Zadovoljni hodimo po gozdu in planjavah, zadovoljni sta tudi dekleti, saj se jima celo preveč mudi, tako da ju moram neprestano opozarjati.

Smo že mimo tabornikov, minemo še smučarsko vlečnico in zagledamo pred seboj cilj — Grmovškov dom. Tu bomo prenočevali.

Zjutraj se ob prvem svitu potihoma zmuznemo iz kočice.

Jutro je precej hladno. Pri vzpenjanju smo se s hojo ogreli. Hodimo ob vlečnici na Veliko Kopo. Sabina spet potuje na mojem nahrbtniku.

Na vrhu precej piha in čeprav je tudi sonce že pokukalo iz za zelenih valov Pohorja, se ne ustavljamo. Hladno je in zato hitimo dol proti Partizanskemu domu. »Kakšne lepe hišice, kot iz pravljice!« je navdušena žena, ko gremo mimo počitniških hišic malo pred »Partizanko«. Še nekaj korakov in že smo pri mogočni stavbi, ki pa je — zaprta. Sedemo na klop pred domom in se krepčamo iz nahrbtnika; potem pa smo šli naprej. Čedalje bolj strma je pot in tudi topleje postaja. Všeč nam je, da smo v gozdu. »Ati, srček me boli,« toži Sabina, ki bi spet rada na moj hrbet. Vzdignem jo na nahrbtnik, Sabina pa mi mora peti za nagrado, ker jo nosim. Tako je kar veselo. Le ob srečanju Sabina hodi, ker hoče pokazati, da zmore sama. Kako ji je všeč, ko jo hvalijo!

»Tako mala punčka, pa tako pridno hodi! Le tako naprej, to bo še planinka!«

Potem Sabina nekaj časa pogumno koraka, dokler spet ne zaprosi: »Ati, tak me srček boli!« In jo spet nosim, dokler koga ne srečamo.

Ko se že približamo Kremžarjevemu vrhu, se ustavimo na razglednem sedlu, potem hodimo nekaj časa po ozki stezi na strmem pobočju. Žena je naenkrat obmolnila in šele ko zavijemo v gozd, jo vprašam: »Kaj pa je bilo? Zakaj si bila tako tiho?«

»Veš, take poti pa niso zame. Takih prehodov čez strma pobočja se bojim.«

»Saj ne smeš gledati v globino. Glej samo na pot ali pa na zgornjo stran pa bo šlo.« Še nekaj korakov po gozdu in že je pred nami starodavna Kremžarica. Sabina je srečna. Za otroke so kočice še najbolj mikavne. Tudi nama z ženo se prileže vroč čaj pri prijazni oskrbnici.

»Greste še na Uršljo?« nas vpraša.

»Ne, bo kar zadosti do Slovenj Gradca,« ji odgovorim. Poslovimo se in nato gre pot strmo navzdol v gozd. Precej težav imamo. Sabina je spet na nahrbtniku, ženi pa pomagam z roko, da lažje premaguje strmino. In potem hodimo spet po prijetni poti mimo kmetij in posek do počivališča. Klop nam kar prav pride. Gledamo na Slovenj Gradec in na Uršljo goro.

»Kako si si upal na tako pot z nama?« sprašuje žena.

»Mislim, da je najbolj primerna. Saj zdaj smo že skoraj na koncu. Ni bilo lepo?«

»Lepo je bilo. Škoda le, da sta Simon in Tomaž ostala doma. Bolje bi bilo, da sta tu z nami. Bila bi še bolj zadovoljna.«

Prav ima žena. Prihodnjič moramo vsi skupaj v gore. In bomo tudi šli. Kam? Kamorkoli, le, da bomo skupaj v teh naših lepih gorah.

Pogled z Mišelj vrha na Stoge, okt. 1976

Foto Albert Sušnik

NAŠE STARE PLANINSKE ZNAČKE

JANEZ J. ŠVAJNCER

Ob današnji poplavi značk, ki so bolj ali manj skrbno izdelane, emajlirane ali celo plastične, so v zlati, srebrni in bronasti izvedbi, ob vsem tem bi lahko človek mirno zamahnil z roko in marsikatero značko spregledal. Nastajajo pač zato, da ustrezajo značkomaniji, ki se nas je lotila približno sredi sedemdesetih let. Seveda ni zbiranje značk nič nenavadnega, celo narobe; enako kot filatelija, numizmatika in podobni konjički, ima tudi značkarstvo dosti dobrih strani. Moti ob tem le pretirani komercializem posameznih založnikov značk, ki so jih prizadeli v njihovem prvotnem poslanstvu.

V slovenskem muzealstvu so značke povsem naključni sopotnik. V nobenem izmed slovenskih muzejev jih niso načrtno zbirali. Lahko celo rečemo, da so jih večinoma nekoliko prenemarno puščali ob strani. Večje ali manjše zbirke značk v posameznih muzejih kažejo odsev tega odnosa. Kako skromno je število naših značk po muzejih, je najbolj mogoče soditi ob pripravah prve slovenske velike muzejske razstave naših starih značk. Z gradivom iz drugih slovenskih muzejev in z značkami iz svoje zbirke in s pomočjo zasebnih lastnikov in zbiralcev jo pripravlja Pokrajinski muzej Maribor. Postavljena bo v razstavnih prostorih v Mariboru in v prostorih Narodnega muzeja v Ljubljani. Oznaka, ki govori o »veliki« razstavi starih slovenskih značk, je nekoliko neskomorna za gradivo, kar ga je zbranega do danes. Razmeroma dobro so zastopana posamezna področja, na primer stare sokolske značke in značke iz prvih povojnih let z raznih delovnih akcij (razstava želi namreč predstaviti gradivo vse od druge polovice XIX. stoletja do približno sredine petdesetih let našega stoletja). Še posebej revno pa je število starih značk s športno tematiko; enako velja tudi za naše planinske značke. Število je skoraj smušeno skromno, saj jih je le nekoliko več kot trideset! Med njimi so nekatere, ki v današnjem pomenu te besede ne sodijo med značke, saj so bile namenjene za to, da so jih pritrtili na planinsko palico (žal ni za razstavo nobene take

stare planinske palice na voljo). Kljub temu pa so te iz lahke in tanke kovine izdelane značke imele povsem enako poslanstvo kot vse značke, ki jih danes navadno pripenjamo na klobuk. Primerkom, ki že čakajo na razstavo, tudi ni mogoče očitati z likovne plati, saj so zelo skrbno oblikovani.

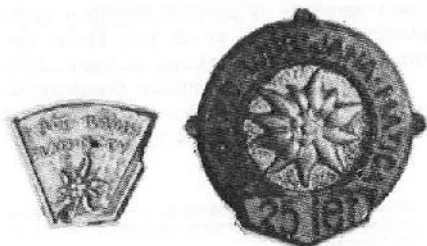
Skoraj gotovo predstavlja začetek slovenskih planinskih značk stari »društveni znak« Slovenskega planinskega društva. Podoben je današnjemu, le da je danes drugačen napis, planiko pa je zamenjal Jalovec. Čeprav ni starejšega planinca, ki ne bi poznal starega društvenega znaka, pa vendar ostaja ob njem še vedno veliko vprašanj, ki terjajo odgovor. Morebiti bi bilo bolje reči, da smo brez odgovorov prav pripravljenci razstave starih značk, saj ob obilici področij le ne moremo skrbno pregledati vse arhive, ki bi utegnili odkriti še kakšen zanimiv podatek. Najprej manjka natančen odgovor, kdaj je bil znak SPD ustanovljen. Društvo je bilo ustanovljeno leta 1893, vendar bi bilo morda le preveč preprosto, če bi lahko sklepali, da so znak izdelali že ob ustanovitvi. Po drugi strani pa najdemo v eni prvih izmed številik Planinskega vestnika zapis o tem, da so že leta 1894 člani nosili društveni znak! To daje slutiti, da je bil povsem tak, kot ga poznamo izpred II. svetovne vojne. Čeprav Planinski vestniki v letih pred I. svetovno vojno in v letih med vojnama spodbujajo k nakupu društvenega znaka, ne omenjajo pa njegove oblike. Tudi nam ne povedo, katere delavnice so znak izdelovale. Zadnji izdelovalec je bil verjetno Josip Stirn v Ljubljani. Kdo pa so bili njegovi predniki od leta 1893 dalje? Kdo je izdelal osnutek za ta znak? Različni barvni odtenki ustvarjajo vtis različnosti, čeprav gre za povsem enake znake. Če bi mogli opredeliti te posebnosti po delavnicah, bi mogli ugotoviti tudi časovno podobo nastajanja našega prvega slovenskega planinskega znaka. Besede »prvi« je treba razumeti dobesedno, saj ni znano, da bi »piparji« ali kdorkoli drug uvedel pred znakom SPD, kakšno drugo slovensko planinsko značko.

Časovno bližja, vendar pa tudi ta še polna vprašajev je oblika povojnega znaka. Po besedah graverja Jeraše je nastal danes znani znak leta 1949 ali 1950 v delavnici Antona Černeta v Ljubljani. Prvi povojni znak je predstavljala petokraka zvezda s planiko (1946), dve leti kasneje so ga dopolnili z vrvo okoli zvezde. Tako vsaj je zapisano v Planinskem vestniku.

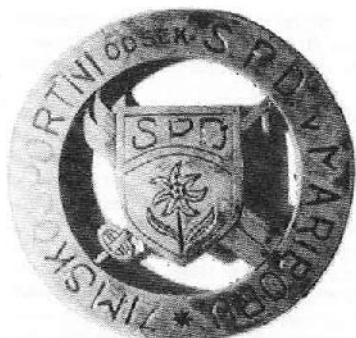
Ob osrednji društveni znački bosta na posebnem mestu na razstavi dve znački — različici »Turistovskega kluba Skala«. Upajmo, da bosta na voljo za razstavo. Med slovenskimi muzeji je s starimi značkami najbogatejši Pokrajinski muzej v Mariboru, saj je največ drugih planinskih značk prav z mariborskega območja. Nekdanji smučarji skoraj gotovo najbolj poznajo znak »Orožnovega smuka« čez Pohorje, ki ga je organiziralo SPD iz Maribora. Čeprav so pravila o podeljevanju znaka predpisovala, da mora biti na hrbtni strani znaka vgravirano ime nosilca, sta oba znaka, ki ju poznam, brez imena. Največji med mariborskimi planinskimi znaki je znak zimsko športnega odseka SPD Maribor, saj ima kar 49 mm v premeru. Izdelan je zelo skrbno in je bil najbrž namenjen za nošnjo na prsih in ne na klobuku. Ob 20-letnici je leta 1939 SPD Maribor izdalo posebno okroglo bronasto značko. Tudi tisti, ki poznajo značko I. slovenskega športnega kluba Maribor z značilnimi belo-črnimi progami, verjetno manj poznajo majhno značko zimsko športnega odseka tega kluba. Značka je izdelana v obliki majhnega štirikotnika in je srebrne barve. Na njej je lik smučarja v črnem emajlu in napis odseka. Ob smučarjih I. SSK Maribor in smučarjih SPD Maribor je deloval tudi Mariborski smučarski klub; ta klub je imel belo modro emajlirano značko s smučarjem v smuku.

Za razstavo pripravljeno neopredeljeno gradivo vsebuje tudi štirikotno bakreno značko »Sokolske smučarske tekme«.

Ob znački »Sokolski planinski dom na Pohorju« in znački »Mariborska koča« je pregled starih predvojnih značk za razstavo izčrpan. Seveda moramo dodati, da ob tem ne omenjamo vseh značk o skokih in poletih v Planici; za razstavo bo to kolekcijo prispeval Rado Čenčič iz Ljubljane. To področje je tudi temeljito in skrbno obdelano v katalogu Saše Suknaiča »Planiške značke«.

Kljub vsej dobri volji ob pripravah na razstavo starih značk še vedno nepojasnjeni znački. Levo je značka I. zlet mladih planincev in desno znak član PD Ljubljana-Matica 25 let. Na hrbtni strani ima vtisnjeno številko 55

Dve izmed manj znanih slovenskih starih planinskih značk: levo je značka Zimskošportnega odseka SPD Maribor iz predvojnih let in desno značka planinskega ljudskega tabora na Nanosu leta 1946

Čeprav povojnih let ni kdo ve koliko, ni lahko natančno opredeliti gradiva prav iz teh let. Ob nagli rasti novih družbenih odnosov so ostale značke nekako v pozabi. Kar ni ohranjeno v glasilih »Gore in ljudje« oziroma v »Planinskem vestniku«, je več ali manj pozabljeno. To seveda ne velja za značko ob 60-letnici organiziranega slovenskega planinstva 1953, za značko planinskega tabora v Vratih. Planinski vestnik je ohranil tudi spomin na enodnevni julijski partizanski pohod čez Pohorje leta 1952. Samo 39 pohodnikov, ki so od jutra do poznega popoldneva prehodili pot od Mariborske kočice do Mislinje, je dobilo posebno pravo srebrno in lepo emajlirano značko. Nič ne pretiravamo, če rečemo, da gre za eno izmed likovno najbolj prikupnih slovenskih značk.

Lepa, bogata in emajlirana je tudi značka »Član PD Ljubljana-matica — 25 let«, vendar še nisem, kljub povpraševanju v društvu, našel prave razlage. Na hrbtni strani ima vtišnjeno številko 55, kar ji daje posebno veljavo, ker ima prav gotovo svoj pomen tudi ta številka. Velika in lepa je okrogla bakrena značka planinskega ljudskega tabora, leta 1946 na Nanosu. Bolj skrivnostna je majhna značka srebrne barve v obliki zastavice z majhno planiko in napisom: »I. zlet mladih planincev«. Ali je to le prirrejeno besedilo in je bila značka v resnici namenjena udeležencem prvega planinskega mladinskega tabora? Značko je izdelala Stirnova delavnica v Ljubljani. Iz leta 1956 je obesek, ki je oblikovan tako kot predvojni znak »Orožnovega smuka«. Na njem je novo besedilo — »Smuk preko Pohorja PD Maribor«. Znak je srebrn in je na hrbtni strani vgravirano ime nosilca ter letnica (ta primer: Jakec Ciglar 1956). Med druge stare značke spada tudi okrogla emajlirana značka »Vrščič«, ki pa je najverjetneje iz petdesetih let. Ob tej znački se vprašujemo, kdaj so se po kočah in domovih po slovenskih gorah in hribih uveljavile značke teh koč domov in posameznih vrhov. Če lahko sodimo po tistem, kar je zapisano v Planinskem vestniku, se je to najverjetneje zgodilo leta 1956. In še eno vprašanje: kdaj in kdo je oblikoval znak »Gorske straže« in kdo je te značke izdeloval? Nedavna razstava o Gorskimi reševalni službi na razstavišču »Pod arkadami« v Ljubljani je še posebej opozorila na stare znake gorskih vodnikov. Razstavljen sta bila kar dva znaka oblastno potrjenega vodnika SPD iz očitno zelo bogate zbirke značk Uroša Župančiča, na fotografijah pa je bilo mogoče videti še eno obliko znaka gorskega vodnika. Besedila ni bilo mogoče prebrati in tako lahko samo sklepamo, da so tudi nemški planinci imeli svoj znak gorskih vodnikov pri nas tedaj, ko so nova deželna pravila dala pravice na tem področju tudi SPD. Ob prej omenjenem znaku gorskih vodnikov SPD je zanimivo tudi vprašanje časa njegovega nastanka in kdaj je prenehal biti navadni znak. Na fotografiji, ki je bila objavljena ob jubileju Jože Čopa in je našega alpinista prikazovala približno v letih pred vojno, je bilo mogoče videti, da nosi znak gorskih vodnikov SPD.

Pred meseci je Planinski vestnik že objavil vprašanje ob eni izmed starih planinskih značk. Tudi s temi vrsticami smo natresli dosti takih vprašanj. S planinci legajo v grob tudi njihovi spomini na naše stare slovenske planinske značke, ki so bile stalni del slovenske planinske zgodovine. Nekoč, na prelomu stoletja in še kasneje, je znak »Slovenskega planinskega društva«, ko so ga nosili, pripetega na prsih, molče predstavljal človeka, ki se ne sramuje svojega slovenstva, zato nikar ne dopustimo, da bodo naše stare planinske značke ostale samo brezimni skromni in nepomembni drobci naše planinske preteklosti.*

* Uredništvo vabi bralca, da prispeva k tej vsebini nove podatke iz zgodovine nastajanja naše planinske značke, saj avtor navaja številna vprašanja, ugotavlja, še nepotrjene domneve o bogati dejavnosti, ki so jo prav značke tudi pri nas prispevale v družabno življenje našega človeka.

Razgled s Triglava, junij 1973

Foto Albert Sušnik

društvene novice

Maks Širovnik

22. 8. 1921 — 30. 7. 1981

Nepričakovano nas je zapustil Maks Širovnik, soustanovitelj in dolgoletni planinski delavec PD PTT Ljubljana. Ne moremo verjeti, da je to res. Saj smo bili komaj nekaj dni pred njegovo smrtjo skupaj na seji izvršnega odbora, še malo poprej pa na planinskem izletu. Še dva meseca nista minila, ko je odšel v pokoj. Mnogo lepih tur je načrtoval s svojimi dragimi in s planinskimi prijatelji za čas po upokojitvi. Najbolj si je želel, da bi s svojim vnukom prehodil Slovensko planinsko pot. V začetku avgusta sta nameravala na Pohorje. Toda smrt je bila močnejša od življenja, močnejša od lepih načrtov.

Maks je bil rojen v Podlehniku sredi haloških gričev v skromni poštarški družini. Po meščanski šoli v Ptujju se je odločil za poštarški poklic. Služboval je na raznih poštah v okolici Ptujja. Za Slovence na Štajerskem so po nemški okupaciji nastopili izredno hudi časi, ki tudi Maksu niso prizanesli.

Ko se je po osvoboditvi vrnil iz ujetništva, je bil ponovno sprejet v PTT službo. Dravograd, Maribor in Ljubljana so bile njegove službene postaje. V Ljubljani se je poročil, tu si je ustvaril topel dom. Ob delu je končal gimnazijo in opravil strokovne izpite PTT. Prevezel je odgovornejše delovne naloge urednika telefonskega imenika SR Slovenije in pozneje prometnika telegrafskega in telefonskega prometa za Slovenijo. Priznanje njegovemu strokovnemu delu predstavlja red dela s srebrnim vencem, ki ga je prejel v začetku letošnjega leta.

Tako kot mnogo slovenskih delavcev PTT je bil tudi Maks z vsem srcem zapisan planinstvu. Ljubil je naše gore in lepote naše dežele; v planinah je našel zadovoljstvo in sprostitve. Že pred 35 leti, ko se je željan lepot slovenske domovine vrnil domov, smo ob kratkih nedeljskih popoldnevih — več zaradi službe ni bilo mogoče — odhajali dravograjski poštarji na Ojstrico, Križ in druge hribe v okolici Dravograda, kjer smo se veselili svobode in mladosti. Po prihodu v Ljubljano se je priključil ljubljanskim ptt planincem. Sodeloval je pri ustanovitvi PD PTT Ljubljana in pri gradnji prve Poštarske kočice na Vršiču. Potem je bil aktivni planinski delavec, ki je s prostovoljnimi delom, z organizacijo in vodstvom raznih planinskih akcij pa s sodelovanjem v mnogih društvenih, slovenskih in jugoslovanskih akcijah ptt planincev, dal pomemben prispevek k razvoju in ugledu PD PTT Ljubljana ter za napredek planinstva v slovenskih in jugoslovanskih ptt kolektivih. Dve leti je bil načelnik propagandnega, šest let pa gospodarskega odseka, sedem let član, tri pa predsednik nadzornega odbora PD PTT Ljubljana. Omeniti moram zlasti njegovo delo in skrb za Poštarsko kočico na Vršiču. Mnoge sobote in nedelje je žrtvoval za našo kočico oziroma dom. Maksova zasluga je tudi, da je Poštarski dom na Vršiču med najlepšimi in najbolj urejenimi planinskimi domovi v Sloveniji.

Za uspešno dolgoletno planinsko delo je Maks prejel najvišja slovenska in jugoslovanska planinska odličja: srebrni in zlati častni znak, bronasto plaketo PZS, srebrni in

Maks Širovnik

zlati častni znak PZJ. PD PTT Ljubljana pa se mu je skromno oddolžilo z zlatim društvenim znakom.

Kolikor mu je dopuščal čas, je rad zahajal v gore. S svojo družino in s PD PTT Ljubljana je prehodil ves slovenski planinski svet, pa tudi najpomembnejša jugoslovanska gorstva. Prejel je značke za Slovensko planinsko pot, za Transverzalo kurirjev in vezistov NOV Slovenije, za tri partizanske pohode planincev PTT Jugoslavije in za Pot osvoboditve »Planine Jugoslavije«.

V kratkem ni mogoče celovito opisati Maksove bogate življenjske poti in obsežnega planinskega dela. Spomin nanj bomo ohranili v zbornikih PD PTT Ljubljana, na srečanjih slovenskih in jugoslovanskih ptt planincev, na društvenih izletih, pa tudi tedaj, ko bomo na društvenih sestankih in sejah obravnavali naše delo in delali načrte za prihodnost.

Maks, v imenu PD PTT Ljubljana, ptt planincev Slovenije in Jugoslavije iskrena hvala za vse, kar si dal planinski organizaciji.

Jože Dobnik

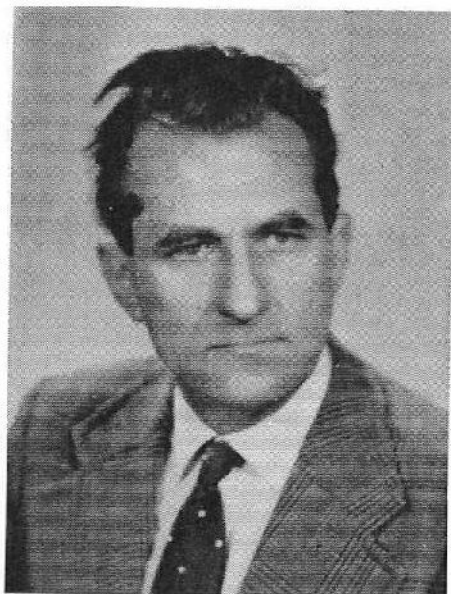
PETDESET LET FRANČKA MULEJA

Osmega oktobra praznuje Franček Mulej, diplomirani inženir elektrotehnike, svoj rojstni dan. Letos bo to že petdeseti, kar nas, njegove znanke, prijatelje in sodelavce zavezuje, da mu posvetimo nekaj vrstic tudi v našem planinskem glasilu. Zibelka mu je tekla v Mengšu, v predverju Kamniških Alp, v družini in okolju, ki mu je bila hoja v gore vedno pri srcu. Spominja se, da ga je oče povedel na Selško planino na Jelovici, ko mu je bilo komaj osem let. Ta zgodnji začetek je zauspostavila vojna. Po vojni ga srečamo na Menini in na Veliki planini, ko mu je bilo komaj petnajst let. Leta 1949 pa se mu je že odprl svet vrhov Kamniških Alp. S sedemnajstimi leti, 12. oktobra 1949, je postal član PD Kamnik, tri leta kasneje pa

PD Mengeš, ko so ustanovili društvo v domačem kraju. Odtlej je brez prekinitev v vrstah organiziranih planincev vse do današnjega dne in upamo, da v njih ostane še dolgo.

Frančkovi znanci bodo radi pritrdili, da se nasploh in še posebej v planinskem udejstvovanju odlikuje z načrtnim in sistematičnim delom in širino. Spoznal in opravil je različno planinsko delo in ima tudi v tem trenutku na hrbtu več kot eno samo dolžnost. Bil je zraven, ko so gradili kočo na Gobavici, trasiral in gradil je planinsko pot in sodeloval pri markiranju, opravil je funkcijo vodje propagandnega odseka PD Kamnik in PD Mengeš, pomagal pri rekonstrukciji in novogradnji koče na Kamniškem sedlu. Od 1980 dalje je predsednik PD Mengeš.

Veliko dela je vložil v načrtno spoznavanje domačih in tujih gora, kamor redno sprem-

F. Mulej

Ija tudi člane svoje družine in kamor požrtvovalno organizira in vodi izlete za širšo planinsko publiko, kot tudi pripravnike AO. V ta namen je tudi opravil šolanje in preizkušnje za planinskega vodnika. Nabrane izkušnje mu hkrati omogočajo, da s podatki in nasveti prispeva k posodabljanju planinskih zemljevidov in vodniške literature, pri izdajah različnih učbenikov. V tem smislu je zlasti uspešno sodeloval pri zbiranju podatkov za vodnik »Plezalni vzponi v Kamniških Alpah«.

Ob tolikšni prizadevnosti in vsestranosti seveda ni nič čudnega, če ga že leta 1950 srečamo med pripravniki AO Kamnik, ko je dve leti kasneje postal tudi redni član odseka in je aktiven še danes. Za njim je vsaj 220 plezalnih vzponov in zimskih pristopov v Julijskih Alpah, Kamniških Alpah, Karavankah pa tudi v Visokih Turah; pozna tudi Lienške Dolomite, Ortler, Jungfrau, Mont Blanc, Dufourspitze, Matterhorn, leta 1980 pa je bil s trekingom tudi na Nevadi piscu v Andih. Sam pravi, da pri svojem plezanju ni prekoračil pete težavnostne stopnje. Ni se gnil za kakimi posebnimi dosežki, plezal je iz čistega veselja in v svoje zadovoljstvo ter je imel pri tem priložnost opraviti nekaj vzponov tudi s pokojnim Marjanom Prevcom. Menda sta tako utrla do vrhov tudi kako novo smer. Prav nič nenavadno ni, če ga že dolgo vrsto let srečujemo tudi med gorskimi reševalci. Prvič je zašel v to družbo leta 1953, ko je na Vršiču sodeloval na zveznem tečaju GRS.

Kaže, da mu druge dejavnosti, predvsem pa šolanje, študij na fakulteti, služenje vojaškega roka, ne nazadnje poroka in prva leta službe, niso dopuščali, da bi se še bolj posvetil tej dejavnosti. Zares se je vključil leta 1965 kot pripravnik in po treh letih postal član postaje GRS Kamnik, kjer deluje še danes. Srečamo ga v akcijah, skrbi za UKV povezavo Kamniškega in Kokrskega sedla z dolino, od leta 1979 je tudi tajnik svoje matične postaje. V tem svojstvu je ob letošnjem jubileju GRS, skupaj z načelnikom Cenetom Grilcem, prispeval tudi zapis o zgodovini kamniške postaje GRS.

S Frančkom nas v GRS posebno močno veže več kot desetletno delo v podkomisiji za plazove. Njen član je postal leta 1971 ter že dve leti kasneje opravil mednarodni tečaj o plazovih v Davosu. Leta 1975 je sledil še tečaj o namernem proženju snežnih plazov v Bovcu.

Njegovo delo v podkomisiji je vsestransko. Tako ima zasluge pri zbiranju podatkov o snežnih plazovih na območju Kamniških Alp, že daljši čas pa si prizadeva, da bi sestavil natančen pregled smrtnih žrtev plazov v Sloveniji od prvih znanih nesreč naprej.

Zavojjo razgledanosti in strokovnosti pri reševanju problemov je tudi upoštevan član ožje komisije, ki po potrebi od časa do časa ocenjuje nevarnost plazov z vidikov prostorskega načrtovanja za širše družbene potrebe.

Spričo navedenega je že dokaj let namestnik načelnika podkomisije. Prizadevno sodeluje in aktivno prispeva k izvedbi republiških dnevov varstva pred snežnimi plazovi, organizira dneve varstva v okviru lastne postaje GRS. Odsek za lavinske pse mu je ob letošnji tridesetletnici obstoja in dela podelil bronasto značko za redno, tvorno in uspešno sodelovanje.

Za svojo prizadevnost je dobil že tudi srebrni častni znak PZJ in PZS, zlato plaketo ZTKO Domžale in letos — ob sedemdesetletnici slovenske GRS — tudi zlati častni znak PZS.

Tak je bežen oris slavljenca. Suhoparne besede marsikaj zamolče ali prikažejo premalo polnokrvno, ob obilju dela je marsikaj ostalo pozabljeno. Vendar naj to nikogar ne moti, saj gre konec koncev le za to, da se spomnimo vzornega planinskega aktivista in se mu ob njegovem srečanju z Abrahamom zahvalimo za zvestobo planinski misli, za prijateljstvo in nesebično sodelovanje.

Želimo mu, da bi še mnogo let čil in zdrav ter z enako pobudo zahajal v gore, da bi skupaj še doživeli dosti lepega in zanimivega.

Srečno, Franček!

PREGLED PLANINSKIH PRIREDITEV IN AKCIJ ZA LETO 1983

Planinska zveza Slovenije bo tudi za leto 1983 izdala »Koledar Planinske zveze Slovenije za leto 1983«, v katerem bi bili objavljeni že standardni podatki:

— koledar pomembnejših planinskih prireditvev,

— seznam planinskih postojank v SR Sloveniji,

— vzhod in zahod sonca,

— vzhod in zahod lune.

Kolikor bi bilo potrebno in če bi PD želela, bi v koledarju objavili še druge podatke (koledar 1983, pregled PD, pregled odborov in komisij PZS itd.).

Ker bomo prihodnje leto proslavljali 90-letnico slovenske planinske organizacije in je predvidenih več prireditvev, otvoritev planinskih koč, pohodov itd., bo potrebno uskladiti datume prireditvev, da bi bile primerno časovno razporejene.

Zato bi morala vsa PD, MDO, odbori in komisije PZS in drugi organizatorji pomembnejših prireditvev sporočiti podatke najkasneje do 31. oktobra 1982, da bi bilo dovolj časa za usklajevanje.

Koledar mora obvezno iziti v drugi polovici decembra 1982, da bi ga lahko člani PD prejeli ob plačilu članarine za leto 1983. Zato prepozno sporočenih prireditvev v koledarju ne bomo mogli objaviti.

PZS prosi vsa PD in MDO, da pripravijo morebitne nove ali spreminjavalne predloge za ureditev koledarja Planinske zveze Slovenije za leto 1983.

SPOMINSKI PLANINSKI KOLEDAR PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE ZA LETO 1983

Za ta koledar je vedno več zanimanja, saj bo to prvi uradni koledar Planinske zveze Slovenije, ki ga pripravlja kulturno literarna komisija. Vsebinsko bo tako sestavljen, da bo vsak list vseboval po eno barvno fotografijo v ofsetni sodobni tehniki, ki ji bo dodana črna bela fotografija enega najpomembnejših dogodkov iz zgodovine slovenskega planinstva s kratkim opisom. Spominski koledar bo tokrat namenjen 90-letnici slovenskega organiziranega planinstva. Format je 46 × 33 cm, papir umetniški, ofset, 12 listov z ovitkom, na katerem bo upodobljen motiv Triglava z najvišjo planinsko kočjo v Jugoslaviji, Triglavskim planinskim domom ali na kratko — Kredarico. Naklada je 15 000 izvodov, cena pa bo v prednaročilu 150 dinarjev, v prodaji pa 200 dinarjev. To je edini uradni stenski koledar PZS, ki bo prezentiral bogato zgodovinsko in drugo uporabno gradivo. Zato želi PZS omogočiti cenejšo nabavo kar najbolj širokemu krogu prednaročnikov. Planinskim društvom in njihovim propagandistom dajejo za vsak naro-

čeni izvod 10% rabata ali za 10 izvodov — en koledar. Za prodajo zunaj planinskih vrst pa velja pri večji količini poseben popust.

Prednaročila sprejema Planinska zveza Slovenije (Spominski koledar 1983), 61000 Ljubljana, Dvoržakova 9.

DELOVNI SESTANEK MARKACISTOV NA ZELENICI

V dneh 10. in 11. jul. so se zbrali na Zelenici markacisti kamniško-karavanške planinske skupine. Obravnavali so organizacijska vprašanja, poročali o opravljenem delu in napravili načrte za delo.

Ugotovili so, da so svoje naloge v glavnem dobro opravljali, da pa zlasti za visokogorska pota in zavarovanja primanjkuje delavcev. Na račun društvenih uprav, ki podcenjujejo njihovo delo, so izrekli nemalo pikrih in niso mogli mimo spoznanja, da mnogi uporabniki naravnega bogastva uničujejo ali poškodujejo planinska pota in naprave, ne da bi škodo odpravili ali v stiku s področnimi markacisti poskušali nadomestiti, kar je bilo uničenega.

Seveda so pa škodljivci tudi med objestnimi obiskovalci gora, ki uničujejo markacije, smerne in orientacijske table ali pa te uporabljajo za tarče pri svojih streških »veščinah«.

Udeleženci so pohvalili trud sestavljalcev novega priročnika — Navodil za oskrbo in označevanje planinskih poti. V svojih društvenih bodo nosilci razgovorov o spremembi splošnega odnosa ljudi do narave, do poti in naprav na njih, ker bo treba zagotoviti družbeno zaščito teh. Seveda pa je potrebna tudi večja strokovnost in usposobljenost markacistov, ki bodo za svoje javno ovrednoteno delo tudi prevzeli vso odgovornost.

Na sestanku so izvolili tov. Janeza Perka, PD Tržič, za novega vodjo markacijske skupine.

V nedeljo so pregledali svoje delovno orodje in priprave in preizkusili tehniko markiranja. Z veseljem so ugotovili, da ima PD Gornji grad mlade, marljive markaciste, ki jim delo na poteh ni več skrivnost. Da je srečanje potekalo v prijetnem vzdušju, so poskrbeli: gostitelj PD Tržič in ljubeznivi oskrbniki par s svojimi pomočniki.

Živojin Prosenč

PLANINSKA ŠOLA NA VRŠIČU

Letos je bila PŠ od 11. do 17. 7. 1982 v Poštarskem domu na Vršiču; bila je to druga republiška planinska šola. Organizirala jo je komisija za vzgojo in izobraževanje pri PZS, udeležencev pa je bilo 14 od 8 do 69 let. Med udeleženci so bile družine z otroki. To je bila letos novost,

Udeleženci PŠ na Mali Mojstrovki, 1982

Foto B. Jordan

ki pa je predstavljala dragoceno izkušnjo. Tudi tokrat je šolo vodila Marinka Koželj ob sodelovanju lanskih predavateljev in inštruktorjev (glej PV 485/81). Lokacija je zelo primerna za planinsko šolo. Dom je odmaknjen od ceste, ima primerno sobo za učilnico in predstavlja imenitno izhodišče za vzpone. Tudi letos so se povzpeli na Mojstrovko po Hanzovi poti, bili pa so tudi na Prisojniku. Letošnji razpis je bil objavljen pravočasno, saj je bila skupina kar dovolj velika. Morda jih bo prihodnje leto še več, za zdaj pa kaže, da zamisli ne gre zavreči.

B. J.

SEMINARJI IN TEČAJI MK PZS

Mladinska komisija pripravlja vsako leto tečaje za mladinske vodnike, seminarje za planinske mentorje in tabore, ki so namenjeni pionirjem, planincem. Tečaje za MV organizira MK že od leta 1957. Do letos jih je obiskalo okoli 1700 planincev, naziv

MV (mladinski vodnik) si je v teh 20 letih pridobilo 940 planincev. Za letos so PD prijavila 140 kandidatov, sprejetih pa je bilo 120 kandidatov. Republiški tabor pionirjev-planincev organizirajo zato, da se najbolj prizadevni pionirji v akciji »pionir-planinec« med seboj spoznajo in izmenjavajo izkušnje. Po pravilih so na teh taborih pionirji, ki so osvojili vsaj srebrni znak. Seminar za mentorje je namenjen pedagoškim delavcem, ki vodijo planinske skupine v VVZ, OŠ in na srednjih šolah. Vse to se dogaja v Vzgojnem centru v Bavšici, ki je od Bovca oddaljen 8 km, dostop pa je možen tudi z avtomobilom.

GRADNJA NA KANINU

Že vse od leta 1973 je gradbišče nove planinske kočice na Kaninu eno najvišjih gradbišč v Jugoslaviji. PD Bovec, ki zida novo kočico Petra Skalarja na sedlu (2350 m) pod Konjcem, se je vsa ta leta pri gradnji ubadalo z vrsto težav, ki pa so jih uspešno rešili in gre zdaj gradnja že v zaključno fazo.

Težave so bile z zelo kratko gradbeno sezono, z izvajalci del, s transportom gradbenega in drugega materiala in z nakupom gradbenega materiala ter opreme — vse to pa je prispevalo, da se je gradnja zavlekla do danes.

Nova kočica predstavlja izredno pripravno izhodišče za planinske ture poleti in za turno smuko pozimi v kaninskem pogorju. Imela bo predvidoma 80 ležišč in 80 sedežev v jedilnici. Koča pod Konjcem pa ne bo le nova pridobitev za planince, temveč bo zanimiva tudi za smučarje, za turiste in priložnostne obiskovalce Kanina. Prihodnje leto, ob 90-letnici SPD, bodo novo planinsko postojanko Petra Skalarja izročili planincem v uporabo.

Boris Mlekuč

Planinska kočica
Petra Skalarja, 2350 m

Logarska dolina je tista, ki naj bi bila po sklepu MDO PD tudi v bodoče kraj, kjer bi se zbirala planinska družina pod platneno streho.

Moj obisk je bil namenjen mladim planincem osnovne šole Veljka Vlahoviča iz Celja ter njihovim zvestim vodnikom. Ob domu planincev (PD Celje) je stalo osem šotorov, iz katerih so ob mojem prihodu kukale glavice cicibanov-pionirjev planincev, ki so v sedmih dneh bivanja v tej lepi dolini, opravili več pohodov v visoke gore.

Prijateljski jutranji pozdrav z vodniki: Adijem, Zdenko, Ireno, Jožetom in Marjeto. Seznanili so me s programom tabora mladih planincev iz Celja in treh pionirjev iz Luč. Dnevnik je bil resnično zelo obširen in zahteven, ne samo za mlade planince, ampak bi se tudi prenekateri bolj izkušeni planinec ob njem lahko zamislil. Vstajali so zgodaj zjutraj, nato telovadba, umivanje, zajtrk, priprava za turo — pohod itd. Predavanja o prvi pomoči, splošno spoznavanje planinskih veščin, varstvo narave, oprema, prehrana in še vrline planinca in njegove odgovornosti v družbi. Vse to in še več pomembnih planinskih »malenkosti« so pridobili v tem kratkem času.

Vodja tabora Adi Vrečar (planinska sekcija v Cinkarni) me je prosil, naj ne pozabim omeniti v zapisu dr. Toneta Žuntra, tov. Škrbineka ter gorskega reševalca Štoklasa iz Celja, ki je s svojim »ansamblom« popestril zaključni kulturni program ob tabornem ognju.

Radovednost me je silila v pogovor. Zato sem se odločil za kratek intervju. Zdenka Borovnik, pedagoški vodja v taboru: »Vesela sem, da bodo lahko otroci in mlajši planinci odšli domov z nepozabnimi vtisi. Problemov nismo imeli, za to gre zahvala

tudi tov. Adiju in seveda vodstvu OŠ Veljko Vlahovič.« (Zdenka je mentorica planinstva na tej šoli.) Irena Praznik, učiteljica: »Kaj takega se doživi malokdaj, ko se naši učenci veselijo vsakega izleta — pohoda in so tudi izredno disciplinirani. Še bom šla z njimi.« Jože Kaker, mladinski vodnik iz Luč: »Sam sem bil presečen, da tako mladi ljudje toliko zmorejo in znajo. Še naprej bom rad pomagal, da bi pridobili čim več mladih v naše vrste.« Aleš Praznik (najmlajši — 8 let), Blaž Voler (najstarejši — 13 let), Nina Stante, Mirica Bezgovšek so soglasno izrekli zahvalo tistim, ki so jih vodili v taboru. »Nikoli ne bomo pozabili izletov na Kamniško sedlo, Olišvo, Robanov kot itd. Bili smo prijatelji in bomo to ostali.«

Na zaključku še Adi Vrečar, vodja tabora: »Naš MDO PD se bo v bodoče moral odločati za tovrstno planinsko šolo tu v Logarski dolini, kjer je res idealno izhodišče za ture. Podobni tabori se bodo obnesli tudi v prihodnje, kolikor bodo pomagale organizacije, kot sta tokrat OŠ V. Vlahoviča in Cinkarna Celje.«

Cepprav me je vleko tja med ostenje Ojstrice, Brane do Skute, sem se moral vrniti v dolino zelenega zlata, kjer je bilo prav tedaj najbolj živo.

Adi Vidmajer

10. JUBILEJNI TABOR PD LISCA SEVNICA V DOLINI VRAT

Deseti jubilejni tabor je potekal kot običajno v skupnih pripravah treh planinskih društev PD Brežice, Krško in Lisca. Zadnja izmena je pripadala Lisci in to od 3. 8. 1982 do 13. 8. 1982 pod vodstvom Toneta Šeška. Se pravi deset dni za borih 120 starih tisočakov.

Tabor je štel čez trideset udeležencev. Najmlajši je bil star le devet let. Za vsak

Udeleženci X. tabora PD Lisca na vrhu Triglava

dan so že vnaprej izdelali popoln program, razen nedelje; ta je bila »povsem prosta«. Taborniki smo v prostih dneh, ko ni bilo tur in ob popoldnevih, poslušali predavanja »Planinske šole« in igrali nogomet.

Prve ture so potekale v dolini Vrat. Ogledali smo si slap Peričnik; bolj zanimiva pa je bila tura pod Triglavsko severno steno, kjer smo se naučili osnovnih vozlov, varovanja z glavno vrvjo, hoje po snegu in melišču. Vse to so bile priprave »za ta prave gore«. Sledile so še ture na Kriške pode, pod Sleme na Vrtaško planino in na Triglav. Vsi do zadnjega smo bili na vrhu; tu nismo pozabili na planinski krst; opravili smo ga pri Aljaževem stolpu.

Imeli smo tudi dneve, ko ni bilo tur. Tako smo organizirali obrambni dan, ko so nam teritorialci z Jesenic prikazali orožje naše JLA. Šli smo tudi na ekskurzijo v železarno na Jesenicah, v Kranjski gori smo se pa kopali. Seveda pa ne smem pozabiti še na taborni ogenj; dvakrat je zagorel. Tako je minil deseti tabor, zdaj pa se pripravljamo že na enajstega.

Jože Prah

SLOVENSKA PLANINSKA TRANSVERZALA

Zanimanje za Slovensko planinsko transverzalo še vedno ni usahnilo. V obtoku je več kot 5000 kontrolnih knjižic, doslej pa jo je prehodilo že 3131 planincev. Prav to zadnjo številko je »zasedel« Janez Kveder, slovenski izseljenec, ki živi že dosti čez 30 let v Avstraliji, v mestu Adelaide, rojen pa je bil v Bohinjski Bistrici.

Janez Kveder je navdušen planinec in hrani denar za potovanje v domovino predvsem zato, da se sreča s svojimi ljubljanimi planinami. Čeprav si je naložil že sedmi križ, star je namreč 72 let, še vedno čvrsto hodi po naših gorah in občuduje očitne razlike, ki so prisotne dandanes tako v pogledu planinskih koč in oskrbovanju planinskih poti kot v vsakdanjih srečanjih s prijatelji planinci na teh poteh in v teh kočah. Pravi, da je dandanes mnogo bolj živahno po gorah, kot je bilo pred vojno, da opazuje očiten napredek v gorah, predvsem pa mu je všeč to, da najde vsepovsod dosti prijaznih, veselih ljudi, ki so pripravljeni pomagati, se pogovarjati in so ustrezljivi. Janez Kveder je menda prvi »transverzalec« med slovenskimi izseljenci, ki je Slovensko planinsko pot prehodil v celoti in to v borih štirih mesecih (1980 in 1982). In vtisi s poti? Najzahtevnejša zanj je bila Kočna. Krušljiva je, strma, vendar Kremžarjave poti ne bo pozabil, tako lepa je, čeprav zahtevna in izpostavljena. Meni, da so markacije čez Pohorje pomanjkljive pa tudi primorski del poti predstavlja sem in tja glede markacij, torej v orientaciji, določen problem. Res so za to dostikrat krivi objektivni razlogi, ki ustvarjajo tak vtis, saj gre predvsem za svet, ki ni viso-

kogorski, s skalami, kjer se oznake dolgo obdrže, ampak je to predvsem travnat svet in pa dosti gozda je, ko gozdarji z rednim izsekom odstranjujejo tudi markacije. Če bi bilo vzpostavljeno obveščanje o teh spremembah na terenu, potem bi bilo takih težav manj.

Tako smo ugotavljali na Planinski zvezi Slovenije, ko so predstavniki zveze izročali znak Tz gospodu Janezu Kvedru.

Pozornosti je bil zelo vesel; ob slovesu pa je dodal, da bo takoj, ko pride v Adelaide, začel hraniti denar za naslednji obisk v naših gorah.

M. K.

PRISRČNO SREČANJE S ČESKIMI PLANINCI

Dne 2. avgusta smo se v prostorih Planinske zveze Slovenije sestali z dvema planincema iz ČSSR, ki sta v imenu svojih družic in za sebe prevzela spominske znake o prehojeni Slovenski planinski poti (transverzali). Prehojeno pot sta dokazala s pravilno izpolnjenima dnevnikoma.

V razgovoru s českima planincema ing. Milošem Moravcem in ing. Janom Zvanovcem, pri katerem so sodelovali Franci Vesel, načelnik komisije PZS za planinska pota, Jože Dobnik, tajnik PZS, in Živojin Prosenec, sta oba gosta pohvalila pot in opozorila na posamezne pomanjkljivosti. Pokazalo se je, da so češki planinci odšli na pot dobro pripravljeni, saj so potovanje globoko doživljali in so nenavadno pozorno opazovali naravo. Poleg močnih osebnih vtisov so odnesli še na celuloidni trak posnete lepote naših gora, značilnosti naših ljudi, rastline in podobno.

Kakor že večkrat se je tudi sedaj pokazalo, da naša obveščanja o stanju koč in zavarovanju niso točna. Tako je bila nepričakovano zaprta kočna na Nanosu (sredi sezoni) in so planinci morali podaljšati pot do Razdrtega, kjer so prenočevali v senu. Oba gosta sta tako opisala posamezne podrobnosti s poti (preduh v Turški gori, Turški žleb, Kočno in druge) in ni dvoma, da so vsi štirje res prehodili najtežje in najlepše dele.

Kar žal nam je bilo, ker bodo naleteli pri nameravanem vzponu na Mangart zaprto kočno v sedlu in gostišče na predelu. Zato smo jim svetovali pastirske kočve v Koritnici. Prevoza jim nismo mogli preskrbeti. Planinci iz ČSSR, ki so v 4 letih prehodili Slovensko planinsko pot, so: ing. Miloš Moravec, ing. Jan Zvanovec, Jitka Hájková-Zvanovceva in Ružena Malá, vsi člani PD Praga. Ponovno jim iskreno čestitamo in jim želimo še veliko lepih planinskih doživetij. Tudi pri nas!

Pa še eno značilnost smo opazili. Planinca iz ČSSR sta nas razumela, ko smo se z njima pogovarjali po slovensko.

Živojin Prosenec

PD Velenje je v letošnji program zletov uvrstilo tudi tri vrhove s Poti prijateljstva treh dežel: Hafner, Triglav, Kanin. Hafner smo obiskali 10. in 11. julija.

Okoli 200 km vožnje čez prazen mejni prehod Dravograd—Vič in naprej po avto cesti mimo Celovca, Beljaka do Gmünda je hitro minilo v kramljanju in ogledovanju urejene koroške krajine. Postanek smo izkoristili za ogled starega dela mesta, menjavo denarja (tečaj 314 din za 100 sch) in nakup spominkov (filmi so obdavčeni kot luksuzno blago). Nato smo se odpeljali v dolino Malte, divjo dolino s slapovi, strmimi pobočji gora in ledeniki, eno najlepših alpskih dolin Koroške. Po 11 km smo že na Malta-Hochalm Strasse s karakteristikami: dolžina 18,3 km, širina 5 m, višinska razlika 1085 m, 7 predorov, 9 mostov. Seveda ne brez plačila — 35 sch za osebo. Ustaviti se velja še pri Gmünder Hütte (1186 m), kjer je izhodišče na tritisočaka Hochalm-spitze in na Hafner (na slednjega okoli 6 ur hoje). Alpska cesta nas pripelje v slikovit gorski svet Visokih Tur do zajezitve Kölnbrein in Sporthotela Maltatal (1920 m), kjer se začne tudi pošpot proti Osnabrücker Hütte (2022 m, 2 uri) in naprej na Ankogel (4 ure) ali Hochalmspitze (3362 m, 5 ur — ledeniška tura). Naša pot pa drži v nasprotno smer proti Kattowitz Hütte (2320 m, 2,5 do 3 ure) in naprej na Hafner (še 2 uri).

Za mogočno 202 m visoko betonsko zajezitevijo Kölnbrein (na vrhu je 6 m široka sprehajalna ploščad) se zbere do 200 mio m³ vode, ki jo koristi HE Galgenbichl, Rottau (21 km rova skozi gore v dolino Möll) in končno v Möllbrücke. Ne glede na opis v dnevniku Poti prijateljstva priporočamo pot na Kattowitz Hütte iz te smeri, saj je zložna, speljana ob vodi in predvsem raz-

gledna (z Gmünder Hütte v spodnjem delu v gozdu). Ob našem obisku je pihal nad akumulacijo tudi precej močan veter.

Kattowitz Hütte je bila zgrajena v letih 1928—1930, obnovljena 1977—1978. Spada pod DAV. Od zunaj preprosta enonadstropna stavba je v notranjosti solidno urejena, tudi prostori so pametno razporejeni. V koči vladata red in snaga (vzorno urejeni WC in umivalnice, obutev je treba obvezno puščati v veži prtiličja.) Z vodo res ni težav, saj teče mimo koče manjši potoček, pobočja Hafnerja so neprepustna vidno kopnijo poleti tudi snežišča. Tudi postrežba v koči je hitra, čeprav med tednom zanjo skrbi le oskrbnica, ob koncu tedna pa ji pomaga še mož. Oskrbovanje iz smeri Gmünder Hütte v zgornjem delu je še vedno urejeno s konjem (okoli 2 uri). Kuha in ogrevanje je s plinom in ruševjem (slednje okoli 1 uro pod kočo). Letos še ni bilo večjega obiska (vpisanih okoli 100 ljudi), bili smo prva večja planinska skupina. V obeh jedilnicah so nas na mizah prijetno presenetili prtički s cvetjem, na oknih in policah planinska literatura, našli smo tudi jedlni list. Nekaj cen: juha z mesom 40 sch, čaj z limono 14 sch, kava 17 sch, pločevinka piva 17 sch, 1 l vina 110 sch, prenočišče 45 sch. Predvsem alkohol je primerjavi z našimi cenami »zasoljen«, kar pa po svoje pozitivno prispeva k zmernemu pitju in redu.

Na vrh smo se vsi odpravili še isti dan popoldne po klasični poti skozi Ochsenkar in ga čez zahodni greben dosegli okoli 17. ure. Vzpon na vrh ni težaven, saj je bil greben kopen in suh, položna snežišča pod njim pa precej razmeščana.

Množičen pristop 48 udeležencev na 3076 m visok vrh, ki je za večino pomenil osebni višinski rekord, smo po povratku v kočo tudi proslavili. Napisali smo več sto razglednic, spomnili smo se tudi predsed-

Planinci iz Velenja pri koči
Foto Roman Germadnik

nika Skupščine SRS, navdušeni smo zapeli precej slovenskih pesmi.

Ugodno vreme za hojo, dober razgled po slikoviti pokrajini, dobro počutje udeležencev, prijazen odnos oskrbnice, dovolj prostora v koči in še drugi razlogi so prispevali, da smo naslednjega dne veseli sestopali v dolino, obogateni s številnimi novimi vtisi in si zaželeli, da se na okoliške vrhove še vrnemo.

Za varno hojo, dobro organizacijo in izvedbo izleta pa so zaslužni njegovi vodje, ki so transverzalo že prehodili: Franc in Matjaž Ojsteršek, Franc in Branko Strmšek.

Miroslav Žolnir

TEKMOVANJA IN PLANINSTVO

Nekatera planinska društva v MDO Savinjska prirejajo tekmovanja koscev, ki na videz nimajo nič skupnega s planinstvom. Pa ni tako! Po eni strani obujajo spomin na predvojna tekmovanja, ki jih je organiziralo društvo kmečkih fantov in deklet, po drugi strani pa tako pokose marsikatero površino, ki bi sicer ostala nepokošena. Ob tem pa ne smemo zanemariti dejstva, da so taka tekmovanja mikavna in privabljajo množice k posameznim planinskim postojankam.

V juliju je priredilo tekmovanje koscev PD Laško. Na Šmohorju je tekmovalo 25 koscev. Tekmovanje je vodil sekretar OK ZKS občine Laško Andrej Mavri. Najboljši je bil Drago Knez.

PD Laško je sledilo PD Zabukovica. Priredilo je tekmovanje na Homu. Tekmovalo je 11 ekip. Posebnost tekmovanja je bila v tem, da so ženske kosile, moški pa grabili. Tekmovanje si je ogledalo veliko ljudi in ocenjujejo, da na Homu še nikoli

ni bilo toliko obiskovalcev. Prva je bila tekmovalka iz Zabukovice, skupinsko pa so zmagale Šešče.

Franc Ježovnik

NOVOGORIŠKI PLANINCI SO TABORILI V DOLINI BAVŠICE

Prav na koncu doline Bavšice, tik pod ostenjem mogočnega Bavškega Grintavca, so si v drugi polovici julija mladi novogoriški planinci postavili svoj tabor. Ta dolina je prikladna izhodiščna točka za različne vzpone, zanimiva pa tudi zato, ker so v tem času lahko spoznali tisti del gorskega sveta, kamor večina njih doslej še ni zahajala.

V taboru je bilo okrog 60 mladih planincev, poleg tega pa tudi več mentorjev in mladinskih vodnikov, ki so skupaj z vodstvom tabora poskrbeli, da je življenje potekalo po posebnem programu. Tako so v tem času obiskali planino Bala, obkrožili greben Pihavca in Stadorja, se povzpeli do bližnje lovske kočice in do Špička in se udeležili delovne akcije ob Krnskem jezeru. Precej so se naučili tudi v planinski šoli. Poslušali so več predavanj o vlogi planinstva, o opremljenosti in nevarnosti v gorah, preizkusili pa so se tudi v hoji po melišču in ob vrtni ograji. V počastitev 22. julija so skupaj z udeleženci tečaja v bližnjem izobraževalnem centru Planinske zveze Slovenije organizirali proslavo, na obrambni dan pa so jih predstavniki štaba teritorialne obrambe iz Nove Gorice seznanili s pomenom in konceptom naše obrambe in z različnimi vrstami orožja. Zelo jih je pritegnilo tudi predavanje o Bavšici in film o Aconcagui.

Vse prehitro je minil letos mladim planincem čas, ki so ga preživel v Bavšici. Vsem je bilo žal, ko so se morali posloviti, saj so doživeli dosti zanimivega. Spoznali

so gore skoraj v vseh vremenskih razmerah in se naučili, kako se morajo opremiti in ravnati ob posameznih spremembah. In prav v teh trenutkih so doumeli, kaj pomeni tovarištvo v gorah. Zato si bodo prizadevali, da ga bodo na prihodnjih izletih še bolj krepili.

Metka Zalar

ČESTITKA PLANINCEM

Planinci, združeni v MDO Savinjska, čestitamo PD Prebold za visoka priznanja, ki so jih člani društva prejeli ob desetletnici. Čestitamo tudi za plaketo Zveznega odbora

ZZB Jugoslavije, ki jo je društvo prejelo ob Dnevu vstaje slovenskega naroda in za plaketi Skupščine občine Zalec, ki jo je društvo prejelo ob prazniku občine Zalec.

Priznanji dokazujeta, da je društvo delavno in da njihova marljivost tudi odmeva v okolju. Tako so uredili Dom pod Reško planino, organizirali so mnogo pohodov za mladino in sicer po poteh revolucije. In mimogrede — KS Prebold so proglasili za najboljšo krajevno skupnost Slovenije letos, ki se je odlikovala predvsem na področju rekreacije, pri čemer ima dosti zaslug prav planinsko društvo.

varstvo narave

NARODNI PARK LOVČEN

Med tremi črnogorskimi narodnimi parki: Durmitor, Biogradska gora in Lovčen, je zadnji najmanjši, saj meri komaj 200 hektarjev, kar je po dogovoru tudi spodnja meja velikosti za narodni park.

Podatki, ki so na voljo o tem narodnem parku, so skromni, mnogo ne zvemo tudi ob obisku. Ob cestnem dostopu iz Cetinja

do pred vrha Lovčena so enotne opozorilne table in kažipoti, to pa je tudi vse, kar nas opozarja, da smo na zavarovanem območju, razglašenim za park leta 1952.

Kraška pokrajina je brez dvoma značilna in zanimiva, nikakor pa ne edinstvena ali izjemna. Največja kulturna vrednost tega območja je Njegošev mavzolej na vrhu Lovčena. Postavljen je po Meštrovicjevi skici na mestu, kjer je stala nekdanja kapelica. Na vrh se vzpemo skozi predor po marmornih stopnicah, kar nam seveda onemogoča, da bi goro planinsko doživljali.

Mavzolej deluje veličastno, čeprav si mogočnost črnogorskega naroda laže predstavljaš ob skromnosti kraškega kamna, kot ob blišču marmorja, granita in zlata.

Cesta na Lovčen je lepo speljana in utrjena in domala ne kazi krajinske podobe. Šele z vrha, odkoder vidimo praktično vso Črno goro, opazimo, kje se vije. Omenim naj še, da je ob cesti tudi nekaj gostinskih objektov.

Lovčen z mavzolejem je kot narodni simbol v središču pozornosti, tako da predstavlja narodni park le okolica spomenika. Zato je Narodni park Lovčen posebnost med našimi narodnimi parki. Vendar ga je vredno obiskati, čeprav ne ustreza vsem strogim merilom narodnih parkov.

Peter Skoberne

GRS PRI PZS 1912—1982

Poročati o taki ediciji, kot je zajetna brošura z naslovom Gorska reševalna služba pri Planinski zvezi Slovenije 1912—1982, je zahtevno delo. Predvsem zato, ker se nam ponudi redka priložnost, da najdemo na enem mestu zbranih toliko podatkov, sistematično urejenih, preglednih in zato prikladnih tako za publiciste kot za študijsko rabo. Skoraj 30 avtorjev, ki sodelujejo v tej brošuri, je pomagalo temeljito obdelati vsa področja dejavnosti naše GRS.

Knjižica je publikacija Planinske založbe in nosi številko 81, uredniško in redaktorsko delo je opravil dipl. ing. Pavle Šegula,

s fotografijami sodelujejo: Arhiv komisije za GRS, PD Kranj, dr. Miha Potočnik, Pavle Šegula in Mirko Kunšič, seveda pa je v vsebino vključenih še dosti drugih podatkov, ki so jih dali viri z GRS postaj, komisije in podkomisije GRS, Planinski vestnik, posamezniki in pa številne študije, kronike, poročila in tako naprej. S tem želim le prepričati bralca, da je v to snov res vgrajenega mnogo tudi garaškega dela, dosti sistematike in še več iznajdljivosti, ko je zdaj rezultat pred nami — imamo edicijo, ki nam do podrobnosti predstavi razvoj in delo naše GRS. Seveda pa s tem ne smemo reči, da bi bil krog dogajanj o sedemdesetletni poti naše GRS zaključen; razvejana dejavnost tako po vsebini, njenem

GORSKA RESEVALNA SLUŽBA pri Planinski zvezi Slovenije 1912-1982

Fotografija naslovne strani:
Sodobno reševanje v steni (Iz arhiva postaje GRS Trzič.)

razvoju pa tudi kar zadeva organizacijsko plat, ponuja slejkoprej še dosti virov, ki bi prav tako sodili v sklop vsebine, o kateri je govor, vendar pa bi se potem obseg moral bistveno povečati, kar pa najbrž ni bil namen avtorjev te edicije. Knjižica namreč na 1231 straneh, katere vsebina je namenjena »sedemdesetletnemu jubileju GRS in vsem pokojnim reševalcem v zahvalo in spomin, živim v priznanje in bodrilo«, kot je zapisano v »mottu«, razčlenjuje to obdobje v štirih poglavjih s 37 članki in prikazi organiziranosti naše GRS. V uvodnem delu so zbrane razvojne in zgodovinske niti gorskega reševanja pri nas, ko smo pozorni predvsem na vsebino prispevka dr. Mihe Potočnika — Gorska reševalna služba skozi čas, in nas pritegne pregledno sporočilo Bineta Vengusta Nesreče in nezgode v slovenskih gorah. Najobsežnejše poglavje, razumljivo, je poglavje z naslovom Iz dela in življenja postaj GRS, ko so nam predstavi vseh 16 postaj GRS v Sloveniji. Poglavje Iz dela podkomisij pa vsebuje zapise dela posameznih dodatnih dejavnosti, ki sodelujejo v organizacijskem sistemu GRS. To so zdravniška podkomisija, odsek za lavinske pse, podkomisija za vzgojo in tehniko reševanja, podkomisija za varstvo pred snežnimi plazovi, podkomisija za letalsko reševanje. In zadnje poglavje: organiziranost GRS. V tem poglavju se vsebinsko prepleta zgodovina GRS pri nas, organiziranost, mednarodna povezava, posebej so obdelani minerji, vodniki lavinskih psov in instruktorji GRS, sporazumno pa tudi naloge, ki so povezane s SLO in družbeno samozaščito.

Vsekakor gre ob tem, ko odlagam to knjižico, za dragocen vtis, ki nam ostane, ko knjižico preberemo ali pa zgolj prelistamo. Ne moreš se namreč odreči priložnosti, da ne bi prislunil plemenitemu sozvočju, ki izzveneva v ostalem slovenskem planinskem razvoju, ko je dolžnost — reševati sočloveka, če je v stiski, oplemenitila to dejavnost z rezultati, ki kažejo, kako potrebna je navzočnost GRS tako v vzgojno izobraževalnem procesu kot v izvajanju vseh tistih nalog, ki so zajete v plemenito poslanstvo slovenske gorske reševalne službe.

M. K.

NAŠE PLANINE 5-6/82

Z naslovno stranjo, ki prikazuje Tulove grede (avtor je Zlatko Smerke), začenja ta številka bogato planinsko sporočilo o planinski dejavnosti na Hrvaškem in na tujem. Uvodni sestavek je prispevala Barbara Lapenna-Brakus, ko govori o gori Cotopaxi, 6005 m. Prispevek z lichtensteinskih gorah — Ljudstvo, ki časti svoje gore (dr. Marijan Kereković). Zanimiv zapis, v katerem med drugim lahko preberemo tudi tole: »Nikjer drugje kot prav v tej deželici ljudstvo hodi v gore, razen slabotnejših

starejših ljudi, da bi tako občudovalo lepote svoje domovine.« Petar Lučić Roki je za to številko prispeval sestavek o cvetju — Poti do cvetja. Potem sledi več sestavkov z opisi domačih gorskih področij. Daniel Vukušić piše o Lubenovcu; Zapisano je v kamnu (sestavek ob 150-letnici preko alanske velebitske ceste, avtor Ante Rukavina). Sestavek odlikuje množica zgodovinskih podatkov, ki se ne nanašajo zgolj na to znano cesto, ampak na ves ta del Velebita. S planinskih pohodov po Krasu (dr. Kuno Vidrič) — Biokovo — pohodi po Braču, Hvaru, Lovčen. Perica Korica piše o mladih na Zavižanu, Smilja Petričević pa o Prenju. Temu delu sledi več priložnostnih člankov, izmed katerih naj omenim sestavek Gordane Prodanović, ko govori o lepi navadi, ko se planinci v gorah med seboj pozdravljajo. Opozarjamo tudi na sestavek Vezne poti in transverzale (novosti na Kapelski planinski poti, Sumadijska transverzala). Iz prispevkov v posameznih rubrikah pa omenjamo poročilo o knjižici — Zaščiteni območja: Koroška, Julijska krajina, Slovenija; izdala PZS 1981.

M. K.

NAŠE PLANINE 3-4/82

Naslovnica: »Maločekički brid«, Velika Paklenica (Z. Kereša). Uvodni sestavek pa je prispeval Vladimir Mesarič — Vzpon na Pik Lenin, 7134 m, Barbara Lapenna-Brakus pa poroča o gorah v Ekvadorju (Tungurahua, 5016 m). S področja alpinizma pa lahko preberemo kroniko alpinizma BiH 1981 (Dragan Ilić). Večjo pozornost pa ta številka Naših planin posveča alpinizmu v Planinskem Vestniku; v sestavku Planinski Vestnik 1977—1981 ocenjuje Željko Poljak obliko in vsebino tega našega glasila, ko obenem oddvaja iz obširne vsebine tudi tiste sestavke, ki posebej zanimajo planince v SR Hrvatski in so bili v tem obdobju objavljeni v PV.

M. K.

TURISTA NA CESTU 7/82

V tej številki najdemo med drugim tudi razmišljanje o vpisnih knjigah. Le-te na Češkoslovaškem niso nameščene samo po vrhovih, ampak tudi ob naravnih znamenitostih, razpotjih in drugje. Avtor meni, da so dosti premalo izkoriščene, saj bi lahko bile bogat vir za statistično obdelavo podatkov o obisku, lahko pa rabijo tudi za knjigo pripomb, pritožb in mnenj obiskovalcev, kar bi verjetno pomagalo, da bi bile planinske izletniške točke bolj urejene. Pri nas pa bi morali še prej spremeniti destruktivni odnos do teh knjig.

S planinskega področja sta še članka o tem, kako veter povečuje mraz s tabelo ekvivalentnih temperatur, povzeto po časo-

pisu sovjetskega vojnega letalstva in pa četrto nadaljevanje rubrike »Plezanje s čim in kako«, kjer avtor podrobno prikazuje tehniko plezanja v trdem snegu, ledu v kombiniranem terenu in o opremi, ki je za to potrebna.

Karel Natek

HOTEJL 2/82

Druga letošnja številka informativnega biltena brnskih alpinistov objavlja štiri članke: o Kančendžongi (8598 m), o vzponu češko-slovaške naveze Neumann-Drlík-Jakeš v južni steni Pik Komunizma po smeri Mislovskega, razmišljanje o smislu zahajanja v gore in pa o solo vzponu Šmida čez severno steno Ulu-tau (Kavkaz) v juniju 1981.

Omenjena naveza je opravila prvo ponovitev smeri, ki so jo preplezali sovjetski alpinisti Mislovskij, Gluchov, Ivanov in Ovčnikov leta 1968. Smor poteka v desnem delu stene in je od vseh smeri najdaljša ter najbolj direktna, z oceno V+, naklon pa je 55°. Češko-slovaški alpinisti so jo preplezali v alpskem slogu od 25. 7.—2. 8. 1981. V spodnjem delu poteka izmenoma po strmem snegu in skalah ter je precej izpostavljena zapadnemu kamenju, v srednjem delu pa poteka po 300 m visokem, zelo krušljivem steburu. V višini 7000 m je visoka skalna pregraja s težavnostno stopnjo V, ki otežuje pristop k lažji vršni piramidi. Vseh devet dni so imeli zelo slabo vreme z močnim vetrom, sneženjem in mrazom, tako da so Jakešu omrznilo roke.

M. Šmid je solo vzpon čez severno steno Ulu-tau opravil po novi smeri, imenovani »Po sredini severne stene«. Smer je pretežno ledena, zaradi fena je imol relativno slabe pogoje, plezati pa je moral ponoči, ker je sicer smer neprehodna zaradi padajočega kamenja. Ključno mesto je strmi skalnati skok med dvema ledenima vesinama, koder je edini prehod po ozkem, izpostavljenem ledenem žlebu z naklonom 75—80°. Tudi sestopil je čez severno steno po smeri »Čez ploščo« (težavnost 4 b). Za

uspešno turo je dobil medaljo sovjetskih alpinistov.

V zimski sezoni 1981/82 so češko-slovaški alpinisti v Alpah preplezali več kot 40 smeri, med drugim smer Memento mori v SV steni Piz Badile (Doubal-Bauer), opravili prvo zimsko ponovitev Angleške smeri v isti steni (Hofmanová-Stehlíková) ter prvo zimsko ponovitev Likalnika v Piz Gemelli (Hofmanová-Stehlíková). V chamoniških gorah pa so opravili naslednje vzpone: 2. zimsko solo ponovitev smeri Cernau-Da-ville v S steni Les Droites (Mrózek), Grand Couloir v S steni Petit Dru (Fabry-Kyrc), 1. zimski vzpon po Gabarrovem kulojarju v Aiguille de Plan (Nožerka-Rakoncaj), Poljsko smer v JV steni Mount Maudit (Teisslerová-Teissler), prvi zimski vzpon po Grand Couloir priamo v S steni Petit Dru (Rakoncaj-Vellsek), Angleško smer v S steni Grandes Jorasses (Kyrc-Mrózek) itd.

Med zanimivostmi najdemo tudi kratko poročilo o mednarodnem alpinističnem srečanju Paklenica 1982, ki sta se ga udeležila tudi češko-slovaška alpinista Miroslav Šmid in Miloš Nosek. Na taboru sta med drugim preplezala Brahmovo, Velebitaško in Mosoraško smer ter Trik in Petrovo varianta.

Karel Natek

PLANIKA, BILTEN VII. REPUBLIŠKEGA TABORA PIONIRJEV-PLANINCEV

Tudi letos so se pionirji-planinci zbrali na svojem taboru in to že sedmič. Kraj — Bavšica je kot nalašč za taka srečanja in ponuja tudi dosti motivov in idej za kulturno literarno delovanje. Bilten je literarne vsebine, zvemo pa tudi dosti konkretnega. Na primer to, da je bilo letos 58 udeležencev iz vse Slovenije, da je bil vodstveni kader kar dovolj številni, saj je imelo toliko pionirjev kar osem članov vodstva tabora. V literarnem delu pa se vrste krajši prozni zapisi razpoloženske vsebine, pozornost pa vzbujajo številni poskusi v pesniškem snovanju, ki so ali vedre vsebine ali tudi bolj resne.

alpinistične novice

TRAGIČNI MAJ 1982 V HIMALAJI

16./17. maj 1982: Everest — Sagarmata — severovzhodni greben. Med vzponom po severovzhodnem grebenu (vzpon brez kisikovih aparatov) sta se smrtno ponesročila dva najboljša angleška alpinista Peter Boardmann in Joe Tasker. Med viharjem sta padla čez 3000 m visoko steno. Spadala sta v sam vrh angleškega alpinizma.

16. maj 1982: Čo Oju 8153 m — južna stena. Avstrijsko-nemška odprava (vodil jo je Wolfgang Nairz) je poskušala priti na vrh po južni steni. V taboru III na višini 7200 m, je jurišno navezo 19. maja presenetil (še med spanjem) plaz. Reinhard Karl je umrl, Wolfgang Nairz je bil hudo poškodovan, Rudi Mayr pa jo je odnesel brez poškodb. Reinhard Karl, star komaj 36 let, je bil nedvomno najuspešnejši alpinist v Zvezni

republikli Nemčiji. Bil je prvi Nемеc na Everestu (1978), leto dni kasneje je stal na svojem drugem osem tisočaku na Gašerbrumu II. Njegovo ime je zapisano s fantastičnim vzponom na Fitz Roy. Njegov alpinizem je zajemal najširši spekter dejavnosti od ponovitve najzahtevnejših smeri v Alpah, do prostega plezanja onkraj VII. stopnje, himalaizma, andinizma in različne fotografije.

Mesec maj 1982 bo torej v himalajski kroniki zapisan črno. Zahteval je davek na najvišjih cvetovih angleškega in nemškega alpinizma.

Janez Bizjak

AMA DABLAM, 6856 m

(Ameriška ženska odprava po jugozahodnem grebenu)

Ama Dablam je nepalska sveta gora. Podoba samostana Tengboče z ostenji Ama Dablama v ozadju spada med klasične fotografske motive v Himalaji. Dolgo so bili vzponi na to sveto goro prepovedani. Na skrivaj so leta 1961 na vrh priplezali (po južni strani) Američani, prva uradna dovoljenja za Ama Dablam je Nepal začel izdajati šele pred tremi leti.

Aprila 1982 se je na vrh povzpela ameriška ženska (sedem članska) odprava, ki jo je vodila Sne Giller. Plezale so po imponantnem jugozahodnem grebenu.

Janez Bizjak

GANEŠ III, 7132 m

Eden zadnjih doslej še neosvojenih vrhov himalajskih sedemtisočakov je »popustil« šele oktobra 1981. Najprej ga je leta 1953 oblegala odprava z Nove Zelandije, 1954 so bili pod njim Japonci, 1971 Nemci, za njimi so leta 1980 in 1981 spet poskušali Japonci.

Poleg Japoncev je za pomonsumsko obdobje 1981 dobil dovoljenje za vrh tudi dr. Hermann Warth, ki dela pri nemški dobrodelni ustanovi v Katmanduju. Z ženo Dietlindo sta organizirala žepno odpravo, v kateri so bili še trije Šerpe. V bazni tabor jim je opremo nosilo 40 nosačev. Warth in njegovi trije spremljevalci so se deviškega sedemtisočaka lotili po severnem grebenu, v zgornji polovici pa so prečili v severno ledno steno (ledna vesina). Istočasno je na gori plezala japonska odprava. Za zadnjo etapo sta se skupini dogovorili za skupen vzpon čez vršnjo steno. 16. oktobra 1981 so na vrh Ganeša stopili prvi alpinisti — najprej Warthova skupina, v kateri so bili poleg Hermana, še Šerpe Ang Chappal, Nga Temba in Nima Tensing; kmalu za njimi so bili na vrhu še Japonci Kuwahara, Nakamura in Hase ter Šerpi Tendī in Kirke.

Janez Bizjak

DELOVANJE AO SPD TRST

Letos januarja so pri SPD Trst obnovili dejavnost alpinističnega odseka. Pobudo za to je dala skupina slovenskih tržaških plezalcev. Posamezni slovenski alpinisti v Trstu so v teh letih bili namreč aktivni, niso pa bili med seboj povezani. V želji, da bi svoje delo uskladili in hkrati pritegnili tudi mlajše, so tudi formalno obnovili AO pri SPD Trst.

Za glavno nalogo letos štejejo organizacijo alpinistične šole. Šolo je vodil tržaški plezalec Lucijan Cergol in je trajala dobra dva meseca v glavnem v aprilu in maju. Bilo je 6 predavanj in 6 vaj, udeležilo se je 30 tečajnikov in 20 jih je šolo tudi uspešno zaključilo. Lucijan Cergol, Angel Kermeč, Dušan Jelinčič, dr. Ralko Dolhar in Jože Žumar so tečajnikom predavali o opremi, o vozlih, o navezi, o letni plezalni tehniki, o zgodovini planinstva in alpinizma, o nevarnostih v gorah, o izrazoslovju in o prvi pomoči. Praktične vaje so bile pretežno v dolini Glinščice, nekateri tečajniki pa so šli tudi v Črni Kal in na Prosek.

Ob koncu alpinistične šole je bil na sporedu dvodnevni plezalni tabor v Karnijskih Alpah. Žal je slabo vreme omogočilo le enodnevno plezarijo. Del tečajnikov je tako preplezal v skupini Bretoni smer S. De Infanti, G. de Conti, B. Dossi po ZSZ steni zahodnega vrha Bretonov (2540 m) z deloma novo varianto smeri (ocena III). V teh prvih mesecih je AO navezal prijateljske stike s koprskimi alpinisti (Jože Žumar je dvakrat predaval za našo alpinistično šolo). Žal z AO Postojna in z AO Nova Gorica do zdaj še nimajo tesnejših stikov, prepričani pa so, da bo sodelovanje kmalu steklo. Takoj spočetka pa so seveda vzpostavili stik s KA pri PZS, ki jih obvešča o svoji dejavnosti in jim pošilja izredno zanimive Alpinistične razglede.

Kljub temu, da je Alpinistična šola zaposlila vse člane AO, so nekateri le izvedli v prvi polovici letošnjega leta vrsto vzponov. Pozimi sta tako L. Milič in I. Castellani preplezala Slovensko smer v Triglavu; I. Cej in S. Bolčina sta bila na Mali in Veliki Mojstrovki, nato pa skupaj z D. Župančičem in P. Suhadolcem še na Prisojniku. P. Fakin in P. Suhadolc sta opravila turni smuk s Kotovega sedla. Spomladi je L. Cergol preplezal smer De Infanti-Rupil na Tore SAF, Peralba, Karnijske Alpe (IV, V), ocena prvih plezalcev VI (A₂). Odprl je tudi novo smer, Lastovko, v Črnem Kalu, v doslej še nepreplezanem delu stene takoj nad vasjo (V+), z J. Žumarjem. A. Kermeč je preplezal ledeno grapo Tonello v skupini Popera, Dolomiti; L. Milič, S. Bolčina, I. Cej so preplezali direttissimo na Cima delle Cenge, skupina Bele vode, Zahodni Julijci (IV+), I. Cej

in I. Gombač pa še dve smeri na Torre di Falzarego v Dolomitih: Via della guide (III) in raz Comici (IV +).

P. Suhadolc, AO SPD Trst

GLAVNI GREBEN FAGARASA POZIMI

Trem članom poljskega planinskega kluba (Polski Klub Gorski) iz Varšave, Bernardu Uchmanskemu (vodja), Piotru Gardasu in Pavlu Kubalskemu, se je v času od 5. do 25. marca letos posrečilo zimsko prečenje glavnega raza Fagarasa pogorja (Transilvanske Alpe). Visokogorsko turo so opravili v hudem mrazu (pogosto — 20°) in od šestega dne dalje tudi v slabih vremenskih razmerah. Naveza je dvakrat za več dni obtičala v snežnem viharju. Bivakirali so na razu, povzpeli pa so se na vse vrhove, tudi na tiste, ki nimajo imena. Za dva udeleženca (odprava je najprej štela 5 mož) so bili napori preveliki in sta na polovici poti odnehala. Raz so pozimi sicer že večkrat preplezali, vendar je šlo to pot za prvo inozemsko neposredno prečenje grebenskega raza («creasta matematica», kot pravijo Romuni). Raz je na posameznih mestih zelo oster, kar povzroča pozimi še posebne težave (led, snežne opasti, veter, 25 kg težki nahrbtniki). Težavnostne stopnje od IV do V.

Fagaras pogorje je divje, lepo in še zaradi zimskih zaledenitev podobno Alpam. Celotni greben deluje povsod zelo enovito

in se nikjer ne spusti pod 2500 m, tako da lahko prečenje upravičeno štejemo med plezalske probleme. Pozimi so tudi doline povsem nenaseljene, to pa še stopnjuje vrednost doživetij. Vsekakor pa je celotna tura primerna le za vzdržljive planince, ki imajo dovolj zimskih izkušenj.

Jn

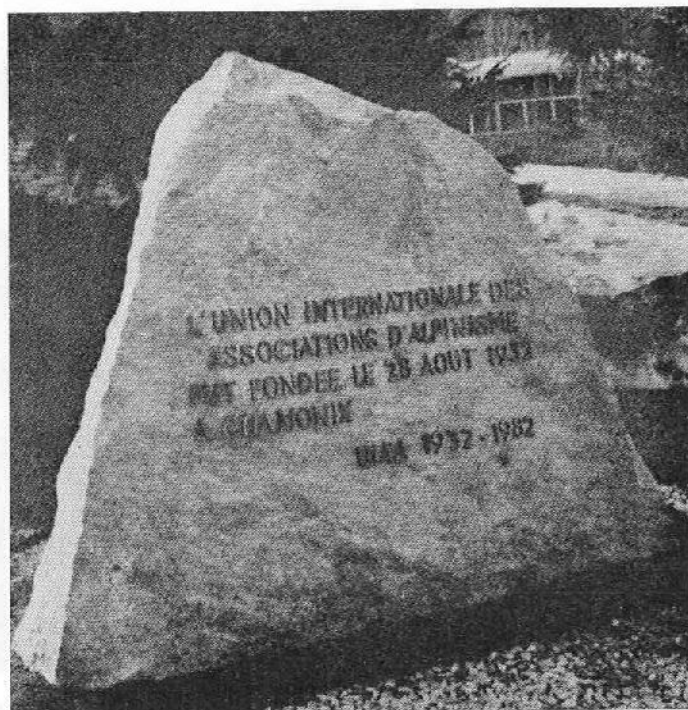
POČASTITEV 50-LETNICE UIAA V CHAMONIXU

Uradnega praznovanja 50-letnice UIAA še ni bilo, izvršni odbor pa se je spomnil ustanovitve s sejo v Chamonixu. Bila je v avli nove zgradbe ENSA, prisotni pa so bili odborniki, vodniki, občani iz Chamonixa in razni planinski prijatelji od vsepovsod.

Ustanovitve so se spomnili z govori; nastopili so — župan Chamonixa Christian Coutet, direktor NSA Marcel Peres, predsednik FFM Philippe Traynard, predsednik Club Alpin Français Jacques Malbos in predsednik UIAA P. Bossus.

Govorniki so orisali pomen UIAA za razvoj alpinizma v svetu, delaž Francije pri razvoju planinstva in orisali zgodovino slednjega v zadnjih 75 letih.

Ob tej priložnosti so pred zgradbo ENSA odkrili spomenik v spomin na ustanovitev UIAA — granitni blok z napisom: »Mednarodna zveza planinskih organizacij, ustanovljena 26. avgusta 1932, Chamonix« (glej fotografijo).

Sledil je sprejem v hotelu Majestic, kjer je bilo pred pol stoletja 1. zasedanje UIAA. Udeležencev je bilo kar precej, med njimi sta bila tudi predsednik IKAR E. Friedli in nekdanji predsednik UIAA A. Egger.

**DOPOLNILO K INFORMACIJI V RUBRIKI
ALPINISTIČNE NOVICE PV 7 82—403
Z NASLOVOM
EVEREST-KATMANDU-KANADA**

A. Čičerov nam je poslal pismo, v katerem dodaja nekaj podrobnosti o kanadski odpravi na Mount Everest. Med drugim dodaja tudi tele zanimive podatke:

»Ko govorimo o kanadski odpravi, je potrebno omeniti, da gre za 2. kanadsko odpravo na vrh sveta. Solo poskus Kanadčana Earla Denmana iz leta 1947 Kanadčani uradno štejejo za prvi poskus osvojitve vrha. Denman je dosegel višino okoli 7000 metrov in se uspel srečno vrniti v dolino.

2. kanadska odprava si je, poleg ciljev, ki so navedeni v notici, postavila za cilj tudi prvenstveni vzpon na vrh po t. i. »South Pillar route« in ne po poljski smeri. Ne gre torej za ponavljanje poljske smeri (ki je le varianta v drzno nazobčanem in prelomljenem skalnem rebro blizu »turistične smeri« iz leta 1953), pač pa gre za poskus priti na vrh po bolj direktni smeri. Če bo vse v redu, naj bi prvi člani odprave stopili na vrh 15. oktobra.

Naj za primerjavo navedemo še nekaj podatkov o finančnih stroških. Odpravo podpira letalska družba Air Canada. Odprava ima na razpolago 600 do 900 000 Can. \$ ter hrano in opremo v višini 1 000 000 Can. \$. Vse to pomeni da ima 2. kanadska odprava na Mt. Everest veliko več možnosti za uspeh kot pa njen romantični predhodnik.¹

¹ Več o odpravi glej v »Toward the quintessential climb«, Mac Leans, July 26, 1982, stran 41, avtor Tomas Hopkins.

razgled po svetu

UMRL JE PROFESOR W. FRITZSCHE

Profesorja W. Fritzscheja je poznalo le malo naših planincev, kljub temu pa velja o njem napisati nekaj besed. V svojem, razmeroma kratkem življenju je precej prispeval k uvajanju in uveljavljanju tehničnih pripomočkov in metod v varstvu pred snežnimi plazovi in zlasti k uspešnejšemu iskanju in odkrivanju zasutih v plazovih.

Po rodu je bil Nemeč, kaže pa, da ga je življenjska pot našla še pred zadnjo svetovno vojno v Švici; leta 1941 je v Davosu maturiral. Po vojni ga dobimo v Hannoveru. Diplomiral je na elektrotehniški fakulteti ter nekaj let kasneje tudi promoviral. Do 1963 je delal še pri AEG, potem pa je prišel v Gradec. Tu je postal profesor na univerzi in predstojnik Inštituta za elektroniko, kar je bil vse do svoje prerane smrti.

Opravil je številna znanstvena dela in raziskave, med njimi jih je precej posvetil snegu in plazovom. Tako velja omeniti zlasti raziskave o lastnosti snega in meritvah s pomočjo električnih instrumentov.

Ukvarjal se je z razvojem pripomočkov in metod za iskanje in odkrivanje zasutih v snegu. Konstruiral je naprave za merjenje debeline snežne odeje in ugotavljanje njene slojevitosti. Uvedel je merjenje hitrosti snežnih plazov z radarjem in dal številne praktične rešitve za varstvo prometa pred snežnimi plazovi.

S profesorjem smo se poznali dokaj let; z njim smo se seznanili na srečanjih IKAR; tu je včasih sodeloval s strokovnimi preda-

vanji in poročili o novostih. Strokovno je sodeloval s profesorjema Avčinom in Jegličem. Skupaj smo bili na raznih posvetih o plazovih, tako v Gradcu leta 1979, kjer je organiziral simpozij »Elektronika in plazo-

Prof. dr. dipl. Ing. Wilfried Fritzsche † 13. 7. 1982

vi«. Poslednjič smo bili skupaj oktobra lani v Bovcu, kjer se je predstavil z izčrpnim referatom na seji podkomisije za plazove.

S profesorjem so nas združevali človekoljubni interesi na področju varstva pred plazovi. V svoji objektivnosti je spoštoval slehernega sogovornika in mu je bil tuj vsak nacionalizem. Nekajkrat sem imel priložnosti videti njegov odpor do povečevanja ene narodnosti nad drugo, menim, da je bilo njegovo stališče resnično nepristransko in da je vsakomur privoščil njegov prostor pod soncem.

P. Š.

ZAKAJ NASTAJAJO RAZLIKE PRI NAVEDBAH VODNIKOV PO POPOTNIH POTEH IN DEJANSKIMI OZNAČBAMI POTI

Ob novi izdaji Navodil za oskrbo in označevanje planinskih poti, ki jih je izdala komisija za pota pri PZS (glej PV 9/82), smo naleteli tudi na tale zapis, ki je objavljen v 3. številki obvestil sekcije popotnikov pri ÖAV, ko lahko razberemo iz vsebine, da je tudi pri njih dosti objektivnih težav, ki nastajajo na terenu ob markiranju in postavljanju novih poti oziroma smeri.

Dr. Robert Wurst, eden od organizatorjev popotnih poti v Avstriji in soavtor vodnikov po teh poteh, pravi, da je za določene razlike med navedbami vodnikov po popotnih poteh in dejanskimi označbami — več vzrokov.

Ko je avtor v letih 1975/76 sestavljal generalni načrt za več kot 10 medregionalnih popotnih poti, je bil pred nalogo, da na eni strani izpelje poti tako, da bodo v glavnem sledile dosedanjim trasam, hkrati pa je bilo treba za uresničitev zamisli navdušiti tudi razne organizacije zunaj ÖAV in dobiti ustrezno finančno podporo. Zelo je bilo treba kovati, dokler je bilo vroče ter izkoristiti pripravljenost, ki jo je pokazala večina raznih organizacij za markiranje, oštevilčenje, opremljanje z napisi in zavarovanje posameznih poti. Hkrati pa je bilo treba kolikor mogoče kmalu pripraviti in izdati tudi ustrezne vodnike. Avtorji vodnikov so seveda sami prepotovali posamezne odseke poti in ugotovili, da je pretežna večina le teh že markiranih. Kjer markacij ni bilo, so vzeli za osnovo popisa navedbe sekcijskih zvez ÖAV. Kot se je pokazalo kasneje, se pri tem ni bilo mogoče povsem izogniti nekaterim razlikam. Te nastajajo zlasti zato, ker so lokalni markacisti nenadoma odločijo za nekoliko drugačno traso, kot je bilo dogovorjeno, tako da na primer izpeljejo pot po pobočju namesto čez razgledni greben, v posameznih primerih pa povzročajo nepredvidene težave tudi lastniki zemljišč. Pa tudi tam, kjer se popis poti danes še ujema z dejanskim stanjem, lahko pride zaradi raznih

vzrokov, kot so na primer sečnja gozdov, zemeljski plazovi itd. do kasnejših sprememb. Založnik vodnika se je zato že od vsega začetka sprijaznil z možnostjo, da bo lahko prišlo do manjših razlik med popisi in dejanskimi označbami, vendar je želel čimprej pripraviti in izdati vsaj v glavnem natančen, jasno razdeljen in razumljiv priručnik, brez katerega bi se popotniki le težko znašli na svojih popotovanjih. Sicer pa lahko od pravih popotnikov in planincev upravičeno pričakujemo tudi neko znanje v branju kart in nekoliko orientacijske sposobnosti.

Z. Z.

(Povzetek: ÖAV, sekcija popotnikov
3/82)

NAGRADA »MERITÉ ALPINE«

Nagrado »Merité alpine« na mednarodnem festivalu alpinističnih filmov v Diableretsu je lani žirija prisodila znanemu francoskemu režiserju planinsko alpinističnih filmov Marcelu Ichacu, 75 let. Na višku svoje režiserske moči je bil prav v letih, ko lahko rečemo, da smo pri nas že takorekoč zaman pričakovali nadaljevanje zanimivega filmskega začetka, kot sta ga predstavljala (in ga še zmeraj predstavljata) slovenska planinska filma V kraljestvu Zlatoroga in Triglavske strmine. Njegov najbolj znani film je Victoire sur l'Annapurna, ki ga je posnel leta 1950 in prikazuje zmagovito francosko odpravo na tega osemtisočaka (prvič osvojen osemtisočak). Nagrado za ta film je prejel šele leta 1972.

M. K.

VEDNO VEČ NESREČ NA SMUČIŠČIH

Število nesreč na smučiščih vsepovsod raste, tako so ugotovili tudi reševalci območja Allgäu na Bavarskem za leto 1981. Oskrbeti so morali dva mrtva in 826 hudo poškodovanih na organiziranih smučiščih. Opažajo, da se dogajajo vedno hujše nesreče, komplicirani zlomi okončin in poškodbe lobanje. Tudi v gorah ni boljše. Sezona je terjala 78 akcij, od tega jih šteje Allgäu sam 55; 18 planincev je doletela smrt. Tisti, ki imajo kaj opravka z varnostjo, si seveda prizadevajo, da bi se število žrtev zmanjšalo.

Kar zadeva smučišča, je deželni glavar zahteval analizo, če veliko število žrtev morda ni posledica večje zmogljivosti žičnic ob nespremenjeni aktivni površini smučišč. Poznavalci pa nasprotno trdijo, da vzroki nesreč niso v večji gostoti smučarjev na enoto površine smučišč, marveč v boljši opremljenosti, v tem, da ljudje dandanes bolje smučajo, da se zanašajo na boljše zaščitno opremo in več tvegajo. Posrečena je ugotovitev, »da se edino obzirnost ni povečala«.

Reševalci v Allgäu so lani žrtvovali za lasno vzgojo 41 000 ur pa še menijo, da je za pouk iz prve pomoči še vedno premalo narejenega. Imajo 14 lavinskih psov in 190 radijskih postaj, lani so iz raznih virov zbrali za svoje delo 1 000 000 DM (ca. 25 000 000 din).

Na zadnjem zboru reševalcev območja Allgäu so spet dobili pohvalo, češ da so pomemben del splošne varnosti, pri čemer hkrati bistveno prispevajo k varstvu narave, k varstvu pred snežnimi plazovi — saj delujejo v komisijah za varstvo pred plazovi — in v varstvu pred naravnimi in drugimi hudimi nesrečami.

Pavle Šegula

NEMŠKI DELAVCI NA KAVKAZU

Pred približno 50. leti je obiskala Kavkaz prva nemška delavska odprava, organizirali pa so jo združeni plezalski oddelki Saške. Spomin na ta dogodek so zdaj počastili z bronastim reliefom 83 x 143 cm, ki ga je zasnoval profesor Walter Howard in so ga odlili v dveh primerkih. Prvega so pritrdili na kočo planinskega zbora »Kurt Schlosser« v Kleinhennersdorfu pri Bad Schandau, drugega z napisi v ruščini pa bodo odkrili v Načičku ob vznožju Kavkaza. Profesorju Howardu sta bila za svetovalca dva veterana odprave iz leta 1932, Franz Ruge in Hans Damme. (»Der Tourist 4/82.)

Z. Z.

PLEZALNA STENA V KALKUTI

Združenje ljubiteljev gora »GIRI-DOOT«, ki je doslej organiziralo že sedem velikih

odprav v Himalajo, je sklenilo postaviti letos plezalno steno — prvo v Indiji. Ustanovili so poseben sklad za gradnjo in začeli akcijo za zbiranje denarnih prispevkov. »Naša dežela je na prelomnici, potrebuje močno, disciplinirano mladino, ki se zave da svojih dolžnosti do domovine,« so poudarili v pozivu. Plezalna stena bi naj pomagala razvijati planinstvo med mladino, zlasti med študenti, pomagala pa bi naj tudi odkrivati plezalne talente in jih izpopolnjevati doma v Kalkuti, ne da bi bilo treba za to potovati v Himalajo.

jn

PLANINSKE ŠOLE, VARNA HOJA IN TURIZEM

Vrstni red pojmov tega kratkega sestavka bi pravzaprav morali obrniti, ne da bi s tem zmanjševali ugled avstrijskih planinskih in turističnih delavcev, kar zadeva varnost v gorah.

Za »dolince«, predvsem petične dolince iz nemškega nižavja, je bilo v letošnjem poletju v Avstriji na voljo kar 43 šol za planince, od katerih je že zgodaj začela salzburška šola za planinska popotovanja, ki deluje od 30. aprila naprej. Avstrijci so poskrbeli, da so vsi ljubitelji gora dobro obveščeni o možnostih, ki so jim na voljo v avstrijskih gorah. Človek bi dejal, da smo v primerjavi z njimi kaj neboljgani, pa bi prav tako lahko marsikaj storili, če bi si vzeli nekaj časa, se disciplinirali in tudi pri nas organizirali kako poklicno planinsko šolo. Možnosti imamo vse, potrebno bi bilo le nekaj volje in zmernosti pri poračunavanju stroškov. Kdaj se bomo opogumili?

Pavle Šegula

na kratko...

ZAGREBSKI PLANINCI NA KOŠUTI

Prvo soboto v avgustu je skupina zagrebških planincev, članov PD Železnikar, opravila poletno turo na Košuto. Posebej so bili zadovoljni, ko so tržiški planinci še pred njihovim prihodom obvestili oskrbnika na Kofcah, da pridejo in jih je tako sprejel dobro pripravljen. Z Domom na Kofcah so bili izredno zadovoljni, žal jim je samo, da koča ni večja. Po planinsko prijazno so jih sprejeli tudi na Šiji. Na poti so imeli nekaj težav zaradi orientacije in menijo, da bi jo bilo potrebno na nekaterih mestih dopolniti (Jelendol). Pišejo, da so bili prijetno presenečeni, ko so ob sobotah in nedeljah gostilne zaprte, in menijo, da je tako več priložnosti za počitek v res prekrasni naravi. Posebej so bili pozorni na

obeležje, ki spominja na pot tovariša Tita, ko je leta 1934 prečil ta gorski predel.

Po zapisu J. Sakomana iz Zagreba

KAMNITI LOVEC

PD Železniki je sredi avgusta organiziral turo na Kamnitega lovca v Zahodnih Julijcih. Na pot so odšli ob 5. uri. Poljali so se mimo Škofje Loke, Kranja, Jesenic do Kranjske gore in od tu naprej do mejnega prehoda Rateče. Na italijanski strani so minili Trbiž, zavili v znamenito dolino Zajzero in se zbrali pri spodnji postaji gondolske žičnice. Pot do Kamnitega lovca ni bila zahtevna, saj ni klinov ne vrvi. Precej je bilo zapadnega kamenja. Na povratku so obiskali še Belopeška jezera pod Mangrtom.

Jani Rejc

Od Planike proti Doljču
Foto Roman Germadnik

200. DRUŠTVENI IZLET — TRIGLAV

Jubilejni izlet PD iz Titovega Velenja so organizatorji usmerili na Triglav. Turo so vodili Roman Germadnik, Miro Zolnir in Vlado Natek. Na Triglav se je povzpelo 44 Velenjčanov. Na pot so odšli 24. julija, na vrh pa so prišli že naslednji dan...

»Tisti, ki so bili prvič na Triglavu, so od sreče vriskali, peli in objemali sopotnike,« piše Julijana Hočevnar, ki se je tega izleta udeležila in nam poslala kratek zapis o njem. Dobra organizacija in strokovno vodstvo vseh izletov je prav gotovo prispevalo k temu, da so bili vsi izleti dobro obiskani in da na njih niso imeli nobene nesreče.

J. Hočevnar

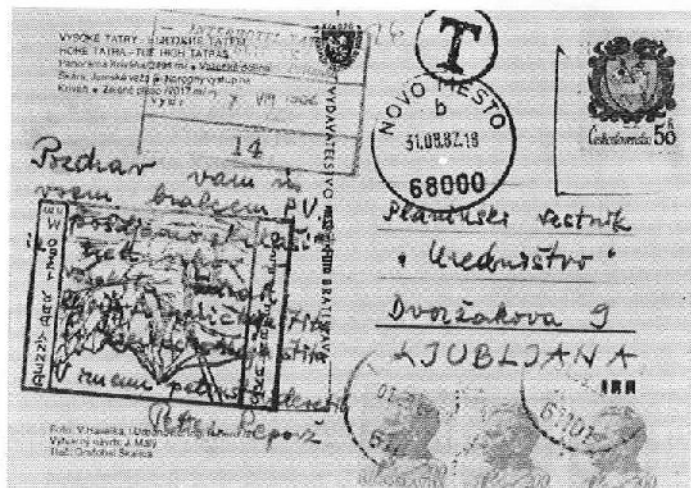
FERRALIT DANES 7/82

»Udarniško na brunarici« je naslov članka s planinsko vsebino, ko lahko preberemo,

kako so konec junija planinci opravili nujna vzdrževalna dela na brunarici na Vrheh. Sploh so planinci DO Ferralita iz Žalca kar marljivi za pisanje o svojem delu. Prav bi bilo, da bi jih posnemali tudi v drugih kolektivih, kjer je ta planinska marljivost še preveč zaprta v svoj delovni krog.

NOVICE 12/82

Glasilo PTT delavcev Slovenije že po tradiciji ne more mimo vsebine, ki jo kroje — planinci. V tej številki najdemo kar dva članka o planinski živahnosti med slovenskimi poštarji. Prvi govori o občnem zboru planinske skupine iz Kranja (obj. tudi v PV 8/82) in pa članek Mariborski ptt planinci — praznovanje 25-letnice delovanja društva združili z zborom planincev PTT Slovenije (tudi o tem dogodku je PV poročal).

Faksimilo pozdrava
s Tater

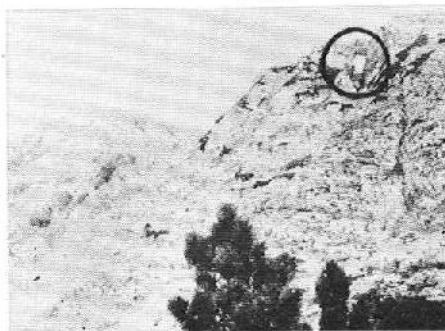
Fotografija št. 1

Foto. Z. Tomič

PODROBNOST S PRENJA

Zvonimir Tomič iz Konjic nam je poslal nekaj fotografij, ki prikazujejo Prenj in detajli v JZ steni Velikega Osobca (2026 m). »Tu, kot v drugih hercegovskih gorah,« pravi, »je dosti takih zanimivosti. To okno, ki ga prikazuje fotografija, je visoko 20 do 25 m, široko pa od 6 do 10 m. Je visoko v steni V. Osobca in ga je mogoče videti s poti, ki prihaja iz Vasinega Dola na Osobac.«

Prvo fotografijo je avtor posnel od zgoraj navzdol, drugo pa s poti, odkoder je okno mogoče videti.

Fotografija št. 2

Foto Z. Tomič

POPRAVEK V PV 8/82-447

Podpis pod fotografijo B. Jordana, ki spada k sestavku »Tečaj za markaciste«: Del skupine markacistov pri slapu Palenk — pravilno Kačnik ob poli Plesnikova planina — Koča pod Ojstrico (Klemenča jama). Bralcem se oproščamo.

DNEVNIK POT PRIJATELJSTVA

Pot prijateljstva povezuje vrh slovenskega Krasa — Veliki Snežnik, 1796 m v SRS s sosednjim Snježnikom, 1506 m v SRH. Planincem je na voljo Dnevnik v obliki prospekta, z opisom poti in s prostorom za šest kontrolnih žigov. Dnevnik dobe zainteresirani pri PD Ilirska Bistrica, Gregorčičeva 19, p. p. 42, 66250 Ilirska Bistrica.

3. ŠTEVILKA GLASILA PMDB TRIGLAV

Letošnja planinska mladinska delovna brigada »Triglav« iz izdala tri številke brigadirskega glasila z bogato, svežo, vzpodbudno vsebino. Eno izmed teh treh izdaj predstavlja tudi posmarica, ki smo jo v prejšnji številki PV posebej predstavili. Posnemanja vredna aktivnost mladih planincev.

RODNA GRUDA 8-9/82

V poletni številki Rodne grude najdemo tele članke s planinsko vsebino: v rubriki Po Sloveniji na kratko poročajo o gradnji planinskega doma na Kredarici in pa o letnem občnem zboru planincev iz Novega mesta. V barvni prilogi lahko občudujemo Čaven, Slavnik in pa posnetek z Nanosa, ki prikazuje ruševine cerkvice sv. Hieronima. Avtor fotografij je Irena Mistlej.

POPRAVEK

V Planinskem vestniku 8/1982, v sestavku »Dvajseta obletnica neke planinske dejavnosti« se podpis k sliki na str. 414 pravilno glasi: »Pogovor... Na sliki so (z leve): Sonja Erceg...«

Škrat nam jo je zagodel še v zadnji vrstici drugega odstavka na strani 417, kjer se ime jubilaranta pravilno glasi: ing. Slavko Viher.

Za neljubi pomoti se prizadetima opravičujemo.

PD Ljubljana-matica — odbor za Izgradnjo Kredarice — se zahvaljuje tudi po tej poti Tiskarni »Jože Moškrlič« iz Ljubljane za pomoč in kot prispevek za posodobitev triglavskega doma na Kredarici v znesku 100 000,00 dinarjev.

Predsednik gradbenega odbora za Triglavski dom, Gregor Klančnik

SMELT

GRADNJA INDUSTRIJSKIH OBJEKTOV

je ena prvih jugoslovanskih organizacij, ki si je postavila za svoj osnovni program in dejavnost gradnjo kompletnih industrijskih objektov po sistemu »NA KLJUČ«. Reference več kot 600 opravljenih del na večjih industrijskih objektih, katere je SMELT izvedel v času svojega obstoja v Jugoslaviji ter v tujini, zgovorno pričajo o uspešnem delovanju SMELTA na tem področju. S svojo dejavnostjo nastopa vse bolj tudi v deželah v razvoju, kjer je SMELTOV način dela — izgradnja industrijskih objektov »NA KLJUČ« — najustreznejši in običajno zahtevan. V realizacijo svojih projektov SMELT vključuje jugoslovanske in tuje proizvajalce ter nosilce tehnologij in izvajalce del.

SMELT opravlja izvedbeni in investitorski inženiring na področju metalurgije in livarstva, kovinske industrije, energetike, industrije gradbenih materialov in nekovin, procesne industrije, papirne in lesne industrije, integralnega transporta in skladiščne tehnike, ekologije ter varovanja človekovega okolja.

SMELT je zgradil več investicijskih objektov v deželah v razvoju, posebno s področja livarstva ter kemijske industrije, ter si v ostri mednarodni konkurenci na številnih licitacijah pridobil zaupanje investitorjev. SMELTOVA dejavnost je s posameznimi partnerji in deželami usmerjena v dolgoročno poslovno tehnično sodelovanje in tehnično pomoč.

SMELT je pričel delovati v tujini z gradnjo livarne v Djakarti — Indonezija, sodeloval je pri gradnji metalurških objektov v Egiptu in Zambiji, gradil »NA KLJUČ« livarno barvnih kovin v Rangoonu — Burma. V libijski arabski Jameriji je izvedel več pomembnih del, zgradil livarno oziroma jeklaro na bazi starega železa, valjarno betonskega železa in lahkih profilov v Tripoliju ter tovarno plastičnih izdelkov v Benghaziju. SMELT ima v gradnji tovarno prefabriciranih gradbenih elementov in industrijo gradbenih materialov na Madagaskarju, tovarno žveplene kisline in aluminijevega sulfata v Indoneziji, obdeluje pa večje število novih projektov v Iraku, Alžiriji, Tuniziji, Egiptu, Nigeriji, Češkoslovaški in drugje.

Poznavanje vrste tehnologij na več področjih omogoča SMELTU, da nudi tudi v domovini kompleksen inženiring vključno z »KNOW-HOW«, ki ga je moral prej investitor največkrat drago plačevati.

V Jugoslaviji je SMELT v zadnjih 17. letih zgradil oziroma sodeloval pri izgradnji vrste velikih projektov, kot so: Tovarna sladkorja Ormož, Tovarna sintetičnih vlaken Julon Ljubljana, Tovarna radiatorjev Jugoterm Gnjilane, Jugotanin Sevnica, Melamin Kočevje in drugih. Kot izvajalec del po sistemu »NA KLJUČ«, se je SMELT uveljavil po vsej Jugoslaviji, posebno na področju izgradnje visokoregalnih skladišč in ekoloških naprav.

SMELT**LJUBLJANA, KARDELJEVA PLOŠČAD 24, telefon (061) 342 271**